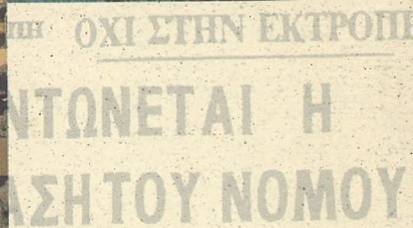

Ένας «ποταμός» υπογράφει για τη σωτηρία του Αχελώου

Είστε συνδεδεμένοι με έργα για την πιο σημαντική ιστορία των ανθρώπων: οδών που οδηγούν από τον Αχελώη στη Θεσσαλονίκη γιατί αυτή πρέπει να είναι συμπληρωματική και να καλύπτει τις ανάγκες της Θεσσαλονίκης.

«Βάλτε τα χρήματά
για τον Αχιλλέα
σε άλλα έργα»

ΑΙΩΝΙΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ · ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ
ETERNAL RIVER · ULTIMATE DESTRUCTION
DER EWIGE FLUB · DIE ENDGÜLTIGE ZERSTÖRUNG

...παύσαν να κινηθούν
πλέον δυναμικά, ενάντια στο
έγκλημα της εκτροπής του
Αχελώου.

Η εκστρατεία εναντίον
της εκτροπής του Αχελώου.

Appeal to EU to not fund diversion

Η εκτροπή του Αχελώου είναι το **μεγαλύτερο, πιο σύνθετο και πιο καταστροφικό** τεχνικό έργο διαχείρισης υδατικών πόρων που έχει σχεδιαστεί ποτέ για τη χώρα μας.

Αρχικά προέβλεπε τη δυνατότητα εκτροπής μέχρι και **1,5 δισ. μ³ νερού ανά έτος**, και περιελάμβανε την κατασκευή δύο μεγάλων φραγμάτων στην ορεινή περιοχή του Ανω Αχελώου και άλλων τριών στην περιοχή του Θεσσαλικού κάμπου (βλ. χάρτη).

Το 1994 το έργο **“τεμαχίστηκε”** σε

μικρότερα κομμάτια και άρχισε να προωθείται μία νέα, “μικρότερη” εκδοχή του, η οποία, μάλιστα, βαφτίστηκε **“ήπια” ή “οικολογική” εκτροπή!**

Τα έργα συνεχίζονται
κατά παράβαση των
αποφάσεων του
Συμβουλίου της
Επικρατείας

1

What is the diversion of the Acheloos

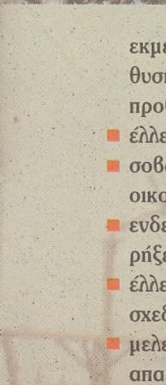
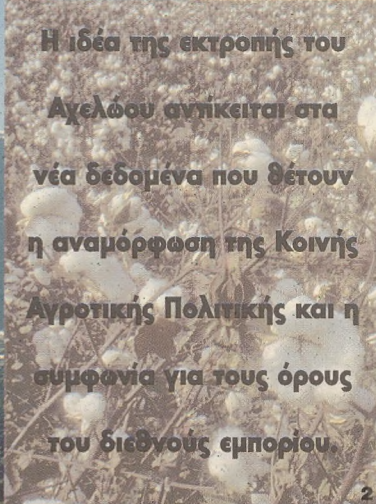
The diversion of the Acheloos is the largest, most complex and most destructive water resources management project that has ever been planned for Greece. The original project description called for the diversion of up to 1.5 billion m³ of water annually, and included the construction of two large dams in the mountainous Upper Acheloos region and three more in the Thessaly plain (see map). In 1994, the project was broken down into smaller sub-projects. The new, ‘smaller’ version, which has been dubbed the “ecological” diversion, is now being promoted.

Die Umleitung des Acheloos- Worum es dabei geht

Die Umleitung des Acheloos ist das größte, komplexeste und zerstörerischste technische Wassernutzungsprojekt, das je für unser Land geplant wurde. Anfangs war eine Umleitungskapazität von bis zu 1,5 Mrd. cbm Wasser/Jahr vorgesehen, einschließlich der Errichtung von zwei großen Staudämmen am Oberlauf des Acheloos und drei weiteren unweit der thessalischen Ebene (siehe Karte). Nach den Aufhebungsbeschlüssen des Staatsrats (September 1994) wurde das Vorhaben in kleinere Tranchen “zerlegt” und eine “abgespeckte” Version lanciert, die seither als “sanfte” oder “ökologische” Lösung verkauft wird.

schwendung

ΑΤΑΛΗ

Η ιδέα της εκτροπής του
Αχελώου ανήκει στα
νέα δεδομένα που θέτουν
η αναμόρφωση της Κοινής
Αγροτικής Πολιτικής και η
συμφωνία για τους όρους
του διεθνούς εμπορίου.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες η επικράτηση
στη Θεσσαλική πεδιάδα εξαιρετικά
υδροβόρων μονοκαλλιιεργειών, όπως το
βαμβάκι, οδήγησε στη **δραματική αύξηση
των αναγκών για νερό.**

Η σπατάλη και η παντελής ανυπαρξία
συνολικής διαχείρισης των υδατικών
πόρων **εξάντλησε το πλούσιο
υδατικό δυναμικό της
Θεσσαλίας** το οποίο σύμφωνα με
όλα τα στοιχεία είναι ικανό να καλύψει
και τα πιο φιλόδοξα αναπτυξιακά
προγράμματα. Η μέθοδος της “τεχνητής
βροχής” παρουσιάζει **απώλειες
30-40%** καθώς το νερό εξατμίζεται
πριν ακόμη φτάσει στο έδαφος.

Οι εκάστοτε κυβερνήσεις συντηρούσαν
και συνεχίζουν να συντηρούν μια
ατμόσφαιρα αποπροσανατολισμού,
έλλειπών έως και ανύπαρκτης
πληροφόρησης, και πολιτικής
εκμετάλλευσης του έργου. Στόχος τους η πάση
θυσία προώθηση του έργου παρόλα τα
προβλήματα που παρουσιάζει :

- έλλειψη οικονομικής σκοπιμότητας
- σοβαρότατες αρνητικές περιβαλλοντικές,
οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις
- ενδεχόμενο δημιουργίας ενδο-περιφερειακών
ρριξεων
- έλλειψη στοιχειώδους προγραμματισμού και
σχεδιασμού
- μελετητική ανωριμότητα και έλλειψη
απαραίτητων στοιχείων.

A deceiving concept

The diversion project goes against the spirit of the Common Agricultural Policy and new World Trade rules. The dominance of water consuming monocultures, such as cotton, and wasteful irrigation, has led to a dramatic increase in water requirements and has exhausted Thessaly's rich water potential. Governments have cultivated an atmosphere of deception. They disseminate inadequate information or none at all, and they all have exploited the project politically, promoting it at any cost, despite its problems: economic non-viability, grave environmental, economic, and social impact, potential inter-regional conflict, insufficient planning and design, inadequacy of the relevant studies based on insufficient data.

Die Arbeiten gehen unterdessen unter Mißachtung der Staatsratsbeschlüsse. Die falschen facten.

Die vielen wasserverschwendenden Monokulturen in Thessalien führten zu dem Ansteigen des Bedarfes an Wasser. Die Wasservorkommen wurden durch die Verschwendung und das Fehlen kollektiver Nutzung erschöpft. Die Regierungen planen das Projekt voranzutreiben, verbreiten falsche oder überhaupt keine Informationen, ungeachtet der vielen Probleme, wie Negativauswirkungen auf Umwelt, Wirtschaft und Gesellschaft, und mangelnde ökonomische Zweckmäßigkeit.

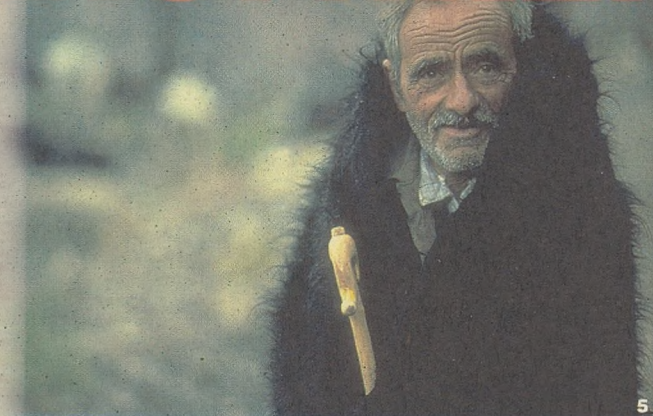
verzweiflung ΑΠΟΓΝΩΣΗ

Οι υφιστάμενες περιφερειακές **ανισότητες** εις βάρος της ορεινής και ημιορεινής οικονομίας, και της οικονομίας προβληματικών και εθνικά ευαίσθητων περιοχών **θα επιδεινωθούν**.

Οι **κάτοικοι** οικισμών της ορεινής περιοχής του Άνω Αχελώου, όπως η Μεσοχώρα και το Αρματωλικό, **θα ξεριζωθούν από τον τόπο των προγόνων τους**, καθώς τα χωριά τους θα βυθιστούν για πάντα στα νερά των τεχνητών λιμνών. Έτσι θα σθήσει από το χάρτη ένας αξιόλογος ορεινός πολιτισμός.

Η παραγωγική βάση της Αιτωλ/νίας (γεωργία, αλιεία) θα πληγεί. Οι αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομία του λίγο αναπτυγμένου, αλλά με πολλές δυνατότητες, αυτού νομού θα είναι σοβαρές.

Social impact

Existing regional disparities will be intensified at the expense of local mountainous economies and nationally sensitive regions and in favour of the plain. The inhabitants of villages in the Upper Acheloos region, such as Messochora and Armatoliko, will be uprooted from their ancestral lands, as their villages will be inundated. A unique mountain life style will disappear. The productive base of Aetoloakarnania (agriculture, fishing) will be damaged and the economy of this under-developed but potentially wealthy prefecture will be wasted.

Gesellschaftliche Auswirkungen

Das bestehende wirtschaftliche Gefälle zu Lasten der Hoch - und Mittelgebirgsregionen sowie der Randgebiete und anderweitig benachteiligten Landstriche wird sich weiter verschärfen. Die Einwohner von Messochora und Armatolien am Oberlauf des Acheloos werden durch die Überflutung ihrer Dörfer ihrer angestammten Heimat beraubt. Dadurch wird eine bemerkenswerte Gebirgskultur für immer zerstört. Die wirtschaftlichen Grundlagen von Ätoloakarnania (Landwirtschaft, Fischerei) werden fundamental berührt. Die ökonomischen Nachteile für diesen zurückgebliebenen, gleichwohl entwicklungsfähigen Bezirk sind erheblich.

IR

6

9

Η πολιτιστική ταυτότητα της ορεινής περιοχής του Άνω Αχελώου θα χαθεί. **Πολλά σημαντικά μνημεία**, όπως τα πέτρινα τοξωτά γεφύρια Καρύας και Πετρωτού, και το βυζαντινό μοναστήρι Αγ. Γεωργίου Μυροφύλλου Τρικάλων, **θα πνιγούν στους βυθούς των τεχνητών λιμνών.**

ΑΛΕΙΨΗ
OODING

Impact on the cultural heritage

The cultural heritage of the Upper Acheloos region will be lost. Many important monuments, such as the stone arched bridges of Karya and Petroto (13th century A.D.) and the Byzantine monastery of St. Georgios at Mirofilo, will be inundated.

Auswirkungen auf die Kulturdenkmäler

Die kulturelle Identität der Gegend am Oberlauf des Acheloos geht verloren. Viele bedeutende Denkmäler wie die steinernen Spannbogenbrücken von Karya und Petroto sowie das byzantinische Kloster des Heiligen Georg von Myrophyllon in Bezirk Trikala werden von den Wassern der Stauseen überflutet.

Στη Θεσσαλία λόγω της περαπέρω **εντατικοποίησης** των

καλλιεργειών θα αυξηθούν σημαντικά οι **εισροές σε χημικά λιπάσματα και φυτοφάρμακα**.

Αποτέλεσμα θα είναι η αύξηση της οργανικής ρύπανσης στις παράκτιες περιοχές, η αλάτωση των εδαφών και η μείωση της γονιμότητάς τους, ενώ η αύξηση της υγρασίας θα οδηγήσει σε εμφάνιση νέων ασθeneιών στις καλλιέργειες.

Στο σύμπλεγμα των εκβολών του Αχελώου και των υγροτόπων του Μεσολογγίου (**περιοχή Ramsar, διεθνώς προστατευόμενη** για την ορνιθολογική της σημασία) αναμένεται ότι θα:

■ Διαταραχθεί σοβαρά η ποιότητα των βιοτόπων.

■ **Επηρεασθούν άμεσα** από μια τέτοια υποβάθμιση **είδη πτηνών** όπως η Χαλκόκοτα (*Plegadis falcinellus*), ο Πορφυροτσικνιάς (*Ardea purpurea*), ο Μικροτσικνιάς (*Ixobrychus minutus*), οι ποταμίδες (*Acrocephalus spp*) και ο Δασότρυνγας (*Tringa ochropus*).

■ Επηρεασθούν αρνητικά λόγω **αύξησης της αλατότητας** είδη όπως το Ανδόνι (*Luscinia megarhynchos*), ο Δενδροτσιπανάκος (*Sitta europaea*), η Σακκουλοπαπαδίτσα (*Remiz pendulinus*), το Ψευταδόνι (*Cettia cetti*), αλλά και τα διάφορα είδη ερωδιών όπως Ήταυρος (*Botaurus stellaris*), Μικροτσικνιάς (*Ixobrychus minutus*), Νυκτοκόρακας (*Nycticorax nycticorax*), Πορφυροτσικνιάς (*Ardea purpurea*) κα.

■ Επηρεασθούν αρνητικά και είδη όπως οι πάπιες, οι φαλαρίδες που διαχειμάζουν σε μεγάλους αριθμούς στην περιοχή.

11

12

13

ΔΗ
e f a h r

Στην περιοχή του Ανω Αχελώου αναμένεται με την κατασκευή των σχεδιαζόμενων φραγμάτων:

- **Να υποβαθμιστεί το εναπομένον ποτάμιο οικοσύστημα** με τη μειωμένη και ακανόνιστη παροχή νερού και την αλλαγή στη μορφολογία της λεκάνης απορροής του Αχελώου.
- **Να χαθεί βιοποικιλότητα** αφενός με την **εξαφάνιση ειδών** όπως η βίδρα (*Lutra lutra*), η πέστροφα (*Salmo trutta*), και ο νεροκότσυφας (*Cinclus cinclus*) και αφετέρου με την κατάκλυση της παραποτάμιας βλάστησης και των οικοτόπων της άγριας πανίδας.

ÖKONOMISCH
Aussterben

Environmental impact

Intensification of agriculture in the Thessaly plain will increase the release of chemical fertilizers and pesticides in the environment. Soil salinization will appear, and soil fertility will drop. The impacts on the Acheloos Delta and Messolonghi lagoons (Ramsar area, Special Protected Area) are expected to include increased salinity and serious damage to the quality and extent of the wetlands, with a direct impact on the populations of many threatened species of waterfowl and raptors. Construction of the planned dams in the Upper Acheloos area is expected to: degrade the remaining riverine ecosystem, and cause a loss of bio-diversity through the disappearance of such species as the otter, trout, the dipper and the severe disturbance of the populations of the gray wolf, the griffon vulture as well as by the inundation of wildlife habitats.

Auswirkungen auf die Umwelt

In Thessalien werden die Einträge an Agrarchemikalien und Pflanzenschutzmitteln zunehmen. Es führt zu der Belastung der unterirdischen Wässer und zum Verlieren der Fruchtbarkeit der Böden. Am Oberlauf des Acheloos kann der Bau der Talsperren Probleme verursachen, wie: Degradation des Flußökosystems aufgrund der verminderten Wasserführung und des dieser Gegebenheit angepaßten Flußbetts und Rückgang der Artenvielfalt (z.B. Fischotter, Forelle, Wasserramsel) und Verdrängung der dort heimischen Fauna. Im Mündungsgebiet des Acheloos und in den Feuchtgebieten von Messolonghi, eine durch Ramsar - Vertrag geschützte Zone, erwartet man Auswirkungen auf die Biotope und damit sind viele rare Vogelarten gefährdet.

Στην οριστική ακύρωση του σχεδίου εκτροπής του Αχελώου στοχεύουν οι περιβαλλοντικές οργανώσεις Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση-WWF Ελλάς, Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, και το περιοδικό Νέα Οικολογία με **κοινή εκστρατεία** που ξεκίνησαν το φθινόπωρο του 1992.

Στιγμές επιτυχίας με σημαντική εμβέλεια:

- **320.000 ευρωπαίοι πολίτες** (από την Ελλάδα, τη Γερμανία και την Ιταλία) ενώνουν τη φωνή τους λέγοντας "ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΕΚΤΡΟΠΗ ΤΟΥ ΑΧΕΛΩΟΥ", εκφράζοντας τη θέλησή τους για εφαρμογή των αρχών της αειφορικής χρήσης των φυσικών πόρων στην αναπτυξιακή πολιτική της Ευρώπης.
- **Οι υπογραφές τους παραδίδονται στους ευρωπαίους ηγέτες** κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης Κορυφής της Κέρκυρας, στις 24 και 25 Ιουνίου 1994.
- Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκφράζει επισήμως τις επιφυλάξεις της για χρηματοδότηση του έργου.
Η εκτροπή του Αχελώου δεν χρηματοδοτείται από το 2ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Ιούλιος 1994).
- Στις 23 Σεπτεμβρίου 1994 το ΣτΕ ακυρώνει **τους περιβαλλοντικούς όρους** για την προώθηση του έργου.

17

8

Environmental NGOs at the front

The environmental NGOs World Wide Fund for Nature Greece, the Hellenic Society for the Protection of the Environment and Cultural Heritage, the Hellenic Ornithological Society, the Hellenic Society for the Protection of Nature and Nea Ecologia launched a joint campaign in the fall of 1992, ultimately aimed at the cancellation of the Acheloos diversion project. The campaign has collected 320.000 signatures from citizens throughout Europe opposed to the diversion. These were delivered to the leaders of the EU members-states at the Summit Conference of Corfu in June 1994. The European Commission has excluded the project from the Community Support Framework, and the Greek Council of State has cancelled the Ministerial Decisions for the implementation of the project.

Die Mobilisierung der Umweltverbände

Mit einer gemeinsamen Kampagne, die im Herbst 1992 begann, versuchen die Griechische Gesellschaft für den Schutz der Umwelt und des Kulturerbes, WWF GRIECHENLAND, die Griechische Ornithologische Gesellschaft, der Griechische Naturschutzverband und die Zeitschrift Nea Ekologia die Umleitung des Acheloos endgültig zu verhindern. 320.000 europäische Bürger demonstrieren gegen die Umleitung und fordern nach einer nachhaltigen Nutzung der natürlichen Ressourcen. Ihre Unterschriften wurden den europäischen Regierungschefs übergeben (Europagipfel in Korfu - 24/25 Juni 1994). Die Europäische Kommission will das Umleitungsvorhaben des 2. Europäischen Rahmenprogramms nicht finanzieren (Juli 1994). Am 23. September 1994 beschloß der Staatsrat gegen die Durchführung des Projekts.

Kampf JGGLE

Η εκστρατεία εναντίον της εκτροπής του Αχελώου έχει προτείνει την **εκπόνηση Μελέτης της Υδρολογίας και της Διαχείρισης των Υδατικών Πόρων της Θεσσαλικής πεδιάδας και της Αιτωλ/νίας.**

Μια σειρά από εναλλακτικές λύσεις που συμβαδίζουν με την αειφορική χρήση των υδατικών πόρων είναι δυνατές. Οι λύσεις αυτές καθιστούν **άχρηστη την εκτροπή του Αχελώου.**

Νέες αρδευτικές μέθοδοι σε συνδυασμό με τη βελτίωση των προβληματικών αρδευτικών δικτύων **μπορούν να περιορίσουν τη σπατάλη νερού.**

Η κατασκευή μικρών τοπικών έργων διαχείρισης των υδατικών πόρων στη Θεσσαλία μπορεί να γίνει **σε μικρότερο χρονικό διάστημα και με πολύ μικρότερο κόστος** από την εκτροπή του Αχελώου.

Alternative proposals

The Acheloos river diversion campaign has proposed a Study of the Hydrology and Management of Freshwater Resources of the Thessaly plain and the Aetoloakarnania region. A series of alternative solutions, which do contribute to sustainable use of freshwater resources, are possible. These solutions would render the diversion pointless. New irrigation methods, in combination with improvements to the irrigation network, can greatly reduce water waste. The construction of small local water management projects in Thessaly can be completed sooner and at less expense than the diversion of the Acheloos.

Alternativvorschläge

Die Kampagne gegen die Umleitung des Acheloos hat die Ausarbeitung von einer hydrologischen Studie der vorhandenen Wasservorkommen und ihrer Nutzung in Thessalien und Aetoloakarnanien vorgeschlagen. Diese Vorschläge sollen die Nutzlosigkeit und Neue Bewässerungsmethoden und die Verbesserung der Verteilernetze können: die Wasserverschwendung begrenzen. Der Bau kleiner dezentraler Wasserwerke läßt sich schneller und billiger verwirklichen als die Umleitung des Achellos.

1.ΥΗΕ Μεσοχώρας

Φράγμα ύψους 135 μ. και όγκου 4 εκατ. μ³
Ταμιευτήρας σφεδρώμου όγκου 228 εκατ. μ³
Σύραγγα προσαγωγής 8χλμ. και διαμέτρου 6 μ.
(συμπεριλαμβάνεται στο νέο σχέδιο)

2.ΥΗΕ Συκιάς

Φράγμα ύψους 150 μ. και όγκου 9,6 εκατ. μ³
Ταμιευτήρας σφεδρώμου όγκου 502 εκατ. μ³
Σύραγγα προσαγωγής 1 χλμ. και διαμέτρου 4,5 μ.
(συμπεριλαμβάνεται στο νέο σχέδιο εκτροπής, χωρίς όμως να συνοδεύεται από νέα διαστασιολόγηση)

3.Σύραγγα εκτροπής Αχελώου-Θεσσαλίας

Το νερό θα μεταφέρεται από τον ταμιευτήρα Συκιάς στην περιοχή Πεντοφύτου -όπου θα χτιστεί ένας Υδροηλεκτρικός Σταθμός- μέσα από τη σύραγγα εκτροπής. Μήκος: 17,4 χλμ. και διαμέτρος 6μ.

(συμπεριλαμβάνεται στο νέο σχέδιο εκτροπής, χωρίς όμως να συνοδεύεται από νέα διαστασιολόγηση)

4.ΥΗΕ Μουζακίου

Φράγμα ύψους 135μ. και όγκου 13,1 εκατ. μ³
Ταμιευτήρας σφεδρώμου όγκου 530 εκατ. μ³

5.Φράγμα Πύλης

Φράγμα ύψους 90μ. και όγκου 2,4 μ³
Ταμιευτήρας σφεδρώμου όγκου 47 εκατ. μ³
Συνδυαστική σύραγγα των ταμιευτήρων Πύλης και Μουζακίου μήκους 8 χλμ. και διαμέτρου 3μ.

6.ΥΗΕ Μαυρομάτιου

Φράγμα ύψους 25μ. - όγκου 2,5 εκατ. μ³
Ταμιευτήρας σφεδρώμου όγκου 4,9 εκατ. μ³
Τα έργα υπό τους αριθμούς 4, 5, 6 δεν συμπεριλαμβάνονται στο νέο σχέδιο εκτροπής

1.Mesochora HEP

Dam height: 135 m. Volume: 4 mil. m³.
Reservoir volume: 228 mil. m³.
Tunnel to the HEP length and diameter: 8 km; 6 m.
(included in revised diversion project)

2.Sykia HEP

Dam height: 150 m. Volume: 9,6 mil. m³.
Reservoir volume: 502 mil. m³.
Tunnel to the HEP length and diameter: 1 km; 4,5 m.
(included in revised project, with unchanged dimensions)

3.Achelous - Thessaly diversion tunnel

The water will be transferred from the Sykia reservoir to the Pefkiofo area -where a HEPF would be built, via this diversion tunnel. Length and diameter: 17,4 kms; 6 m.
(included in revised project, with unchanged dimensions)

4. Mouzaki HEP

Dam height: 135 m. Volume: 13.1 mil. m³.
Reservoir volume: 530 mil. m³.

5. Pylai Dam

Dam height: 90 m. Volume: 2.4 mil. m³.
Reservoir volume: 47 mil. m³.
Tunnel link length and diameter: 8 km, 3 m.

6. Mavromati Hydroelectric project

Dam height: 25 m. Volume: 2.5 mil. m³.
Reservoir volume: 4.9 mil. m³.

Sub-projects nos. 4, 5, 6 are not included in the revised diversion project.

1. Wasserkraftwerk Messochori

Höhe des Staudamms 135m, Volumen 4 Mio. m³.
Nutzvolumen des Rückhaltebeckens 228 Mio. m³.
Länge des Zuleitungstunnels zum Kraftwerk 8km, Durchmesser 6m
(im neuen Plan enthalten)

2. Wasserkraftwerk Sykia

Höhe des Staudamms 150m, Volumen 9.6 Mio. m³.
Nutzvolumen des Rückhaltebeckens 502 Mio. m³.
Länge des Zuleitungstunnels zum Kraftwerk 1km, Durchmesser 4.5m
(im neuen Umleitungsplan enthalten, jedoch ohne Neuberechnung)

3. Umleitungstunnel Acheloos - Thessalien

Das Wasser wird durch den Umleitungstunnel Acheloos-Thessalien,
Länge 18,5km, Durchmesser 6m, von der Talsperre Sykia in die Gegend von Pellophyto geleitet, wo sich ein Wasserkraftwerk befindet.

4. Wasserkraftwerk Mouzaki

Höhe des Staudamms 135m, Volumen 13.1 Mio. m³.
Nutzvolumen des Rückhaltebeckens 530 Mio. m³.

5. Talsperre Pylai

Höhe des Staudamms 90m, Volumen 2.4 Mio. m³.
Nutzvolumen des Rückhaltebeckens 47 Mio. m³.
Länge des Verbindungstunnels Pylai - Mouzaki 8 km, Durchmesser 3m.

6. Wasserkraftwerk Mavromati

Höhe des Staudamms 25m, Volumen 2.5 Mio. m³.
Nutzvolumen des Rückhaltebeckens 4.9 Mio. m³.
Umleitungsplan nicht enthalten.

Φωτογραφίες-Photographs-Photos

Φωτογραφίες Εξωφύλλου:

A WWF/ Psihogiou, **B** WWF/ Politis

- 1** WWF/ Kouvelis, **2** WWF/ Politis, **3** WWF/ Politis,
4 WWF/ Politis, **5** WWF/ Katsoupas, **6** WWF/ Psihogiou,
7 WWF/ Politis, **8** WWF/ Psihogiou, **9** WWF/ Politis,
10 WWF/ Politis, **11** WWF/ Lapinski, **12** Jerrentrup,
13 Hallman, **14** WWF/ Politis, **15** WWF/ Ausloos,
16 WWF/ Weber, **17** WWF/ Pylarinos,
18 WWF/ Psihogiou, **19** WWF/ Psihogiou,
20 WWF/ Politis, **21** WWF/ Zografos

ΘΕΜΑΤΑ

Επιμέλεια έκδοσης: Γιώργος Πολίτης, Διονύσης Πυλαρινός

Επιμέλεια κειμένων: Σπύρος Κουβέλης, Γιώργος Πολίτης

Graphic design και layout: Τίνα Κολλάρου-Τουνάι, YALOS DESIGN

Μετάφραση στην αγγλική γλώσσα: Πέτρος Λαδός

Μετάφραση στην γερμανική γλώσσα: Klaus Knorr

Γλωσσική επιμέλεια του ελληνικού κειμένου: Ορέστης Σχινάς

Γλωσσική επιμέλεια του αγγλικού κειμένου: Peter Denton, WWF UK

Γλωσσική επιμέλεια του γερμανικού κειμένου: Hilmar von Munchhausen, WWF Germany

Προεκτύπωση: Line Art

Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία: Π. Μπαλάνης & Σία Ο.Ε.

ISBN: 960-85918-0-5

Ευχαριστούμε τους συγγραφείς για την ευγενή προσφορά των κειμένων τους.

Ευχαριστούμε: τον Μάρκο Σχινά για την μετάφραση των άρθρων: 4, 5, 10, την Νίνα Ζανάκη για την τελική αναδιάρθρωση του γερμανικού κειμένου του λευκάματος και τον Δημήτρη Καραβέλλα για τη βοήθεια του στην επιμέλεια του αγγλικού κειμένου.

Η έκδοση αυτή χρηματοδοτήθηκε από το WWF Ελλάς και την ΕΟΕ.

Σε οποιαδήποτε ολική ή μερική αναπαραγωγή της παρούσας έκδοσης θα πρέπει να αναφέρεται η εξής πηγή:

"Αχελώος: Αιώνιος Ποταμός-Οριστική καταστροφή", WWF Ελλάς, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, ΕΟΕ, ΕΕΠΦ, Νέα Οικολογία, Αθήνα 1996.

ΑΧΕΛΩΟΣ

Αιώνιος Ποταμός
Οριστική Καταστροφή

WWF ΕΛΛΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ
ΦΥΣΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Νέα Οικολογία

ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Περιεχόμενα

1	Εισαγωγή στην εκτροπή του Αχελώου Γιώργος Πολίτης	3
2	ΠΑΡΑΓΥΡΟ: Υπόμνημα προς τη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης	4
3	Κριτικής εκτροπής από την άποψη της αγροτικής πολιτικής Λεωνίδας Λουλουδής	7
4	Ενεργειακή θεώρηση Γιώργος Πολίτης	10
5	Οικονομική απόδοση Σπύρος Κουβέλης	12
6	Επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον Κώστα Βασιλάκης	14
7	ΠΑΡΑΓΥΡΟ: Επιπτώσεις στο Δέλτα του Αχελώου Μιχάλη Σκούλλος	14
8	ΠΑΡΑΓΥΡΟ: Αναμενόμενες επιπτώσεις στο μικροκλίμα Μιχάλη Σκούλλος	16
9	Η ιστορία και η πολιτιστική κληρονομιά που θα χαθούν Δημήτρης Ράπτης	18
10	Η απουσία της χωροταξικής διάστασης Θύμιος Ταναγιάννης	20
11	Οι δικαστικές μάχες για τον Αχελώο Βασίλη Δωροβίνης	23
12	Το χροϊκό της δράσης των περιβαλλοντικών οργανώσεων Μιχάλη Σκούλλος	26
13	Φυτικοπόροι και ανάπτυξη στην Ελλάδα Σπύρος Κουβέλης	30
14	Αντιπράξεις-εναλλακτικές λύσεις Γιώργος Τολίτης	32
15	Επιστολή του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου προς το έθιμο των οργανώσεων	34
	Προτεινόμενη βιβλιογραφία	35
	Χρήσιμες διευθύνσεις φορέων, οργανώσεων, συλλόγων, τοπικής αυτοδιοίκησης .λ.π.	37

Συντομογραφίες

αναπόδοτοι

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

ΒΔ: Βασιλικό Διάταγμα

ΔΑΥΕ / ΔΕΗ: Διεύθυνση Ανάπτυξης Υδροηλεκτρικών Έργων, ΔΕΗ

ΔΕΗ: Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΠΦ: Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης

ΕΚΒΥ: Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων/Υγροτόπων

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ: Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ΕΜΠ: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

ΕΟΕ: Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΥΔΕ Αχελώου: Ειδική Υπηρεσία Δημοσίων Έργων Αχελώου

ΙΧΘΥΚΑ: Ιχθυοκαλλιεργητικό Κέντρο Αχελώου

ΚΑΠ: Κοινή Αγροτική Πολιτική

ΚΕΠΑ: Κέντρα Εντατικής Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΚΠΣ: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

ΚΥΑ: Κοινή Υπουργική Απόφαση

ΜΠΕ: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων

ΜΟΠ: Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα

Ν.ΟΙΚ.: Νέα Οικολογία

RSPB: Royal Society for the Protection of Birds

ΣΠΑ: Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας

ΣΥΝ: Συνασπισμός

ΥΑ: Υπουργική Απόφαση

ΥΒΕΤ: Υπουργείο Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας

ΥΗΕ: Υδροηλεκτρικό Έργο

ΥΗΣ: Υδροηλεκτρικός Σταθμός

ΥΠΕΘΟ: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

ΥΠΕΧΩΔΕ: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

ΥΠΠΟ: Υπουργείο Πολιτισμού

ΥΧΟΠ: Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος

WWF Ελλάς: Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση Ελλάς

Εισαγωγή στην εκτροπή του Αχελώου

Γιώργος Πολίτης¹

Η εκτροπή του Αχελώου είναι παλιά ιστορία. Η αρχική σύλληψη πηγάνει πίσω στη δεκαετία του 1930. Πάντως, η ιδέα της μεταφοράς νερού από τη λεκάνη του ποταμού Αχελώου στο θεσσαλικό κάμπο άρχισε να παγιώνεται ιδίως κατά τη δεκαετία του '50, όταν η ιδεολογία της ανάπτυξης είχε αρχίσει να κατακτά τις μάζες μέσα από τις εντυπωσιακές δημόσιες επενδύσεις των κυβερνήσεων του κ. Καραμανλή. Φιλόδοξοι μηχανικοί διατύπωναν κατά καιρούς διάφορες παραλλαγές της τρομερής αυτής σύλληψης. Ο στόχος, το όραμα ήταν κοινά. Δύο σημαντικοί φυσικοί πόροι της χώρας -ο ποταμός Αχελώος και η θεσσαλική πεδιάδα- οι οποίοι χωρίζονταν από τα βουνά της Νότιας Πίνδου, μπορούσαν - και έπρεπε- να συναντηθούν. Ο μεγάλος ποταμός και η μεγαλύτερη ενιαία πεδινή έκταση της χώρας -"ο κοιμώμενος γίγαντας"- που βρίσκονταν τόσο κοντά κι όμως τόσο μακριά, όφειλαν να έλθουν "εις γάμου κοινωνίαν". Τότε, ο θεός των ποταμών θα γονιμοποιούσε την πολλά υποσχόμενη "ωραία κοιμωμένη". Οι καρποί της συνεύρεσης δεν μπορούσαν παρά να είναι άφθονοι και πλούσιοι. Όταν, μάλιστα, όπως υποστηρίζουν πολλοί ακόμη και σήμερα, "το νερό χύνεται αναξιοποίητο στη θάλασσα"!...

Το μέγεθος του εγχειρήματος άρχισε να θρέφει προσδοκίες -κάθε είδους. Έτσι, οδηγήθηκε στην εκμετάλλευση και χρησιμοποίηση του έργου ως συμπολιτευτικού ή αντιπολιτευτικού -ανάλογα- εργαλείου από κυβερνήσεις, βουλευτές, πολιτευτές και διάφορους άλλους "παράγοντες". Ο Αχελώος πέρασε στο συλλογικό υποσυνείδητο ως η πανάκεια που θα έλυνε όλα, σχεδόν, τα προβλήματα της χώρας. Τι κι αν κανείς δεν γνώριζε για ποιο πράγμα ακριβώς μιλούσε, τι κι αν οι σχετικές μελέτες ήταν αρχικά ανύπαρκτες, και στη συνέχεια ανεπαρκείς, αποσπασματικές, αλληλοσυγκρουόμενες; Γενιές και γενιές Θεσσαλών αγροτών ανατράφηκαν εξαπατούμενες και εμπαίζόμενες. Το όραμα σεβριζιζόταν εντέχνως από εκείνους που, τελικά, θα

καρπώνονταν τα οφέλη από των τυχόν κατασκευή του έργου. Μπορεί ο Αχελώος να μην κατασκευαζόταν² αλλά η ιδέα συντηρείτο για να εξυπηρετεί συμφέροντα σε διάφορα επίπεδα: η Θεσσαλία "έχει λεφτά και ψήφους" - το σκεπτικό στη κυδιά, πλην αληθή, εκδοχή του. Τα δημόσια έργα -εσχάτως, δε, και τα κοινοτικά κονδύλια- συχνά ενισχύουν, εκτός από την εθνική οικονομία, και κάποιες τσέπες. Κάποτε, μάλιστα, μόνο αυτές τις τσέπες...

Η Θεσσαλία, στο μεταξύ, αποδείχθηκε μία πολύ δυναμική περιοχή που αποδεδειγμένα συνεχίζει να αναπτύσσεται χωρίς το έργο της εκτροπής του Αχελώου, αξιοποιώντας μόνο τους υφιστάμενους πόρους. Οι ρυθμοί ανάπτυξης που σημειώθηκαν στην περιοχή κατά τις δεκαετίες 1960-70 ήταν πολύ υψηλοί, αισθητά ανώτεροι από το μέσο όρο της χώρας. Μιλάμε, βεβαίως, για την πεδινή έκτασή της, καθώς η ορεινή περίμετρος αιμορραγούσε και έχανε σταθερά το δυναμικό της. Η ανάπτυξη ήταν εντυπωσιακή και ορατή. Το νερό έφρεε άφθονο μέσα από δίκτυα με τεράστιες απώλειες, και σπάταλες αρδευτικές μεθόδους. Σύντομα οι αρδευόμενες εκτάσεις πλησίαζαν ή και υπερέβαιναν τα 2 εκατ. στρέμματα, και λιπάσματα και φυτοφάρμακα εισέρρεαν πλοιοσιοπάροχα. Η σύγχρονη επιδοτούμενη γεωργία έγινε η "μαύρη τρύπα" που απορροφά με όλο και ταχύτερους ρυθμούς πολύτιμους φυσικούς πόρους. Σιγά σιγά τα όρια της ανάπτυξης έγιναν σαφή στον ορίζοντα. Ένας καθοριστικός παράγοντας δεν μπορούσε παρά να είναι το νερό, καθώς η εγκληματική και απερίσκεπτη σπατάλη του οδήγησε τους υπόγειους υδροφόρους να κατεβαίνουν χρόνο με το χρόνο όλο και πιο χαμηλά και τον Πηνειό ποταμό να καταντά το καλοκαίρι οχετός γεωργικής και αστικής ρύπανσης. Έτσι, το έργο επιβλήθηκε ως κάτι "ιερό", περίπου στο απυρόβλητο της κοινής αποδοχής, εκεί που όλοι συμφωνούν και "τα βρίσκουν". Η εκτροπή έγινε κάτι αυθυπόστατο, αποκτώντας, τελικά, τη δική της δυναμική και κινούμενη μέσω της δικής της αδράνειας.

Ο Αχελώος ήταν για τους αρχαίους Έλληνες ο πατέρας όλων των ρεόντων υδάτων. Ο ποτάμιος θεός άφηνε άφρονους τους προγόνους μας με το επιβλητικό έργο που επιτελούσε, μεταβάλλοντας και επεκτείνοντας συνεχώς το Δέλτα του και χαρίζοντάς τους άφθονο νερό. Στις παραστάσεις αττικών αγγείων ο Αχελώος παλεύει με τον Ηρακλή για τα όμορφα μάτια της αρραβωνιαστικιάς του, της Διπάνειρας. Ο ποτάμιος θεός ηττήθηκε και το κέρας του, που πάνω στην πάλη απέσπασε ο Ηρακλής, έγινε το περίφημο κέρας της Αμάλθειας, σύμβολο αφρονιάς και ευημερίας. Η απεικόνιση αυτής της πάλης χρησιμοποιείται και σήμερα, πλην όμως σε μία ελαφρά kitsch εκδοχή της.^{3α} Το σύγχρονη μυθολογία ενίσχυσε δε, η λαϊκιστική σύνδεση του έργου με τον αντιμπεριαλιστικό και αντιμονοπωλιακό αγώνα και τον ξεσηκωμό του Κιληλέη, κατά την εξαγγελία του έργου από

τον Α. Παπανδρέου, στη Λάρισα το 1984. Τί είναι, όμως, το μεγαλύτερο και πιο πολύπλοκο τεχνικό έργο της χώρας; Η εκδοχή του έργου της οποίας η προώθηση ξεκίνησε κατά το δεύτερο ήμισυ της προηγούμενης δεκαετίας, προέβλεπε τη δυνατότητα εκτροπής μέχρι και 1,5 δισ. μ³ νερού ανά έτος³⁶ και περιλάμβανε την κατασκευή δύο μεγάλων φραγμάτων στην ορεινή περιοχή του Ανω Αχελώου⁴ στις θέσεις Συκιά και Μεσοχώρα⁵, και άλλων δύο στο Μουζάκι και την Πύλη⁶, εκεί όπου η Νότια Πίνδος χαμηλώνει για να δώσει τη θέση της στη θησαυρική πεδιάδα, μαζί με άλλο ένα φράγμα λίγο πιο κάτω, στο Μαυρομάτι. Τεράστιες σπράγγες (σπράγγα εκτροπής Αχελώου-Θεσσαλίας με μήκος περίπου 18 χλμ., προσαγωγός Μεσοχώρας-Γλύστρας μήκους 8 χλμ., συνδετήρια Μουζακίου-Πύλης μήκους 8 χλμ.), αντίστοιχοι υδροηλεκτρικοί σταθμοί, εκτεταμένο οδικό δίκτυο, αλλά και, κυρίως, τεράστιο αρδευτικό και αποστραγγιστικό δίκτυο σε έκταση 3,5 εκατ. στρεμμάτων⁷. Αυτό που δεν προβλεπόταν, ενώ δεν θα έπρεπε να λείπει - τουλάχιστον αν μιλούσαμε για στοιχειώδη σοβαρότητα και αναπτυξιακό προγραμματισμό - είναι το απολύτως αναγκαίο στοιχείο της παροχής όλης της απαραίτητης τεχνογνωσίας και τεχνικής επιστημονικής στήριξης των αγροτών.

Σε τιμές 1988, το επενδυτικό κόστος της εκτροπής υπερβαίνει τα 800 δισ. δρχ. Στην πράξη, όμως, όπως είναι γνωστό, το τελικό επενδυτικό κόστος των μεγάλων έργων στην Ελλάδα σε σχέση με τον αρχικό σχεδιασμό αποδεικνύεται 1,5 έως 2 φορές υψηλότερο σε σταθερές τιμές. Το αποτέλεσμα του αναγκαίου πολλαπλασιασμού μάς οδηγεί σε ένα σεβαστό ποσοστό των τελευταίων εθνικών προϋπολογισμών - σε τιμές 1995, αυτή τη φορά!

Μαζί ξεκίνησε και η τεκμηριωμένη αμφισβήτηση της σκοπιμότητας του έργου και του απηρχαιωμένου αναπτυξιακού μοντέλου το οποίο εκπροσωπείται από αυτό. Η εκτροπή έγινε θέμα δεκάδων άρθρων, ημεριδίων και συζητίσεων. Σύντομα διαφάνηκαν τα κύρια προβλήματα του έργου, δηλαδή:

- η έλλειψη οικονομικής σκοπιμότητας
- οι σοβαρότατες αρνητικές περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις
- το ενδεχόμενο δημιουργίας ενδο-περιφερειακής ριζής
- η έλλειψη στοιχειώδους προγραμματισμού και σχεδιασμού
- η μελετητική ανωριμότητα και η έλλειψη απαραίτητων στοιχείων.

Επιπλέον, η εσκεμμένη εκ μέρους των εκάστοτε κυβερνήσεων συντήρηση ατμόσφαιρας αποπροσανατολισμού, ελλείπους έως και ανύπαρκτης πληροφόρησης και πολιτικής εκμετάλλευσης του έργου δημιούργησε ένα αρνητικό κλίμα, το οποίο εμπόδιζε τον ουσιαστικό διάλογο και την ψύχραιμη και αντικειμενική εξέταση του θέματος. Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες σκοταδισμού κάθε αντίθετη γνώμη έφτασε να αντιμετωπίζεται ως "εθνική μειοδοσία".

Το φθινόπωρο του 1992 οι περιβαλλοντικές οργανώσεις Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση-WWF Ελλάς, Ελληνική

Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ), Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία (ΕΟΕ) και Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ) ξεκίνησαν κοινή εκστρατεία εναντίον της πραγματοποίησης της εκτροπής του Αχελώου. Η εκστρατεία αυτή, που ξεκίνησε ως μια προσπάθεια για τη σωτηρία των πολύτιμων⁸ υγροτόπων Μεσολογίου-Αιτωλικού

2

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Προς τη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Κέρκυρα 24 και 25 Ιουνίου 1994

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας έχει καταβάλει μια σειρά προσπάθειών για την οικονομική, αναπτυξιακή και κοινωνική εξισορρόπηση των περιφερειών, με τελικό στόχο την επίτευξη μεγαλύτερης συνοχής. Για το σκοπό αυτό έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορα χρηματοδοτικά μέσα, με κεντρικό άξονα τα Διαρθρωτικά Ταμεία.

Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις σε όλη την Ευρώπη κατανοούν την ανάγκη για ύπαρξη συνοχής μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως και την προσπάθεια για διαρκή βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των λαών της Ευρώπης. Η εμπειρία τους όμως από την παρακολούθηση της χρήσης των Διαρθρωτικών Ταμείων αποδεικνύει ότι συχνά οι χρηματοδοτήσεις αυτές υποστηρίζουν ένα αναπτυξιακό μοντέλο που απομακρύνει την Ευρώπη από τη μακροπρόθεσμη ευημερία και τη συνετή χρήση των φυσικών πόρων, ενώ βρίσκεται και σε σαφή αντίθεση με το Πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον.

Η πρόσφατα εκδοθείσα από την Επιτροπή Λευκή Βιβλος περί "Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Απασχόλησης", καθώς και οι επιλογές για χρήση του δεύτερου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, δείχνουν ότι για μια ακόμη φορά η Ευρωπαϊκή Ένωση διαλέγει το δρόμο της ανάπτυξης που βασίζεται σε κυκλώπεια έργα κατασκευής φραγμάτων, δρόμων και δικτύων επικοινωνίας. Είναι όμως αποδεδειγμένο ότι μια τέτοια παρωχημένη αναπτυξιακή πορεία δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε ένα νέο κύκλο ύφεσης και ανεργίας στο άμεσο μέλλον, που θα επανέρχεται εντονότερος κάθε φορά, καθώς συνοδεύεται από την εξάντληση και καταστροφή των φυσικών πόρων.

και των εκβολών του Αχελώου, έμελλε να εξελιχθεί σε μία από τις σημαντικότερες περιβαλλοντικές εκστρατείες, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Γρήγορα έγινε σαφές ότι ο Αχελώος ήταν κάτι άλλο, κατά πολύ μεγαλύτερο: η αιχμή του δόρατος της προσπάθειας για μια συνολική στροφή, για μια ολοκληρωτική αλλαγή της κατεύθυνσης και των στόχων των Κοινοτικών Διαρθρωτικών Χρηματοδοτήσεων.

Σύντομα φάνηκε το γιγαντιαίο της προσπάθειας. Όμως, οι στόχοι ήταν πολύ σημαντικοί:

- Η οριστική ακύρωση του σχεδίου εκτροπής του Αχελώου ποταμού
- Η προστασία σημαντικών ενδιαιτημάτων στις λιμνοθάλασσες Μεσολογίου και Αιτωλικού και στο Δέλτα του Αχελώου (Αιτωλοακαρνανία), καθώς και στην κοιλάδα του Άνω Αχελώου (Νότια Πίνδος)
- Η προστασία σημαντικών στοιχείων του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της κοιλάδας του Άνω Αχελώου
- Η εισαγωγή δομικών αλλαγών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, σχετικά με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων στην Ελλάδα και στην ΕΕ
- Η παροχή πληροφορίας και η αύξηση της ενημέρωσης σχετικά με τις δυνητικές επιπτώσεις της εκτροπής του Αχελώου ανάμεσα στις εθνικές τοπικές αρχές και τις αρχές της ΕΕ, τις ομάδες των τοπικών κοινοτήτων και το ευρύ κοινό
- Η ανάπτυξη διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ των περιβαλλοντικών οργανώσεων, των τοπικών αρχών και κοινοτήτων
- Η παραγωγή και διανομή υλικού, γνώσης και επιχειρημάτων εναντίον του έργου της εκτροπής
- Η άσκηση πίεσης προς την ελληνική κυβέρνηση και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη σωστή εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας.

Κορυφαίο σε πανευρωπαϊκό επίπεδο παράδειγμα αυτής της τακτικής αποτελεί η εκτροπή του Αχελώου ποταμού στην Ελλάδα. Πρόκειται για ένα έργο με βαρύτερες επιπτώσεις στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον της Ελλάδας. Το έργο δεν προωθεί την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, καθώς πρόκειται να ενισχύσει την οικονομία μιας ήδη αναπτυγμένης περιοχής, της Θεσσαλίας, εις βάρος λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ελλάδας. Η εκτροπή του Αχελώου είναι τέλος αντίθετη με την αναθεωρημένη Κοινή Αγροτική Πολιτική, αφού θα στηρίξει εντατικές καλλιέργειες επιδοτούμενων προϊόντων, με ευρεία χρήση χημικών εισροών. Αντί να ενισχύονται οι παραδοσιακές μορφές ορεινής γεωργίας και η ανάπτυξη του ήπιου τουρισμού, η κατασκευή του έργου αυτού θυσιάζει φυσικούς πόρους, άγρια ορεινά τοπία και έναν ολόκληρο πολιτισμό που έζησε επί αιώνες σε αρμονία με τη φύση.

Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις της Ευρώπης ζητούν από τη Σύνοδο Κορυφής της Κέρκυρας να ληφθεί σοβαρά υπόψη αυτός ο προβληματισμός. Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να σταματήσει να υποστηρίζει κονιτόφθαλμες προσπάθειες όπως η εκτροπή του Αχελώου, και να στραφεί σε ένα νέο μοντέλο ανάπτυξης, που έχει ως πρωταρχικό στόχο την προστασία των φυσικών πόρων και την ουσιαστική κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών. Προσφέρουν επίσης τη συνεργασία τους για την προσέγγιση αυτής της νέας πραγματικότητας που μπορεί να φέρει την Ευρώπη σε πρωτοποριακή θέση στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα.

Το υπόμνημα αυτό κατατίθεται από το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση - WWF Ελλάς, την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, την Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, όλες τις οργανώσεις του WWF στην Ευρώπη, το Birdlife International, τη Royal Society for the Protection of Birds, την Euronatur και το European Environment Bureau (EEB) που εκπροσωπεί περισσότερες από 150 οργανώσεις από όλη την Ευρώπη.

Ολόκληρη η ευρωπαϊκή οικογένεια του WWF και η Βρετανική Εταιρεία για την Προστασία των Πουλιών (RSPB) αναμίχθηκαν ενεργά και υιοθέτησαν την εκστρατεία. Το Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος (EEB) και η Euronatur συνέβαλαν στην προσπάθεια - σε συγκεκριμένα χρονικά σημεία. Η εκτροπή του Αχελώου αναδείχθηκε σε κατεξοχήν παράδειγμα κατασπατάλησης κοινοτικών πόρων σε έργα

αντιοικονομικά, αντικοινωνικά και με βαρύτερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις, μία ανισορρήτη αναπτυξιακή επιλογή. Η "εκτροπή της λογικής", όπως εύστοχα αποκλήθηκε, έγινε μείζον ευρωπαϊκό θέμα. Ο τύπος ασχολήθηκε μαζί της κατ' επανάληψη, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το ίδιο. Από τη μια προέβαλε το απηχαιωμένο, αναχρονιστικό και αδιέξοδο αναπτυξιακό μοντέλο, και από την άλλη η ανάγκη για αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων. Η περιβαλλοντική συνιστώσα έπρεπε, πλέον, να συμπεριληφθεί ως πρώτη προτεραιότητα στο σχεδιασμό της αναπτυξιακής πολιτικής. Σύντομα, 320.000 Ευρωπαίοι πολίτες⁹ κατέστησαν σαφή τη θέλησή τους για μια άλλη αναπτυξιακή πολιτική στη γηραιά ήπειρο. Οι υπογραφές τους παραδόθηκαν στους Ευρωπαίους ηγέτες κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης Κορυφής της Κέρκυρας, στις 24 και 25 Ιουνίου 1994.

Όταν τον Ιούλιο του 1994 υπογράφηκε στην Αθήνα από τον Κοινοτικό Επίτροπο Περιφερειακών Πολιτικών κ.

Μηρους Μίλλαν και τον Υφυπουργό Εθνικής Οικονομίας κ. Γιώργο Ρωμάιο το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης II για την Ελλάδα, ο Αχελώος δεν έτυχε της απηθείσης κοινοτικής χρηματοδότησης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφραζε επισήμως τις επιφυλάξεις της. Στις 23 Σεπτεμβρίου 1994 εκδόθηκαν οι ιστορικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας που ακύρωσαν τους περιβαλλοντικούς όρους για

την προώθηση του έργου: η εθνική και κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία είχαν κερδίσει πολλά.

Η αντίδραση της ελληνικής κυβέρνησης ήταν άμεση όσο και αναμενόμενη: η εκτέλεση των έργων (φράγμα, προσαγωγός σπάραγγα και ΥΗΣ Μεσοχώρας) συνεχίστηκε κατά παράβαση των αποφάσεων του ΣτΕ, ενώ η εκπόνηση μιας συνολικής ΜΠΕ ανατέθηκε σε 4 μελετητικά γραφεία της απόλυτης εμπιστοσύνης του ΥΠΕΧΩΔΕ, δηλαδή του ίδιου Υπουργείου που είναι αρμόδιο για την προώθηση του έργου. Γνωστοί υποστηρικτές του έργου συμμετείχαν στην ομάδα αυτή "συμβούλων". Η ΜΠΕ ολοκληρώθηκε στο χρόνο-ρεκόρ των 3 μηνών.

Το έργο "κόπηκε" σε μικρότερα κομμάτια και άρχισε να προωθείται μία νέα, "μικρότερη" εκδοχή του, η οποία, μάλιστα, βαφτίστηκε "ήπια" ή "οικολογική" εκτροπή (sic) : τα φράγματα Πύλης και Μουζακίου απαλείφθηκαν και η ποσότητα νερού προς εκτροπή μειώθηκε στα 600-700 εκ. μ³/έτος. Βεβαίως, κανείς δεν εξήγησε στους Θεσσαλούς αγρότες ότι με την προβλεπόμενη πλέον ποσότητα νερού, σύμφωνα άλλωστε και με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αχελώος του ΚΠΣ 1994-99 γίνεται επισήμως από κυβερνητικά χείλη η παραδοχή ότι με την εκτροπή δεν θα αρδευθεί ούτε ένα στρέμμα επιπλέον των ήδη αρδευομένων 2,4 εκατ. στρεμμάτων του θεσσαλικού κάμπου. Κανείς δεν πληροφόρησε το θεσσαλικό λαό πόσο ακριβότερο από τη σημερινή τιμή θα είναι το νερό του Αχελώου, αν και όταν φθάσει στη Θεσσαλία. Η οικονομική αποδοτικότητα και βιωσιμότητα της νέας εκδοχής του έργου έμεινε δε, μόνο στις ευχές των υπερμάχων του: μελέτες κόστους-οφελούς θα κάνουμε τώρα; Μήπως και οι προηγούμενες κατάφεραν να την αποδείξουν; Έτσι, η εξαπάτηση του Θεσσαλού αγρότη συνεχίστηκε, και το σκοταδιστικό κλίμα παραπληροφόρησης και πολιτικής σκέυκουλας απέδειξε για μια ακόμη φορά την κυριαρχία του.

Η στόχευση της μεθόδευσης αυτής είναι προφανής: για άλλη μία φορά κανείς δεν γνωρίζει για ποιο ακριβώς έργο μιλάμε, ποιο είναι το κόστος του, ποιοι οι στόχοι του, και πώς θα εκπληρωθούν. Κανείς δεν λέει ευθαρσώς ότι η "μικρή" εκτροπή χωρίς έργα στον κάμπο δεν στέκει. Το σκεπτικό θα μπορούσε να είναι απλό: ας ξεκινήσουμε τα έργα και, όταν με το καλό τα τελειώσουμε, επικαλούμαστε την αδυναμία ορθής λειτουργίας τους και κατασκευάζουμε και τα υπόλοιπα στον κάμπο. Ούτε γάτα, ούτε ζημιά. Λεφτά θα βρούμε, κανείς δεν θα θέλει να μείνει η επένδυση στη μέση.

Βεβαίως, το κλίμα σιγά σιγά αλλάζει. Η στενή συνεργασία των περιβαλλοντικών οργανώσεων με τις τοπικές κοινωνίες¹⁰ αποδίδει καρπούς. Το αδιέξοδο του ζητήματος και οι

σοβαρές καταστροφές που αυτό φέρνει μαζί του γίνονται σαφή. Ακόμη και στη Θεσσαλία, ο προβληματισμός, ο σκεπτικισμός και η άλλη άποψη γίνονται όλο και πιο εμφανείς. Η πολιτική συναίνεση υπέρ του έργου δέχεται πλήγματα. Αναφέρουμε, χαρακτηριστικά, τις επερωτήσεις των -τότε- βουλευτών του ΠΑΣΟΚ, κ.κ. Σημίτη, Ροκόφυλλου, Πεπονί, Μπαλτά, Δημητράκου, Κοκκινοβασιλή, Μαγκάκη, Φούρα και Οικονομίδη, οι οποίοι είχαν καταφερθεί με σφοδρότητα εναντίον του έργου (31/3/1992 και 26/2/1993). Γνωστή είναι, επίσης, και η επίσημη αντίθεση του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ στο έργο της εκτροπής. Η επιστημονική κοινότητα εκφράζει τις αντιρρήσεις της, με κορυφαίο το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Η επιστημονική επιτροπή του, η οποία συγκροτήθηκε από τον πρύτανη κ. Μαρκάτο ειδικά για να εξετάσει το θέμα της εκτροπής, μετά από ενασχόληση 18 μηνών κατέληξε ότι αν πραγματοποιηθεί το έργο θα προξενήσει πολύ μεγαλύτερα προβλήματα από εκείνα που υποτίθεται ότι θα επιλύσει.

Στο μικρό βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας, προσπαθήσαμε να καλύψουμε όλες τις πλευρές του θέματος της εκτροπής. Έγκριτοι αρθρογράφοι ανταποκρίθηκαν στην πρόκληση να συμπυκνώσουν σε λίγες σελίδες τον τεράστιο όγκο της επιχειρηματολογίας που ο ευρύτερος περιβαλλοντικός χώρος έχει αρθρώσει εδώ και πολλά χρόνια. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι ο στόχος επιτεύχθηκε. Πείτε μας τη γνώμη σας.

1 Ο συγγραφέας είναι υπεύθυνος του WWF Ελλάς για την εκπατρεία εναντίον της εκτροπής του Αχελώου.

2 Αν και με κάθε αφορμή, όπως εκλογές, περιodoείες πολιτικών κ.λπ. η κατασκευή του έργου "ξεκινούσε".

3α Ίσως επειδή το τοιμέτο καλείται να δώσει στο ποτάμι τη χαριστική βολή, κατά τη γνώμη, πάντα, συνεκδοχή ("Τοιμέτα ΗΡΑΚΛΗΣ").

3β Από τα υπάρχοντα στοιχεία διαφόρων πηγών προκύπτει ότι η ροή του Αχελώου δεν είναι τώρα ούτε ήταν ποτέ 5 δις μ³ κατά μέσον όρο το χρόνο. Οι ροές της περιόδου 1950-84 ήταν υψηλότερες αυτών της περιόδου 1966-91, και κατά μέσον όρο από το 1950 έως το 1991 ήταν 3,6 δις μ³. Τα χρόνια 1985-91 δείχνουν μια μέση ροή μόλις πάνω από 3 δις μ³.

4 Περιοχή Αργιθέας-Ασπροποτάμου, μία από πιο όμορφες, άγιρες και δυσπρόσιτες περιοχές της χώρας.

5 Με ύψος αντίστοιχα 135 και 150 μ.

6 Με ύψος αντίστοιχα 135 και 90 μ.

7 Μέχρι τώρα έχει προχωρήσει μόνο η κατασκευή του έργου της Μεσοχώρας.

8 Μεταξύ των 11 ελληνικών υδροτόπων που προσαπεύονται από τη Διεθνή Σύμβαση για τους Υδροτόπους (Σύμβαση Ραμσάρ, 1971).

9 Από την Ελλάδα, τη Γερμανία και την Ιταλία.

10 Ιδιαίτερα με τις κοινότητες των περιοχών του Άνω Αχελώου και της Αιτωλοακαρνανίας.

Κριτική της εκτροπής από την άποψη της αγροτικής πολιτικής

Λεωνίδας Λουλούδης¹¹

Το έργο της εκτροπής του Αχελώου έχει κύριο στόχο του την επέκταση και την εντατικότερη αξιοποίηση του αρδευτικού δικτύου του θεσσαλικού κάμπου. Αυτός ο στόχος ετέθη σε μια άλλη εποχή και είναι ένα ερώτημα κατά πόσον εξακολουθεί, σήμερα, να διατηρεί την επικαιρότητά του από πλευράς αγροτικής πολιτικής. Γιατί, ας μην το ξεχνάμε, η συζήτηση για ένα έργο του μεγέθους της εκτροπής του Αχελώου είναι, πέρα από τις μείζονες περιβαλλοντικές επιπτώσεις στην ευρύτερη περιοχή εκπόνησής του, μια συζήτηση για το μέλλον της ελληνικής γεωργίας.

Όταν έγινε η πρώτη εξαγγελία της εκτροπής του Αχελώου, η χώρα βρισκόταν στη δεύτερη δεκαετία της μεταπολεμικής της ανάπτυξης. Την πρώτη δεκαετία είχε να αντιμετωπίσει σκληρές καταστάσεις. Μετά από μια περίοδο ξένης κατοχής, αντίστασης και εμφυλίου πολέμου, οι παραγωγικές δομές της χώρας ήταν κατεστραμμένες και, ειδικότερα, στη γεωργία, μόλις είχε λυθεί το ζήτημα της ιδιοκτησίας της γης, με την αγροτική μεταρρύθμιση που ολοκληρώθηκε λίγο πριν αρχίσει ο πόλεμος. Το 47,7% του πληθυσμού ζούσε σε αγροτικές περιοχές και η γεωργία απασχολούσε το 59,5% του ενεργού πληθυσμού (περίπου 1,9 εκ. αγρότες), ενώ συμμετείχε κατά 29% στο ΑΕΠ. Στις μικρές εκμεταλλεύσεις (35,8 στρέμματα), η παραγωγικότητα ήταν χαμηλή εξαιτίας της χαμηλής αξίας της παραγωγής σε τιμές αγοράς οι οποίες δεν άφηναν περιθώρια επιχειρηματικού κέρδους. Αντίστοιχα, οι επενδυτικές και τεχνολογικές δυνατότητες αυτών των εκμεταλλεύσεων ήταν υποτυπώδεις.

Την εποχή της πρώτης εξαγγελίας περί αφυπνίσεως του θεσσαλικού "γίγαντα" η σημασία του αγροτικού τομέα αρχίζει να μειώνεται. Η αγροτική πολιτική τιμών γίνεται ο κύριος μηχανισμός μεταφοράς πλεονάσματος, με τη μορφή

χαμηλού κόστους διατροφής, από τον αγροτικό προς τους άλλους τομείς. Ένας άλλος μηχανισμός που υπηρετεί την ίδια σκοπιμότητα είναι η δραματική αγροτική έξοδος της δεκαετίας του 1960. Παρ' όλα αυτά, ο αγροτικός τομέας δεν εγκαταλείπεται. Οι δημοσίες επενδύσεις αυξήθηκαν, ως ποσοστό του ΑΕΠ, από 3% σε 8% στην περίοδο 1952-1962. Τα ποσοστά των δημοσίων επενδύσεων στον αγροτικό τομέα δεν ήταν αρκετά ούτε διετέθησαν κατάλληλα για την ανάπτυξή του. Πρόκειται, όμως, για τη δεύτερη, μετά το 1925-40, περίοδο-σταθμό στην εκτέλεση των μεγάλων εγγειοβελτιωτικών έργων στην Ελλάδα. Μεταξύ 1950-1958 συντελείται άλλα με την κατασκευή των φραγμάτων εκτροπής των ποταμών Αλιάκμονα, Αξιού, Αχελώου, το φράγμα πολλαπλού σκοπού του ποταμού Ταυρωπού και τρεις σήραγγες αποχετεύσεως που επεκτείνουν την αρδευόμενη επιφάνεια σε 1,2 εκ. στρέμματα. Παράλληλα, συνεχίζονται οι αποξηράνσεις λιμνών και ελών, καθώς και τα αντιπλημμυρικά ποταμών της προηγούμενης περιόδου. Στην περίοδο 1958-1977 οι αρδευόμενες εκτάσεις θα φθάσουν τα 4 εκ. στρέμματα, ενώ, μετά το 1970, αρχίζει η κατασκευή, σε μεγάλη κλίμακα, συλλογικών αρδευτικών δικτύων τεχνητής βροχής. Οι αρδευόμενες, σήμερα, εκτάσεις είναι 11,5 εκ. στρέμματα ή το 32,6% του συνόλου της γεωργικής γης.

Μετά την ένταξη στην ΕΕ, τα αγροτικά εισοδήματα βελτιώθηκαν εξαιτίας της αύξησης των πάσης μορφής επιδοτήσεων της ΚΑΠ αλλά και της φιλο-αγροτικής δημοσιονομικής πολιτικής των ελληνικών κυβερνήσεων. Οι επιδοτήσεις αυτές αντιπροσωπεύουν, σήμερα, περίπου 40% του συνολικού αγροτικού εισοδήματος έναντι 13%, περίπου, κατά την περίοδο 1974-1980. Η αγροτική έξοδος έχει σχεδόν ανασταλεί. Το μέγεθος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στον αγροτικό τομέα έχει μειωθεί στους 820.000 αρχηγούς ισάριθμων γεωργικών εκμεταλλεύσεων συγκλίνοντας αργά προς τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά πρότυπα. Τέλος, ο αγροτικός τομέας καλύπτει, σε μεγάλο βαθμό, τις ανάγκες σε είδη διατροφής του πληθυσμού της χώρας, συμμετέχει κατά 12,3% στο σχηματισμό του ΑΕΠ και εξασφαλίζει σημαντικούς συναλλαγματικούς πόρους από τις εξαγωγές των προϊόντων του. Όλες, όμως, αυτές οι θετικές εξελίξεις δεν μπορούν να διασκεδάσουν τις ανησυχίες για ορισμένα δομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας που παραμένουν καθυστερημένα ή επιδεινώνονται συνεχώς, καθιστώντας επισφαλείς τις προοπτικές της. Η ΚΑΠ αλλά και η συγκεκριμένη εφαρμογή της από τις εθνικές αρχές, τα πολιτικά κόμματα και τις οργανώσεις των αγροτών φέρουν τις μεγαλύτερες ευθύνες γι' αυτές τις αρνητικές εξελίξεις. Το μείζον πρόβλημα της ελληνικής γεωργίας ήταν, στη δεκαετία

του 1960 και παραμένει, παρά την αναμφισβήτητη εξέλιξη της, διαρθρωτικό. Μέχρι σήμερα, ωστόσο, η προσοχή όλων των ενδιαφερομένων πλευρών εστιάστηκε στην πολιτική τιμών και εισοδημάτων. Αυτή τη μονοδιάστατη κατεύθυνση, άλλωστε, ενθάρρυνε και η ΚΑΠ.

Οι υψηλές επιδοτήσεις σε προϊόντα εντατικής καλλιέργειας, όπως το βαμβάκι ή ο καπνός, επέτειναν την ανισορροπία μεταξύ φυτικής και ζωικής παραγωγής. Η αντανάκλαση αυτής της ανισορροπίας στον αγροτικό χώρο εκφράστηκε με την εγκατάλειψη των ορεινών και νησιωτικών περιοχών και τη συγκέντρωση της παραγωγής στην αρδευόμενη πεδιάδα. Οι αρνητικές συνέπειες αυτής της εγκατάλειψης δεν είναι μόνο οικονομικές, είναι και δημογραφικές, περιβαλλοντικές, πολιτιστικές. Στην Ελλάδα, πλέον ορεινή χώρα της ΕΕ, το βουνό εγκαταλείφθηκε από το κράτος και, στη συνέχεια, από το μόνιμο πληθυσμό του προς χάριν της πεδιάδας. Τα δάση παραδόθηκαν στο έλεος των εμπρηστών, επιτείνοντας τα φαινόμενα εδαφικής διάβρωσης. Τοπία υψηλής αισθητικής και φυσικής αξίας αλλοιώθηκαν από την αυθαίρετη δόμηση. Παραδοσιακές αγροτικές δραστηριότητες, όπως η νομαδική και ημι-νομαδική εκτατική κτηνοτροφία, η αμπελουργία κ.τ.λ., άριστα προσαρμοσμένες στο περιβάλλον και στην ποιότητα των προϊόντων, εξαφανίζονται, όταν δεν επιβιώνουν απλώς καθυστερημένες και αβελτίωτες με τη βοήθεια των εισοδηματικών ενισχύσεων της ΚΑΠ. Αλλά και στην πεδιάδα, πίσω από τα επιτεύγματα της αύξησης των αποδόσεων στις μεγάλες καλλιέργειες (σάρι, καλαμπόκι, βαμβάκι, τριφύλλι κ.ά.) και τα υψηλά αγροτικά εισοδήματα, οι διαρθρωτικές αδυναμίες εντάθηκαν. Η απουσία θεσμικών ρυθμίσεων προστασίας της γεωργικής γης, κτηματολογίου, μπρώου αγροτών αλλά και οι δυσοίωνες προοπτικές του γεωργικού επαγγέλματος (ενώ ο μέσος κλήρος παραμένει μικρός - 43 στρέμματα), έχουν οξύνει τα προβλήματα της γήρανσης και της διαδοχής των εναπομενόντων αγροτών. Από το σύνολο των αρχηγών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, το 75% είναι ηλικίας άνω των 55 ετών, ενώ περίπου το 30% είναι άνω των 65 ετών. Εξάλλου, μόνο μία στις τρεις εκμεταλλεύσεις διαθέτει διάδοχο. Αυτές οι κοινωνικές πραγματικότητες εξηγούν την επενδυτική απροθυμία των γεωργών. Εμπειρογνώμονες του Υπουργείου Γεωργίας εκτιμούν ότι η διαφορά μεταξύ επενδύσεων και αποσβέσεων, η οποία ήταν θετική μέχρι το 1985, από το 1986 έγινε αρνητική και έφθασε στο υψηλό ποσοστό του 30% τα τελευταία χρόνια. Όπως είναι φυσικό, αυτές οι αρνητικές εξελίξεις έχουν άμεση επίπτωση στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής γεωργίας (τύπος, κόστος, ποιότητα προϊόντων) σε μια εποχή εντεινόμενης

διεθνοποίησης των αγροτικών αγορών.

Την εποχή της εξαγγελίας της εκτροπής του Αχελώου δεν είναι μόνο οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής γεωργίας που σοβούν και επιδεινώνονται. Αλλάζει και η ΚΑΠ. Το δημοσιονομικό κόστος στήριξης και διαχείρισης πλεονασματικών και αδιάθετων προϊόντων της ευρωπαϊκής γεωργίας γίνεται δυσβάστακτο. Η αφειδώλητη προστασία της αγροτικής παραγωγής τίθεται υπό αμφισβήτηση. Εισάγονται περιορισμοί (πάγωμα) στις τιμές και τις ποσότητες παραγωγής (ποσοτώσεις, συνυπευθυνότητα), μείωση της εξωτερικής προστασίας, της εσωτερικής στήριξης εξαγωγικών επιδοτήσεων και του όγκου των επιδοτούμενων εξαγωγών. Παράλληλα λαμβάνονται μέτρα αποθάρρυνσης της εντατικοποίησης της παραγωγής και ενθάρρυνσης γεωργικών πρακτικών συμβατών με την προστασία του περιβάλλοντος. Νέος στόχος είναι η άμεση εισοδηματική στήριξη των αγροτών μέσω της πλήρους αποσύνδεσης των επιδοτήσεων από το παραγόμενο προϊόν. Οι εξελίξεις αυτές διαγράφονται προγραμματικά, στα μέσα της δεκαετίας του 1980, σε νοτοκουμένα, όπως "Η Πράσινη Βίβλος επί της Αγροτικής Πολιτικής" και συγκροτούνται θεσμικά με την αναθεώρηση της ΚΑΠ του 1992 και την έναρξη της Συμφωνίας του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου την 1η Ιουλίου 1995. Στη νέα εκδοχή της η ΚΑΠ επιχειρεί να συμβάλει σε μια περιβαλλοντικά βιώσιμη μορφή αγροτικής παραγωγής και στην ποιότητα των τροφίμων, αναγνωρίζοντας το διπλό ρόλο των αγροτών ως παραγωγών τροφίμων και προστατών της υπαίθρου. Προς την ίδια κατεύθυνση, άλλωστε, κινούνται και οι πόροι των Διαρθρωτικών Ταμείων μετά την αναμόρφωση των τελευταίων το 1988.

Η ελληνική γεωργία βρίσκεται, ενώπιον του 2000, αντιμέτωπη με μια εντελώς νέα πραγματικότητα. Στα χρόνια διαρθρωτικά της προβλήματα προστίθενται οι περιορισμοί στην περαιτέρω εντατικοποίηση ορισμένων εξαιρετικά κερδοφόρων κλάδων της, των οποίων όμως ο δυναμισμός είχε πλήρως εξαρτηθεί από τις παχυλές επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για παράδειγμα, βάσει των κριτηρίων φορολόγησης των αγροτών το 1995, το καθαρό γεωργικό εισόδημα ανά στρέμμα καλλιεργούμενης γης στο νομό Λάρισας εκτιμάται, στις αρδευόμενες πεδινές περιοχές, ότι είναι για το βαμβάκι 30.000 δρχ. και για τα καπνά Μπέρκλεϋ 97.000 δρχ., έναντι αντιστοίχως 8.731 δρχ. και 30.000 δρχ. στη μη αρδευόμενη πεδιάδα. Αυτά τα εισοδηματικά μεγέθη δεν θα ήταν δυνατά αν οι εισροές από την ΚΑΠ δεν ανέρχονταν σε 900 δισ. δρχ., μόνο το 1994, όταν το αγροτικό προϊόν δεν ξεπερνούσε τα 2,2 τρισ. δρχ. Μια κατάσταση που η ΚΑΠ έχει καταστήσει σαφές ότι δεν

πρόκειται να διατηρήσει και στο μέλλον.

Τα υψηλά εισοδήματα των ευνοημένων παραγωγών, μεταποιητών, εμπόρων και τοπικών παραγόντων από την υπερβολική στήριξη ορισμένων προϊόντων, εκ μέρους της ΚΑΠ, είχαν δύο συνέπειες πολιτικού χαρακτήρα. Η πρώτη συνέπεια συνδέεται με την ενίσχυση των οργανωμένων εκπροσώπων αυτών των συμφερόντων και της αποτελεσματικής πίεσης που ασκούν, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, στην πολιτική ηγεσία της χώρας για την αδιατάρακτη συνέχεια της σημερινής κατάστασης. Η δεύτερη συνέπεια συνδέεται με την αδιαφορία όλων των παραπάνω παραγόντων, για την προσαρμογή στις νέες κατευθύνσεις της ΚΑΠ και τις αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές στην ελληνική γεωργία, περί των οποίων, άλλωστε, δεν διατίθεται παρά ένα 14% των συνολικών εισροών (1994) της ΚΑΠ. Η απαίτηση "εκτροπής του Αχελώου" είναι, ενδεχομένως, το πλέον κραυγαλέο παράδειγμα επικράτησης και κυριαρχίας της "φιλοσοφίας" αυτών των οργανωμένων πολιτικο-συντεχνιακών συμφερόντων. Μετά από την επέμβαση μη-κυβερνητικών περιβαλλοντικών οργανώσεων και τον αποφασιστικό έλεγχο του Συμβουλίου Επικρατείας, τα, εν λόγω, οργανωμένα συμφέροντα προωθούν, πλέον, τη λύση της "μερικής εκτροπής". Δηλαδή, την επίσια προσαγωγή στη θεσσαλική πεδιάδα πρόσθετων υδατικών πόρων της τάξεως των 600 εκατ. κ.μ., από τη μερική εκτροπή του άνω ρου του ποταμού Αχελώου. Ως νέος στόχος τίθεται η πλήρης ικανοποίηση των υδατικών αναγκών στις, ήδη, αρδευόμενες εκτάσεις των 2,4 εκατ. στρεμμάτων. Γιατί, όμως, δεν ικανοποιούνται πλήρως οι υδατικές ανάγκες στις υφιστάμενες αρδευόμενες εκτάσεις; Ακόμη και οι συγγραφείς της τελευταίας Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, για το έργο της λεγόμενης μερικής εκτροπής, γνωρίζουν την απάντηση στο παραπάνω ερώτημα. Η έννοια της "εξοικονόμησης" υδατικών πόρων είναι άγνωστη στη θεσσαλική πεδιάδα. Τα υπάρχοντα αρδευτικά δίκτυα είναι ατελείωτα ή ημιτελή. Ελέγχονται και συντηρούνται πλημμελώς από τους υπολειπόμενους Τοπικούς Οργανισμούς Εγγείων Βελτιώσεων. Το κοστολόγιο του νερού είναι απαράδεκτα χαμηλό. Τα αρδευτικά συστήματα είναι απαρχαιωμένα και σπάταλα στη διαχείριση του νερού. Το κυριότερο, 61,2% των εκτάσεων αρδεύονται από ιδιωτικές γεωτρήσεις, οι περισσότερες των οποίων είναι παράνομες, συνεπώς ανεξέλεγκτες από τον έλεγχο του δημόσιου συμφέροντος. Σε αυτές τις τοπικές αδυναμίες θα πρέπει να προστεθούν οι πάγιες ανεπάρκειες του εθνικού σχεδιασμού ανάπτυξης της ελληνικής γεωργίας. Απουσιάζει ο εθνικός και τοπικός προγραμματισμός των καλλιεργουμένων ειδών και ποικιλιών, αγνοούνται οι αμειψισπορές, δεν προωθούνται αρδευτικά συστήματα

εξοικονόμησης νερού, καρκινοβατεί η έρευνα για τη βελτίωση των φυτών με κριτήριο την προσαρμογή τους στις εδαφοκλιματικές συνθήκες της χώρας. Αυτή την απογοητευτική εικόνα συμπληρώνει η κατάσταση της υπηρεσίας των γεωργικών εφαρμογών του Υπουργείου Γεωργίας, οι γεωτεχνικοί της οποίας, από σύμβουλοι του αγρότη, έχουν μετατραπεί σε γραφειοκράτες-διανομείς των επιδοτήσεων της ΚΑΠ. Τους υποστηρικτές της εκτροπής του Αχελώου δεν φαίνεται να τους ενδιαφέρει η ανατροπή αυτής της κατάστασης, η οποία δεν θεραπεύεται με την αφαίμαξη των πόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά με τη συνολική πολιτική και διοικητική ανασυγκρότηση της διαχείρισης του αγροτικού τομέα.

Συμπερασματικά, η άρση των διαρθρωτικών αδυναμιών, η αύξηση της ανταγωνιστικότητας και ο εκσυγχρονισμός της γεωργίας μέσα σε ένα συνολικό σχέδιο ανάπτυξης της υπαίθρου, με σεβασμό στα περιβαλλοντικά και πολιτιστικά της στοιχεία, αποτελούν τους κύριους στόχους μιας σύγχρονης αγροτικής πολιτικής. Για τους στόχους αυτής της πολιτικής το έργο της εκτροπής του Αχελώου είναι από τρεις απόψεις απαράδεκτο. Πρώτον, θα διογκώσει, μέσω της εντατικής μορφής γεωργίας την οποία επιδιώκει να εξυπηρετήσει, τα, ήδη, σημαντικά επίπεδα ρύπανσης και περιβαλλοντικής επιβάρυνσης της θεσσαλικής πεδιάδας (η Ελλάδα είναι, ήδη, τέταρτη μεταξύ των κρατών-μελών στην κατανάλωση φυτοφαρμάκων/στρέμμα). Δεύτερον, θα απορροφήσει υπέρογκους πόρους υπέρ της αρδευόμενης πεδιάδας και σε βάρος των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών αλλά και της επίλυσης των χρόνιων διαρθρωτικών προβλημάτων του συνόλου της ελληνικής γεωργίας. Τρίτον, δεν συνάδει με τις τρέχουσες και τις προδιαγραφόμενες τάσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής που προωθούν μια γεωργία μειωμένης έντασης, διεθνώς ανταγωνιστική, συμβατή με την προστασία του περιβάλλοντος. Αν το έργο της εκτροπής, από την άποψη της αγροτικής πολιτικής και όχι των, πάντοτε, απαράδεκτων οικολογικών του συνεπειών, αντιστοιχούσε στις ανάγκες του παρελθόντος, δεν έχει καμία σχέση με το παρόν και το μέλλον της ελληνικής γεωργίας.

11 Ο συγγραφέας είναι Επίκουρος Καθηγητής της Πολιτικής Προστασίας του Περιβάλλοντος στον Αγροτικό Χώρο, στο Τμήμα Γεωργικής Οικονομίας του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ενεργειακή Θεώρηση

Γιώργος Πολίτης¹²

Το έργο της εκτροπής του Αχελώου χαρακτηρίζεται ως “έργο πολλαπλής σκοπιμότητας” που έχει ως στόχους¹³

- την άρδευση της θεσσαλικής πεδιάδας, σε έκταση 2,4 εκατ. στρεμμάτων
- την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας και εξοικονόμηση ενέργειας από τη μείωση της χρήσης γεωτρήσεων μεγάλου βάθους στο θεσσαλικό κάμπο
- την ύδρευση οικιστικών συγκροτημάτων (Βόλου - Λάρισας και μικρότερων κοινοτήτων)
- τη βελτίωση της ποιότητας των υδάτων του Πηνειού και της ποσότητας και ποιότητας των υπόγειων υδροφορέων.

Η ενεργειακή συνιστώσα του έργου αφορά στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από τους ΥΗΣ Μεσοχωράς, Συκιάς και Πευκοφύτου. Ο πρώτος κατασκευάζεται στη θέση Γλύστρα του Άνω Αχελώου και θα εκμεταλλεύεται το δυναμικό του ταμιευτήρα Μεσοχωράς. Ο δεύτερος προβλέπεται να κατασκευαστεί στη βάση του ομώνυμου φράγματος, και ο τρίτος στην έξοδο της σπράγγας εκτροπής, στην ομώνυμη τοποθεσία της λεκάνης απορροής του ποταμού Πάμισου, κοντά στο Μουζάκι.

Όταν κατέστη σαφής η πρόθεση της ελληνικής κυβέρνησης να ζητήσει χρήματα από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα για την κατασκευή της εκτροπής, το έργο παρουσιάστηκε ως “ενεργειακό”. Ο στόχος ήταν προφανής: να παρακαμφθούν δυσκολίες και αντιρρήσεις που θα παρουσιάζονταν λόγω της διαφαινόμενης απροθυμίας των Βρυξελλών να χρηματοδοτήσουν έργα γεωργικής ανάπτυξης μεγάλης κλίμακας. Βεβαίως, το έργο της Μεσοχωράς¹⁴ εντέκτως αποσπάστηκε από το κύριο σώμα των έργων εκτροπής και εξασφαλίστηκε γι’ αυτό ένα κοινοτικό κονδύλι από τα περίφημα ΜΟΠ.

Η ΔΕΗ έχει εδώ και τρεις δεκαετίες ξεκινήσει την

ενεργειακή αξιοποίηση του υδατικού δυναμικού του Αχελώου με την κατασκευή σειράς μεγάλων φραγμάτων: Κρεμαστών¹⁵, Καστρακίου και Στράτου. Τα δύο πρώτα ολοκληρώθηκαν τη δεκαετία του 1960, το τρίτο εκείνη του ‘80. Φυσικά, τα έργα αυτά μελετήθηκαν και κατασκευάστηκαν με συγκεκριμένες ποσότητες ύδατος κατά νουν¹⁶. Επιπλέον, το ΥΠΕ Αυλακίου -κατά την του σημείου εκτροπής και αμέσως ανάντη του ταμιευτήρα των Κρεμαστών- είχε επίσης μελετηθεί από τη ΔΑΥΕ και κριθεί ως ιδιαίτερος οικονομικό, και η κατασκευή του ως πρωτεύουσας σημασίας. Έτσι, το ενδεχόμενο αφαίρεσης ποσοτήτων νερού από τη λεκάνη του Αχελώου και μεταφοράς τους σε άλλη υδρολογική λεκάνη -και για άλλους σκοπούς- δημιουργήσε έντονο σκεπτικισμό στη ΔΕΗ. Οι επενδύσεις ετίζοντο εν αμφιβόλω, ο προγραμματισμός και τα σχέδια ανατρέπονταν¹⁷. Τη συνειδητοποίηση της κατάστασης ακολούθησαν πολλές αντιδράσεις - φανερές και αφανείς. Πολύ σημαντική μεταξύ αυτών είναι η, με ημερομηνία 6 Σεπτεμβρίου 1991, επιστολή του τότε Γενικού Διευθυντή, κ. Θεμ. Ξανθοπούλου προς τα ΥΠΕΘΟ και ΥΒΕΤ, από την οποία αξίζει να παραθέσουμε κάποια αποσπάσματα:

“...Η ΔΕΗ έχει πραγματοποιήσει μεγάλες επενδύσεις κατασκευάζοντας και λειτουργώντας σειρά μεγάλων υδροηλεκτρικών σταθμών στον Αχελώο, χωρίς την προοπτική της εκτροπής μέρους των υδάτων του προς τη Θεσσαλία. Από την τεχνικοοικονομική διερεύνηση των δυνατών σεναρίων εκτροπής προκύπτει ότι η εκτροπή προκαλεί στη ΔΕΗ συσσωρευτική ζημία λόγω των απωλειών ενέργειας, ύψους 139,7 δισ. δραχμών...”

“...Η ανάθεση στη ΔΕΗ της λειτουργίας και εκμετάλλευσης των νέων ΥΗΣ προς την πλευρά της Θεσσαλίας, μετά την ολοκλήρωση της εκτροπής, καλύπτει μέρος μόνο των ενεργειακών και των συνεπακόλουθων οικονομικών απωλειών που θα προέλθουν από την εκτροπή...”

“...Σημειώνεται ότι η ζημία της ΔΕΗ λόγω των ΥΠΕ της Θεσσαλίας μπορεί να αυξηθεί σημαντικά, λαμβανομένου υπ’ όψιν του γεγονότος ότι η λειτουργία των μονάδων αυτών θα καθορίζεται κυρίως από τις ανάγκες για άρδευση και όχι σύμφωνα με τη βέλτιστη κατανομή του φορτίου ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ των μονάδων του συστήματος...”

Η προηγηθείσα Έκθεση Επιτροπής της ΔΕΗ επί της σκοπιμότητας εκτροπής ποταμών της Δυτ. Ελλάδας προς τη Θεσσαλία (1973) επισημαίνει:

“Άπασαι αιζητασθείσαι διατάξεις ενεργειακής αξιοποιήσεως δι’ εκτροπής των υδάτων του Αχελώου εκτός της κοίτης [ου] υστερούν από οικονομικής απόψεως εν συγκρίσει μ’ αντιστοίχους εναλλακτικές διατάξεις ενεργειακής εκμεταλλεύσεως δι’ αξιοποιήσεως των... υδάτων... [του] Αχελώου εντός της κοίτης [του]”.

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η ΔΑΥΕ/ΔΕΗ έχει εξετάσει 7 εναλλακτικά σενάρια για τον καθορισμό της βέλτιστης (ή λιγότερο παθητικής;) λύσης εκτροπής: το προωθούμενο σχήμα είναι το πλέον ασύμφορο!¹⁸

Και σα να μην έφθαναν όλα αυτά, η Έκθεση της εταιρείας Coopers & Lybrand καταλήγει στο συμπέρασμα ότι “... το προτεινόμενο έργο δεν ευσταθεί οικονομικά, αν αξιολογηθεί σε σχέση μόνο με τα οφέλη από την παραγωγή ενέργειας, παρά το γεγονός ότι οι λόγοι ωφέλειας/κόστους στους οποίους καταλήξαμε είναι υψηλότεροι απ’ αυτούς προηγούμενων αναλύσεων που έγιναν από την Κοινότητα”. Η Έκθεση αυτή εκπονήθηκε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 1993.

Η Δ/ση Υδατικού Δυναμικού και Φυσικών Πόρων του ΥΒΕΤ με σχετικό έγγραφο της¹⁹ προς την ΕΥΔΕ Αχελώου καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το ενεργειακό σχήμα της προτεινόμενης λύσης εκτροπής “δεν είναι το βέλτιστο”.

Αλλά και οι μελετητές της νέας ΜΠΕ, παρά την προφανή μεροληψία τους υπέρ του προωθούμενου σχήματος εκτροπής, δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τα αδικαιολόγητα και παραδέχονται ότι το προτεινόμενο έργο που αποτελεί αντικείμενο της ΜΠΕ παρουσιάζει ενεργειακές απώλειες της τάξης των 413 GWh, σε ετήσια βάση²⁰, σε σχέση με τη λύση της μη εκτροπής και της πλήρους υδροηλεκτρικής εκμετάλλευσης του Αχελώου στον κύριο ρου του. Οι μελετητές της ΜΠΕ προσπαθούν να εξωραίσουν την κατάσταση, αναφέροντας ότι ναι μεν “στον τομέα της παραγωγής ενέργειας αναμένεται μείωση της συνολικά παραγόμενης ενέργειας σε σχέση με τη μηδενική εναλλακτική λύση (μη εκτροπή στη Θεσσαλία αλλά πλήρης ανάπτυξη του υδροηλεκτρικού προγράμματος της ΔΕΗ)...”²¹, αλλά η μείωση αυτή θα υπερκαλυφθεί με τα προτεινόμενα από τη ΜΠΕ επανορθωτικά μέτρα (αντλητικά έργα κ.λπ.). Βεβαίως, η δυνατότητα εφαρμογής των μέτρων αυτών και οι γενικότερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις τους δεν έχουν εξετασθεί, και “θα πρέπει να εκπονηθεί τεχνικοοικονομική μελέτη σύγκρισης των ως άνω διατάξεων καθώς και μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, έτσι ώστε η διάταξη, η οποία τελικώς θα επιλεγεί, να είναι βέλτιστη

τόσον από πλευράς παραγόμενης ενέργειας όσο και από πλευράς επιπτώσεων στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον”.²² Με άλλα λόγια, ακόμη δεν μπορούμε να πούμε τίποτε!

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι το έργο της εκτροπής του Αχελώου είναι από ενεργειακής πλευράς ζημιόγono για την εθνική οικονομία, καθώς δεν ευσταθεί οικονομικά, αν συγκριθεί με την εναλλακτική λύση της μη εκτροπής και αξιοποίησης των υδάτων του ποταμού εντός της κοίτης του. Βεβαίως, η ηλεκτροπαραγωγή δεν είναι ο μόνος τομέας όπου η σκοπιμότητα της εκτροπής του Αχελώου δεν δικαιολογείται.

¹² Ο συγγραφέας είναι υπεύθυνος του WWF Ελλάς για την εκστρατεία εναντίον της εκτροπής του Αχελώου.

¹³ Βλ. μεταξύ άλλων: Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων κ.λπ.

¹⁴ Αναφερόμαστε στο ψηλό φράγμα της Μεσοχώρας (135 μ.), του οποίου η κατασκευή έχει σχεδόν ολοκληρωθεί. Είναι γνωστό ότι το έργο της Μεσοχώρας είχε μελετηθεί από παλιά από τη ΔΑΥΕ/ΔΕΗ και είχε κριθεί ως αντι-οικονομικό. Η ΔΑΥΕ/ΔΕΗ είχε κρίνει ως βέλτιστη λύση την κατασκευή φράγματος ύψους μέχρι 80 μ. και, μάλιστα, μετά από 10-15 χρόνια, και αφού ολοκληρωνόταν η κατασκευή άλλων πολύ πιο αποδοτικών ΥΗΕ. Το κατά πολύ μεγαλύτερο ύψος του φράγματος αποφασίστηκε λόγω της ένταξης του έργου στην ομάδα των έργων εκτροπής, καθώς επιτρέπει τη δημιουργία ταμιευτήρα κατά πολύ μεγαλύτερου και, επομένως, την αποθήκευση μεγάλου όγκου ύδατος για την εξυπηρέτηση του έργου της εκτροπής.

¹⁵ Το μεγαλύτερο φράγμα της Ελλάδας, ένα από τα μεγαλύτερα των Βαλκανίων, και ένα από τα υψηλότερα διεθνώς.

¹⁶ Αν και ελαφρώς υπερδραστικοποιημένα, λόγω υπερεκτίμησης του υδατικού δυναμικού του Αχελώου - κατά πάγια τακτική.

¹⁷ Παρά τις εκάστοτε διαφορές και συγκρούσεις των περιβαλλοντικών οργανώσεων με τη ΔΕΗ, θα πρέπει εδώ να αναγνωρίσουμε ότι πρόκειται για τη μόνη κερδοφόρα επένδυση του δημόσιου τομέα. Πάντως οι συχνές επεμβάσεις άλλων φορέων δημόσιας εξουσίας και η “αγγρεία” της κατασκευής και λειτουργίας έργων με επαχθείς για τη ΔΕΗ όρους, είναι πιθανό να οδηγήσουν την επένδυση σε δεινή θέση στο ορατό μέλλον.

¹⁸ Προσωπική επικοινωνία.

¹⁹ Αρ. πρωτ. ΥΠΕΧΩΔΕ 60761/1978/25.4.95.

²⁰ ΜΠΕ, σελ. 8.57.

²¹ οπ. ανωτ., Κεφ. 2, σελ. 2.9.

²² οπ. ανωτ., Κεφ. 8, σελ. 8.58.

Οικονομική απόδοση

Σπύρος Κουβέλης²³

Η εκτροπή του Αχελώου, από τη σύλληψή της μέχρι σήμερα, παρουσιάστηκε ως “έργο πνοής” για την οικονομία και την ανάπτυξη της χώρας. Τα τελευταία χρόνια εντάχθηκε στο πακέτο των μεγάλων έργων που έχουν στόχο τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής οικονομίας στο πλαίσιο της ισόρροπης ανάπτυξης των περιφερειών της ΕΕ. Είναι, όμως, πραγματικά επωφελής η εκτροπή του Αχελώου για την ελληνική οικονομία; Η απάντηση είναι αρνητική σε κάθε περίπτωση, με όποιο τρόπο κι αν προσεγγίσει κανείς το θέμα.

Αρχίζοντας από τα προφανή, αν κανείς συνυπολογίσει στο κόστος κατασκευής και εκμετάλλευσης του έργου την περιβαλλοντική επιβάρυνση, την απώλεια ειδών και βιοτόπων, καθώς και το κόστος ευκαιρίας, δηλαδή τις αναπτυξιακές εναλλακτικές δυνατότητες που θυσιάζονται στο βωμό της εκτέλεσης του έργου, το κόστος σαφώς υπερβαίνει την ωφέλεια. Βέβαια, σύμφωνα με το ελληνικό σύστημα εθνικών λογαριασμών, αυτά τα κόστη δεν υπολογίζονται, μια που θεωρούνται -όπως και σε πολλές άλλες χώρες- “εξωτερικό ή κοινωνικό κόστος”.

Εξετάζοντας όμως το έργο με παραδοσιακά οικονομικά εργαλεία, η απάντηση παραμένει η ίδια: το κόστος κατασκευής του έργου ξεπερνά το όφελος σε κάθε περίπτωση. Η προηγούμενη μορφή του έργου, εκείνη δηλαδή που είχε υποβληθεί για χρηματοδότηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά προσέκρουσε στις ακυρωτικές αποφάσεις του Συμβουλίου Επικρατείας, προέβλεπε την εκτροπή 1,1 δισ. μ^3 νερού το χρόνο. Η τεχνικο-οικονομική μελέτη του έργου, που έγινε από την εταιρεία Morgan Grenfell & Co κατ' ανάθεση του ΥΠΕΘΟ το 1988, εξετάζει το σύνολο των παραμέτρων κόστους και οφέλους του έργου και το ανάγει σε τιμές 1988 ακολουθώντας κλασικά υποδείγματα ανάλυσης. Στις παραμέτρους κόστους που

εκτιμώνται, περιλαμβάνονται τα έργα κεφαλής (φράγματα και σήραγγες εκτροπής, υδροηλεκτρικά, εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα, γεωργικές επενδύσεις, λειτουργικό κόστος κ.λπ. Δεν περιλαμβάνονται το κόστος εξισορρόπησης περιφερειακών και κοινωνικών διαταραχών που θα προκληθούν από το έργο, το περιβαλλοντικό κόστος, αλλά και οι δευτερογενείς επιπτώσεις στη γεωργία και την αλιεία της Απώλοακαρνανίας.

Από την πλευρά του οφέλους υπολογίζονται η αύξηση της γεωργικής παραγωγής (αγνοούνται όμως οι μειώσεις τιμών τις οποίες συνεπάγεται η αναμόρφωση της ΚΑΠ), τα έσοδα από την πώληση της ενέργειας και τα έσοδα από την πώληση του νερού.

Παρ' όλο που η μελέτη κάνει έναν αριθμό από παραδοχές που είναι ή αποδείχθηκαν υπερβολικές, όπως για παράδειγμα τιμή δολαρίου το έτος 2003 ίση με την τιμή του 1992 και πληθωρισμό για το 1992 μόλις 9%, συμπεραίνει ότι το έργο είναι οριακά βιώσιμο οικονομικά, υπό την προϋπόθεση ότι όλα τα επιμέρους έργα θα έχουν ολοκληρωθεί ταυτόχρονα, απόλυτα και αυστηρά μέσα στο χρονοδιάγραμμα των 11 ετών και ότι το προεξοφλητικό επιτόκιο δεν θα ξεπεράσει το 10% στην Ελλάδα. Μόνο υπό αυτές τις συνθήκες το έργο δίνει ένα οριακό όφελος 75 δισ., για μια επένδυση 600 δισ.

Φυσικά, οι προϋποθέσεις αυτές είναι αδύνατο να ισχύσουν ακόμα και κάτω από τον αυστηρότερο έλεγχο τήρησης χρονοδιαγραμμάτων, κόστους κατασκευής και σταθερότητας της οικονομίας. Αποδεικνύεται επομένως ότι σε πραγματικούς όρους το έργο της εκτροπής 1,1 δισ. μ^3 νερού το χρόνο είναι οικονομικά επιζήμιο, έστω και αν το εξετάσει κανείς με παραδοσιακές οικονομικές μεθόδους.

Το έργο που προωθείται σήμερα προβλέπει την εκτροπή 600 εκατ. μ^3 /έτος, αλλά διατηρεί το ίδιο μέγεθος έργων κεφαλής (ύψος φραγμάτων και διάμετρος σήραγγας εκτροπής), ενώ είναι άγνωστο με ποια έργα θα πραγματοποιηθεί η αρδευτική εκμετάλλευση του νερού στο θεσσαλικό κάμπο. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέχρι τη στιγμή που γράφονται τα κείμενα αυτά, τα αρμόδια υπουργεία δεν έχουν εκπονήσει τεχνικο-οικονομική μελέτη, ενώ δεν έχουν υποβάλει αίτημα χρηματοδότησης του έργου στην ΕΕ, παρ' όλο που προχωρούν σε αναθέσεις τμημάτων του έργου.

Η νέα μορφή του έργου χαρακτηρίζεται από μια σειρά δεδομένων που το καθιστούν ακόμη λιγότερο αποδοτικό από την προηγούμενη. Τα έργα αυτά καθίστανται

υπερτιμολογημένα και επομένως αντιοικονομικά.

Διατηρώντας το ίδιο μέγεθος των έργων εκτροπής, αλλά εκτρέποντας μικρότερη ποσότητα νερού ο συντελεστής απόδοσης-κόστους ελαττώνεται ακόμη περισσότερο, ενώ το ίδιο ισχύει και για τα εγγειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα. Σε περίπτωση που τα τελευταία τελικά παραλειφθούν, το κύριο επιχείρημα για δημιουργία οικονομικού οφέλους -η αύξηση της γεωργικής παραγωγής, δηλαδή -εκλείπει.

Από την άλλη, οι οικονομικές παράμετροι του έργου καθίστανται διαρκώς δυσχερέστερες, καθώς η δραχμή διολισθαίνει και το κόστος των έργων αυξάνεται με γεωμετρικό ρυθμό, όπως αποδείχθηκε από τις πρόσφατες συμβάσεις για την προμήθεια ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού για τα ΥΗΕ Συκιάς & Πευκοφύτου από ρωσική κοινοπραξία.

Είναι λοιπόν προφανές ότι η εκτροπή του Αχελώου, υπό οποιαδήποτε θεώρηση, πέραν εκείνης που εξετάζει το μικροκομματικό, μεγαλοεργολαβικό και συντεχνιακό όφελος, είναι επιζήμια για τη χώρα, ακόμα και αν την εξετάσει κανείς με τα ευνοϊκότερα μέσα και παραδοχές. Όμως, μια κυβέρνηση με αίσθημα ευθύνης απέναντι στις παρούσες και μελλοντικές γενιές των Ελλήνων πρέπει να συνεκτιμήσει μια σειρά από παράγοντες, όπως η ισορροπία περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας, ο εκσυγχρονισμός του γεωργικού τομέα και η διατήρηση των πληθυσμών στην επαρχία, η προστασία και βελτίωση του πολιτισμικού και περιβαλλοντικού πλούτου, και βέβαια η πραγματική και μακροχρόνια βελτίωση της ελληνικής οικονομίας.

Κανένας από αυτούς τους παράγοντες δεν εξυπηρετείται από την εκτροπή του Αχελώου, αντίθετα, προβλέπονται βλάβες και διαταραχές σε όλους. Η ελληνική κυβέρνηση, επομένως, πρέπει να λάβει μια σημαντική και απόλυτα δικαιολογημένη πολιτική απόφαση, και να εγκαταλείψει άπας και διά παντός την προώθηση του αδιέξοδου αυτού έργου.

23 Ο συγγραφέας είναι Οικονομολόγος με ειδίκευση στην Αγροτική Οικονομία και Διαχείριση Φυσικών Πόρων και Διευθυντής Περιβαλλοντικών Προγραμμάτων του WWF Ελλάς.

Επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον²⁴

Κώστας Βασιλάκης ²⁵

Είναι σαφές ότι μιλώντας για την εκτροπή του Αχελώου ποταμού στο σύνολό της, αναφερόμαστε σε ένα μεγάλο κατασκευαστικό εγχείρημα, τόσο για την ελληνική, όσο και για τη διεθνή πραγματικότητα. Η διεθνής αλλά και η μέχρι σήμερα ελληνική εμπειρία από την κατασκευή ανάλογων έργων, έχουν αποδείξει ότι τέτοια έργα συνοδεύονται από πολύ μεγάλες και ορατές αλλαγές.

Η εκτροπή του Αχελώου αναμένεται να προκαλέσει, αφενός τεράστιες μη αντιστρεπτές πρωτογενείς αλλοιώσεις του φυσικού περιβάλλοντος και της γεωγραφίας της περιοχής της Νότιας Πίνδου²⁶, και αφετέρου σοβαρότατες δευτερογενείς επιπτώσεις, εμφανείς κυρίως στον κοινωνικό ιστό της ευρύτερης περιοχής. Εξάλλου οι κατασκευές μεμονωμένων μεγάλων φραγμάτων στην Ελλάδα έχουν αποδεδειγμένα πλέον ζημιογόνα αποτελέσματα στο φυσικό περιβάλλον, παρά τις θετικές κριτικές που διατυπώνονται κατά καιρούς περί δημιουργίας “θαυμαστών υγροτόπων”, στους οποίους όμως απαγορεύεται αυστηρά η κολύμβηση αλλά και κάθε άλλη ανθρώπινη δραστηριότητα...

Καθώς η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος θα είναι κατεξοχήν μη αντιστρεπτή, οι δυνατότητες επανορθωτικών μέτρων θα είναι εξαιρετικά περιορισμένες.

Παρ’ όλα αυτά, είναι ουσιαστική η ελλείψη ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής μελέτης του έργου. Ποτέ μέχρι σήμερα δεν διατέθηκαν τα αναγκαία οικονομικά μέσα (της τάξεως μερικών δις.) και ο απαραίτητος χρόνος (της τάξεως

μερικών ετών) για μια σοβαρή ολοκληρωμένη περιβαλλοντική μελέτη του σχεδίου εκτροπής, η οποία να εκτιμά την υποβάθμιση του περιβάλλοντος συνολικά για το ενιαίο σχέδιο εκτροπής, συμπεριλαμβανομένων όλων των σχετικών έργων (φράγματα, ταμιευτήρες, σήραγγες, αρδευτικά και αποστραγγιστικά δίκτυα κ.λ.π.). Αντίθετα, μέχρι σήμερα με τις μεμονωμένες ΜΠΕ εφαρμόζεται η μέθοδος του τεμαχισμού της εκτίμησης των επιπτώσεων, η οποία επιστημονικά δεν είναι αποδεκτή, ενώ η πρόσφατα εκπονηθείσα συνολική ΜΠΕ επαληθεύει την αρχική μας διαπίστωση, και ενισχύει τον ισχυρισμό ότι παραβλέπεται η αλληλεξάρτηση και η συνέργεια των επιπτώσεων, αλλά και η συστημικότητα του περιβάλλοντος.

Πολλαπλή η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος. Άνω Αχελώος-Θεσσαλία

Η μεταφορά μεγάλων ποσοτήτων νερού σε άλλη

υδρολογική λεκάνη είναι έργο που σε κάθε περίπτωση έχει σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Στην περίπτωση της εκτροπής του Αχελώου η υποβάθμιση θα εμφανιστεί σε έκταση χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων στα βουνά της Νότιας Πίνδου, σε όλο το μήκος του Αχελώου μέχρι τις εκβολές του, αλλά και στη Θεσσαλία. Εξάλλου, η ολοκλήρωση του έργου θα χρειαστεί δεκαετίες, οι δε

7

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΔΕΛΤΑ ΤΟΥ ΑΧΕΛΩΟΥ

Μιχάλης Σκουλλός²⁸

Λεπτομερείς μελέτες στο Δέλτα του Αχελώου έχουν εκπονηθεί επί σειρά ετών από την Ομάδα Περιβάλλοντος και Χημικής Ωκεανογραφίας του Χημικού Τμήματος του Παν/μίου Αθηνών.

Από τις έρευνες αυτές προκύπτει ότι η δραστική ελάττωση της παροχής νερού στις εκβολές, η εξάλειψη των φυσικών πλημμυρικών φαινομένων και η συγκράτηση των λεπτοκόκκων και χονδρόκοκκων υλικών έχουν σοβαρότατες επιπτώσεις στη φυσικοχημική κατάσταση των νερών και ιζημάτων της περιοχής του Δέλτα.

Το σύστημα εκβολής του Αχελώου ανήκει στην κατηγορία που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη σφίνας αλμυρού νερού που εισχωρεί στο ποτάμι κατά μήκος του πυθμένα, ενώ το γλυκό νερό κυλά επάνω του και εξέρχεται πέραν του στομιού, σχηματίζοντας ένα “ριπίδιο” γλυκού και κατόπιν υφάλμυρου νερού μέσα στον Πατραϊκό Κόλπο, το οποίο υπό ευνοϊκές συνθήκες μπορεί να καλύπτει το μέγιστο των λιμνοθαλάσσιων.

Στη ζώνη ανάμιξης γλυκού-αλμυρού νερού συντελούνται εξαιρετικά σημαντικά φαινόμενα. Τα μεταλλικά ιόντα που υπάρχουν στο νερό του ποταμού μετατρέπονται σε κολλοειδή και αιωρούμενα σωματίδια στη ζώνη αυτή, όπου παρατηρείται απότομη ελάττωση της οξύτητας και αύξηση της αλατότητας αλλά και των θρεπτικών συστατικών. Τα πλούσια σε τοξικά μέταλλα σωματίδια, όταν υπάρχει άφθονο νερό, σχηματίζονται στα ανοικτά του Δέλτα και εύκολα διασκορπίζονται από τα θαλάσσια ρεύματα στα ανοικτά, χωρίς δυσμενείς επιπτώσεις.

Όταν, όμως, δεν υπάρχει αρκετό νερό, τότε η ζώνη ανάμιξης υποχωρεί στο εσωτερικό του ποταμού. Τα σωματίδια με τα βαρέα μέταλλα και άλλους ρύπους εμπεδώνονται στα ιζήματα της κοίτης του ποταμού ακριβώς σε σημεία ζωτικά για την αναπαραγωγή και ανάπτυξη τόσο των ψαριών όσο και των ιχθυοφάγων πουλιών.

συνέπειες στο φυσικό περιβάλλον της περιοχής θα είναι αισθητές επί αιώνες.

Η κατασκευή των έργων εκτροπής στη Νότια Πίνδο (φράγματα και ταμιευτήρες Μεσοχώρας και Συκιάς, σήραγγες, οδικό δίκτυο κλπ.) θα οδηγήσει σε:

- υποβάθμιση του εναπομένου ποταμίου οικοσυστήματος λόγω της μείωσης και του ακανόνιστου χαρακτήρα της ροής του ποταμού, και των αλλαγών στη μορφολογία της λεκάνης απορροής, και
- απώλεια βιοποικιλότητας, λόγω της εξαφάνισης ειδών όπως η Βίβρα (*Lutra lutra*), η Πέστροφα (*Salmo trutta*) και ο Νεροκότσυφας (*Cinclus cinclus*), και λόγω της κατάκλυσης σημαντικών οικοτόπων άγριας ζωής.

Οι πληθυσμοί πολλών άλλων ειδών όπως ο Λύκος (*Canis lupus*), ο Αγριόγατος (*Felis silvestris*), και το Ζαρκάδι (*Capreolus capreolus*) θα υποστούν σοβαρή παρενόχληση. Η κατασκευή του φράγματος Συκιάς θα έχει σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην αποικία του Ορνιού (*Gyps fulvus*) που υπάρχει στην περιοχή (Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά).

Η κατασκευή του φράγματος της Συκιάς θα έχει, όμως, και γενικότερες σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις.

Οι εκσκαφές και η διάνοιξη οδικού δικτύου θα καταστρέψουν ένα μοναδικό ορεινό τοπίο. Ο ταμιευτήρας θα είναι εξαιρετικά επιμύκη και η υπερβολική διακύμανση της στάθμης του θα κατακλύζει και θα αποκαλύπτει εναλλάξ μία απέραντη νεκρή φύση. Οι κατολισθήσεις και οι διαβρώσεις του εδάφους που θα προκληθούν, προβλέπονται πολύ σοβαρές.

Η εκτροπή του νερού θα επιφέρει μια σειρά από ζωικές αλλαγές και θα πλήξει τις υφιστάμενες φυσικές ισορροπίες. Έτσι θα υποβαθμιστούν ουσιαστικά τα κατάντη ποτάμια, παρόχθια και λιμναία οικοσυστήματα.

Η επακόλουθη επέκταση των εντατικών καλλιεργειών στη Θεσσαλική πεδιάδα θα αυξήσει τη ρύπανση των

επιφανειακών και των υπόγειων νερών από λιπάσματα, φυτοφάρμακα κ.λπ. Θα εμφανιστεί αλάτωση των εδαφών, η φυσική γονιμότητα των εδαφών θα μειωθεί, ενώ νέες φυτασθένειες θα προκύψουν λόγω των αυξημένων επίπεδων υγρασίας.

Επιπλέον η προγραμματιζόμενη σήραγγα εκτροπής Αχελώου-Θεσσαλίας επιπρέπει τη μεταφορά πολύ μεγαλύτερων ποσοτήτων νερού απ' αυτές που αναφέρονται στο σημερινό σχέδιο. Σ' αυτή την περίπτωση η υποβάθμιση τόσο στον Αχελώο όσο και στο Θεσσαλικό κάμπο θα είναι ακόμη μεγαλύτερη.

Επιπτώσεις στο Δέλτα του Αχελώου και στο σύμπλεγμα των υδροτόπων του Μεσολογίου

Το Δέλτα του Αχελώου και το σύμπλεγμα των υδροτόπων Μεσολογίου αποτελούν σημαντικό χώρο

διαχείμανσης μεγάλων πληθυσμών πουλιών, από τα οποία ένας σημαντικός αριθμός απειλείται με εξαφάνιση.²⁷ Η περιοχή εντάσσεται στις διεθνώς σημαντικές, από ορνιθολογική άποψη, περιοχές, καθώς φιλοξενεί σημαντικούς πληθυσμούς των ειδών Φαλαρίδα (*Fulica atra*), Λεπτόραμφος Γλάρος (*Larus genei*), Αργυροστοικινιάς (*Egretta alba*), Κορμοράνος (*Phalacrocorax carbo*), Γκισάρι

Το φαινόμενο επιδεινώνεται λόγω της ελάττωσης της ποσότητας αδρανούς φερτίλης ύλης, που υπό φυσιολογικές συνθήκες "αραιώνει" τις διάφορες χημικές αποθέσεις. Η ύλη αυτή συγκρατείται ήδη στα διάφορα φράγματα που κατασκευάστηκαν επάνω στο ρου του ποταμού. Τέλος, η κατάσταση χειροτερεύει περισσότερο από την εξάλειψη των πλημμυρικών φαινομένων στο Δέλτα, τα οποία είναι ικανά να επαναωρίσουν τα πρόσφατα ιζήματα και να τα διασκορπίσουν στα ανοικτά, καθαρίζοντας κατά περιοδικά διαστήματα το Δέλτα.

Η επιβάρυνση είναι ήδη εμφανής, αν εξετάσει κανείς σπήλες ιζημάτων όπου τα επιφανειακά στρώματα είναι ιδιαίτερα ρυπασμένα, χωρίς να έχουν επέλθει σοβαρές αλλαγές π.χ. αύξηση βιομηχανικών εγκαταστάσεων και ανάπτυξη των παρόχθινων περιοχών, αλλά ούτε στη γενικότερη λεκάνη απορροής, τα τελευταία χρόνια.

Συμπερασματικά, η επίπτωση των έργων της εκτροπής ισοδυναμεί με μια έντονη ρυπογόνο δραστηριότητα που θα επιβαρύνει το Δέλτα με μέταλλα και άλλους χημικούς ρύπους, οι οποίοι συσσωρεύονται στα ιζήματα και μπορούν να επηρεάσουν την τροφική αλυσίδα.

(*Aythya ferina*) και Σφυριχτάρι (*Anas penelope*). Ταυτόχρονα, ο υγρότοπος Μεσολογίου είναι σταθμός μετανάστευσης για πολλά είδη πουλιών και χώρος φωλιάσματος σπάνιων υδρόβιων και παρυδάτιων πουλιών.

Η εκτροπή του Αχελώου θα επιφέρει μείωση της ποσότητας του νερού που ρέει στο Δέλτα του Αχελώου. Η μείωση αυτή με τη σειρά της θα επιφέρει διατάραξη της υδατικής ισορροπίας των επιφανειακών και υπογείων νερών, διατάραξη της ανάμειξης και διαβάθμισης της αλατότητας των νερών και των εδαφών και υποβάθμιση της ποιότητας του γλυκού νερού.

Ως αποτέλεσμα, θα σημειωθούν επιπτώσεις στη δομή και σύνθεση της βλάστησης, στην ποικιλία, κατανομή και σύνθεση των βιοτόπων, στην ποιότητα και διαθεσιμότητα των βιοτόπων της άγριας ζωής, και, τέλος, στη χλωρίδα και πανίδα της περιοχής.

Ο περιορισμός των ελών γλυκού νερού και των καλάμιων και η αύξηση της ρύπανσης θα επηρεάσει μια σειρά ειδών της ορνιθοπανίδας που εξαρτώνται από αυτό τον οικοτόπο όπως η Χαλκόκοτα (*Plegadis falcinellus*), ο Πορφυροτσικνιάς (*Ardea purpurea*), ο Μικροτσικνιάς (*Ixobrychus minutus*), οι ποταμίδες (*Acrocephalus spp*) και ο Δασόρυγγας (*Tringa ochropus*).

Με την εκτροπή του Αχελώου, οι παραποτάμιοι βιοκοινότητες θα επηρεαστούν από τη μείωση των γλυκών νερών, με συνέπεια να παρουσιαστούν ξηράσεις των δένδρων. Αναμένεται να εισέλθει πολύ περισσότερο αλμυρό νερό, το οποίο θα καταλάβει εσωτερικότερα τμήματα του ποταμού.

Ο περιορισμός της παραποτάμιας βλάστησης λόγω αύξησης της αλατότητας θα επιφέρει επιπτώσεις στα είδη της ορνιθοπανίδας που χρησιμοποιούν αυτόν τον οικοτόπο και κυρίως στα στρουθιόμορφα Αηδόνι, Δενδροτσιπανάκο, Σακουλοπαπαδίτσα, Ψευταιδόνι, αλλά και σε ερωδιούς όπως τα είδη Ήταυρος, Μικροτσικνιάς, Νυκτοκόρακας, Πορφυροτσικνιάς κ.ά.

8

ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΣΤΟ ΜΙΚΡΟΚΛΙΜΑ

Μιχάλης Σκουλλός²⁹

Το έργο της εκτροπής του Αχελώου με τους μεγάλους ταμιευτήρες του θα επιφέρει σοβαρές και άμεσες διαταραχές στον υδρολογικό κύκλο της περιοχής, αλλά και επιπτώσεις στις χρονικές και χωρικές μεταβολές θερμοκρασίας και υγρασίας που είναι γνωστό ότι συνδέονται άρρηκτα με το μικροκλίμα κάθε περιοχής. Οι αλλαγές αυτές έχουν περαπέραν επιπτώσεις στο κλίμα της ευρύτερης περιοχής. Παράλληλα, οι διαγραφόμενες μεταβολές θερμοκρασίας σε πλανητική κλίμακα, έστω και μικρές, ευδέχεται να επηρεάσουν πολύ περισσότερο την περιοχή μετά την ολοκλήρωση των έργων.

Γενικά η κατασκευή των έργων αναμένεται να δημιουργήσει αλλοιώσεις λόγω της αποθήκευσης τεράστιων ποσοτήτων νερού μεγάλης θερμοχωρητικότητας και της επακόλουθης αύξησης της θερμοκρασίας της περιοχής κατά το χειμώνα και ελάττωσής της κατά το θέρος. Το "κάτοπτρο" των λιμνών δημιουργεί, επίσης, σειρά φαινομένων που δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς.

Η ενδεχόμενη αύξηση της μέσης θερμοκρασίας κατά το χειμώνα, έστω και κατά λίγους βαθμούς, αναμένεται να ελαττώσει τη δυνατότητα σχηματισμού και συγκράτησης χιονιού στις λεκάνες απορροής της Πύλης και να αυξήσει δραστικά το ρυθμό και το ποσοστό της τήξης του χιονιού στις λεκάνες της Μεσοχώρας και Συκιάς. Οι επιπτώσεις αυτές στο κλίμα είναι εξόχως σημαντικές. Ωστόσο, οι αλλαγές που εκπαμάτι ότι θα είναι πολύ σοβαρότερες, είναι αυτές που αφορούν τις απορροές και τη συγκρατούμενη υγρασία. Συγκεκριμένα, αναμένεται αύξηση της χειμερινής και ελάττωση της θερινής απορροής. Τα χιόνια αναμένεται να λιώνουν ταχύτερα και όχι στην ύπερη άνοιξη και το θέρος, ενισχύοντας τα φαινόμενα ξηρασίας κατά τους θερινούς μήνες. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι αλλαγές αυτές θα έχουν και επιπτώσεις στην τροφοδοσία των ιδίων των ταμιευτήρων. Ταυτόχρονα, τα φαινόμενα διάβρωσης αναμένεται να

Εκτός από το κυρίως τμήμα του ποταμού, θα επηρεαστεί και το θαλάσσιο τμήμα των εκβολών ως προς την αλατότητα, τα ρεύματα και το θερμοκλίμα. Οι λιμνοθάλασσες, καθώς βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση από τη διαίτα των γλυκών νερών, θα επηρεαστούν σε μεγάλο βαθμό από την εκτροπή του Αχελώου. Η μείωση των γλυκών νερών θα προκαλέσει αλλαγές στη θερμοκρασία και στο διαλυμένο οξυγόνο των λιμνοθαλασσών, αύξηση της αλατότητάς τους, με συνέπεια επιπτώσεις στις βιοκοινότητες των φυτών, των ψαριών, αλλά και όλων των υδρόβιων οργανισμών που εξαρτώνται από αυτές. Οι αλλαγές θα οδηγήσουν σε αισθητές μεταβολές των συνθηκών που επικρατούν σήμερα στις λιμνοθάλασσες, με κύριο επακόλουθο την αλλαγή της βλάστησης (μείωση ή εξαφάνιση της ζώνης των καλάμιων) και την αλλαγή της υδρόβιας μικροπανίδας και μικροχλωρίδας. Τα παραπάνω θα έχουν ως

αποτέλεσμα την αλλαγή της κατανομής της σύνθεσης και της πυκνότητας του πληθυσμού των ειδών της ορνιθοπανίδας στην περιοχή.

Συγκεκριμένα θα επηρεαστούν οι πάπιες, οι φαλαρίδες και οι ερωδιό που διαχειμάζουν σε μεγάλους αριθμούς στην περιοχή. Η μείωση της τροφής στους χώρους διαχείμασης

είναι πιθανόν να οδηγήσει ορισμένα είδη σε μικρότερη αναπαραγωγική επιτυχία ή ακόμα και στη μη μετανάστευση από τους χώρους διαχείμανσης στους τόπους φωλιάσματος.

Αν δεν πραγματοποιηθεί η εκτροπή

Η σημερινή κατάσταση του περιβάλλοντος στη Νότια Πίνδο και την ορεινή Θεσσαλία διατηρείται αρκετά καλή, με τάσεις βελτίωσης. Τα δάση δεν είναι υποβαθμισμένα, τα εδάφη δεν διαβρώνονται σημαντικά, τα νερά είναι πολύ καθαρά, οι βιότοποι διατηρούν μεγάλη ποικιλία και σπάνια είδη.

Η mataίωση της εκτροπής θα υποχρεώσει σε πιο ορθολογική ανάπτυξη των γεωργικών δραστηριοτήτων στην πεδινή Θεσσαλία, με εφαρμογή κατάλληλων τεχνολογιών για εξοικονόμηση νερού και μείωση των χημικών εισροών. Έτσι, θα αποφευχθεί η πρόσθετη ρύπανση των ποταμών, των υπογείων νερών, του εδάφους και του αέρα της Θεσσαλίας. Ταυτόχρονα θα επιτρέπει τη διατήρηση και σταδιακή ανάπλαση του φυσικού πλούτου της Νότιας Πίνδου, καθώς και τη διαφύλαξη των δυνατοτήτων για μια μελλοντική ορθολογική οικονομική ανάπτυξη της ορεινής αυτής περιοχής, σύμφωνα με την αρχή της αειφορίας.

Η mataίωση της εκτροπής θα αποτρέπει επίσης την κατασπατάληση των περιορισμένων οικονομικών πόρων που διατίθενται για εγγενοβελτιωτικά έργα και την ορθολογικότερη κατανομή τους σε όλες τις γεωργικές περιοχές της χώρας.

24 Ευχαριστούμε τον Επίκουρο Καθηγητή του ΕΜΠ κ. Κ. Χατζημήτρο για τα πολύτιμα στοιχεία που μας παραχώρησε προκειμένου να συνταχθεί το άρθρο αυτό.

25 Ο συγγραφέας είναι βιολόγος, διευθυντής της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας (ΕΟΕ).

26 Κάτι που ήδη έχει προκαλέσει η παράνομη συνέχιση των έργων στην περιοχή της Μεσοχώρας Τρικάλων. Αρκεί μια απλή επίσκεψη στην περιοχή για να καταλάβει κανείς την έκταση της επεπλούμενης καταστροφής.

27 Το Δελτα προστατεύεται από τη διεθνή σύμβαση Ramsar ως "υγρότοπος διεθνούς σημασίας" και καθορίστηκε ως "Περιοχή Ειδικής Προστασίας" σύμφωνα με την οδηγία 79/409/ΕΟΚ για την προστασία των άγριων πουλιών. Περίπου 90 από τα είδη που περιλαμβάνονται στο παράρτημα Ι της κοινοτικής οδηγίας απαντώνται ή φωλιάζουν στην περιοχή, ενώ τουλάχιστον 5 από αυτά απειλούνται με εξαφάνιση.

28-29 Ο συγγραφέας είναι Καθηγητής Χημικής Ωκεανογραφίας στο Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Πρόεδρος του ΜΙΟ/ΕCSDE.

Η Ιστορία και η πολιτιστική κληρονομιά που θα χαθούν

Δημήτρης Ράπτης³⁰

Μπορεί ο μνημειακός πλούτος της χώρας μας να είναι μεγάλος, όμως αναρίθμητες, θα μπορούσαμε να πούμε, είναι και οι καταστροφές που υφίσταται η πολιτιστική κληρονομιά είτε από άγνοια, είτε από αδιαφορία ή και σκοπιμότητα³¹ των ανθρώπων με ολέθριες, φυσικά, συνέπειες για την ανθρώπινη κοινωνία. Έτσι, αποψιλώνεται συνεχώς και με γρήγορο ρυθμό η ελληνική κοινωνία από τις μαρτυρίες του παρελθόντος και κόβεται ο ομφάλιος λώρος που θα ενίσχυε τη θέση μας, ώστε να μη μένουμε μετέωροι, δίχως “ταυτότητα” στην επιχειρούμενη ομοιομορφοποίηση του σύγχρονου πολιτισμού. Το πρόσχημα της πληθώρας των μνημείων, σε συνδυασμό με την ελλιπή στελέκωση των αρμοδίων υπηρεσιών, εξυπηρετεί σε μεγάλο βαθμό το κενό που, δυστυχώς, παρατηρείται στην καταγραφή, αποτύπωση και σχεδιασμό της πολιτιστικής κληρονομιάς. Και η δικαιολογία αυτή, σε συνδυασμό πάλι με την έλλειψη κονδυλίων, καθιστά την αναστήλωσή τους μακρινό όνειρο.

Η στάση αυτή καθορίζεται εν πολλοίς από το βάθος και την ποιότητα της παιδείας μας, που θα επέτρεπε να αντιληφθούμε την αξία των μνημείων ως τεκμήρια της αδιάλειπτης παρουσίας του ανθρώπου στον τόπο και το χρόνο, από την ευαισθησία μας, που θα διευκόλυνε την κατανόηση της καλλιτεχνικής τους αξίας, αλλά και από την ευθύνη που νιώθουμε απέναντι σ’ αυτά και τη δημοκρατικότητά μας, ώστε να τα κάνουμε προσπά με κάθε τρόπο στο ευρύτερο κοινό (επισκέψιμα και χρήσιμα στην εκπαιδευτική διαδικασία).

Αυτό το πνεύμα, δυστυχώς, δεν φαίνεται να πρυτανεύει στην αντιμετώπιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και, αν συμβαίνει, γίνεται επιλεκτικά και έτσι το κάθε μνημείο μένει σχεδόν ανυπεράσπιστο, όχι μόνον στη φθορά του χρόνου αλλά και στη βούληση των άμουσων και απαίδευτων αυτόκλητων ή άλλων προστατευτών του, οι οποίοι

σχεδιάζουν και αποφασίζουν τη σωτηρία και ανάδειξή του. Πολλές δε φορές στο όνομα της ανάπτυξης και της εθνικής προόδου τα θυσιάζουν, αγνοώντας εντελώς ότι η μεγαλύτερη εθνική επένδυση και μάλιστα μακροχρόνια είναι η πολιτιστική κληρονομιά και η ιστορία του έθνους. Αλλά, όλα αυτά, θα λέγαμε, δικαιολογούνται, αφού η έννοια της ανάπτυξης, συνυφασμένη με την πρόοδο της τεχνολογίας και την εφαρμογή των πορισμάτων της επιστήμης, μεταθέτει πια το βάρος από την ποιοτική στην ποσοτική αποτίμηση των πραγμάτων. Έτσι, η πρόοδος φαίνεται να ξεστρατίζει από την αληθινή της κατεύθυνση, καθώς λείπει απ’ αυτή η αληθινή φιλοσοφία που θα επέτρεπε τον καθορισμό και τον έλεγχο του ρόλου. Ο πολιτισμός, μάλλον, κατάντησε μ’ αυτόν τον τρόπο να μην εκφράζει τίποτε άλλο παρά μόνον την ανάπτυξη της τεχνολογίας.

Στο πλαίσιο αυτό κινείται και το πολύπλοκο και πολυσύνθετο έργο της εκτροπής του Αχελώου. Η μεταβολή των συνθηκών εξαιτίας των φραγμάτων Σικιάς και Μεσοχωράς θα επηρεάσει³² σοβαρά, εκτός των άλλων, και την ιστορικο-πολιτισμική ενότητα αυτής της περιοχής και στις παρόχθιες περιοχές ή στα βαθιά νερά του Αχελώου πρόκειται να βυθιστούν, με ευθύνη των ανθρώπων, η “Ιστορία” και ο “Χρόνος”. Σημαντικά, έτσι, μνημεία της ανθρώπινης δημιουργίας δεν θα τα βρει η ανατολή του εικοστού πρώτου αιώνα. Από το σχηματισμό των λίμνων, εξάλλου, θα αλλάξουν οι όροι συνύπαρξης του ανθρώπου με τη φύση, ενώ θα διασαλευθεί και η από αμνημονεύτων χρόνων σχέση των κοντινών κοινοτήτων. Η νέα αυτή κατάσταση θα δυσχεράνει το πλέγμα των διαπροσωπικών σχέσεων, θα μεταβάλλει τις εμπορικές, οικονομικές συναλλαγές, την επιγαμία, την ψυχαγωγία μεταξύ των κατοίκων.

Πολυάριθμες τοποθεσίες, απομεινάρια της δραστηριότητας του ανθρώπου στο παρελθόν, μοναστήρια, εκκλησίες, λιθόκτιστα γεφύρια, βρύσες, βυζαντινά και μεταβυζαντινά μονοπάτια, νερόμυλοι, νεκροταφεία, ιστορικοί χώροι και άλλα που πιθανόν η έρευνα θα είχε την ευκαιρία στο μέλλον να αναδείξει από την αφάνεια, περνούν στη λήθη “εν μια νυκτί”, αγνοώντας ότι σε όλα αυτά αποκρυσταλλώνονται αξίες του πολιτισμού μας και οποιαδήποτε επέμβαση, αλλοίωση ή καταστροφή τους μας ανακόπτει από τις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές, ανθρώπινες επιλογές. Καθώς όλα αυτά παραδίδονται “αμαχητί” στα νερά του Αχελώου σβήνεται η μνήμη, την οποία εμείς οι κληρονόμοι της έχουμε την εθνική υποχρέωση να εκτιμήσουμε όσο πρέπει, αναλαμβάνοντας ο καθένας την ευθύνη του. Επομένως, δεν είναι ανεπίτρεπτη η απόλεια μόνον των κύριων χαρακτηριστικών του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά εξίσου σπουδαία είναι και η διατήρηση της πολιτιστικής

φυσιογνωμίας στη Νότια Πίνδο.

Αντί, λοιπόν, της διάσωσης και αξιοποίησης των μνημείων βρισκόμαστε μπροστά σε μια καταστροφή. Τα νερά του Αχελώου λόγω της εκτροπής επηρεάζουν ή κατακλύζουν σημαντικά και ανυπολόγιστης αξίας για την ιστορική μνήμη του έθνους μας, μνημεία τα οποία για τον πολύ κόσμο είναι άγνωστα. Οι παρόχθιες περιοχές του Αχελώου είναι διάσπαρτες από βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια με αξιόλογη αρχιτεκτονική, ζωγραφική και ιστορική σημασία.³³ Ιερά Μονή Αγ. Γεωργίου Μυροφύλλου Τρικάλων³⁴, Ιερός Ναός Αγ. Τριάδος Μεσοχωράς, Ι. Μ. Αγ. Παρασκευής (1762 μ.Χ.), Ι. Μ. Τιμίου Σταυρού Δολιανών, Ι. Μ. Ανταποδόσεως Κοιμήσεως Παλαιοχωρίου Γαρδικίου, Ι. Μ. Αγ. Κυριακής Νεράιδας Τρικάλων, Ι. Ν. Σωτήρος Λαφίνας, Ι. Ν. Αγ. Γεωργίου Τερπνών Άρτας, Ι. Ν. Αγ. Παρασκευής Σκαρπαρίου. Αλλά και σημαντικές λιθόκτιστες γέφυρες, παλαιότερες και νεότερες, που συνδέουν και εξυπηρετούν τις κοντινές κοινότητες αλλά και μακρινές περιοχές, την Αμβρακία με τη Θεσσαλία: η τοξωτή γέφυρα στα Ελληνικά Καρδίτσας, στον Αρέντιο ποταμό από το 1241 μ.Χ., απ' όπου διήρχετο και η Αμβρακία οδός, η γέφυρα Καρύδας (13ος αι.), η κοινοστέγηνη Συκιάς, η γέφυρα Χατζηπέτρου Μεσοχωράς (1894), η γέφυρα στη θέση Πετρωτό (13ος αι.).³⁵

Έτσι τίθεται το θέμα στις γενικές του γραμμές εξαιτίας του περιορισμένου εδώ χώρου, όμως ουσιαστικά αναντίρρητα στα κύρια σημεία του. Πλούσια η ιστορικο-πολιτισμική ενότητα του Άνω Αχελώου, "κλισέ" οι εισηγήσεις των Εφορειών Αρχαιολογίας, φωτογράφιση, βιντεοσκόπηση (sic) και το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο σε μια συνεδρίαση εγκρίνει "ελαφρην καρδιά" την κατάκλυση, προφασισζόμενο ίαφορα. Και δεν θα έφθαναν ως εδώ τα πράγματα αν οι ιοντες την ευθύνη της πολιτιστικής κληρονομιάς φρλζιζαν όχι μόνο να είναι ενημερωμένοι για τα μνημεία, αλλά να είναι και πραγματικοί υπερασπιστές τους, σύμφωνα ν η με τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 24. Αγνοούν, γιαπαράδειγμα, βασικά στοιχεία τα οποία είχαν γίνει γνωστά από τις αρχές της δεκαετίας του 80 για την ιστορική Ι. Μνή Αγ. Γεωργίου Μυροφύλλου Τρικάλων, κτίσμα των αρχαίων 17ου και των αρχών του 19ου αι. και με βεβαιωμένες μρυτιρίες, ίκνη ζωής από το 14ο αι. (ντοκιμαντέρ, βιβίο, κάρτες, ελληνικός και ξένος Τύπος κ.ά.). Δεν φαίνεται, άλλωστε, να καθορίζει τις αποφάσεις τους και το γεγονός ότι το μνημείο αυτό υπήρξε αξιόλογο πνευματικό κέντρ της υποδόουλης Ελλάδας στην προδρομική φάση του νεοελληνικού διαφωτισμού. Παραβλέπουν, επίσης, ότι υπήρξε πολεμικό φρούριο με τις

κρύπτες, τα καταφύγια, τις διεξόδους στον Ηπειρωτικό χώρο, με τα κατά παράδοση 36 κελιά, τη συμμετοχή του στους απελευθερωτικούς αγώνες του 1821, 1854. Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, επικαλούμενο την έλλειψη του ενημερωμένου φακέλου, επιτρέπει την κατάκλυση του μνημείου, την ίδια στιγμή που δεν γνωρίζει για πόσα ακριβώς μέτρα κατακλύεται η Μονή. Αναιρούν έτσι το χαρακτηρισμό που οι ίδιοι έδωσαν "... ένα από τα χαρακτηριστικά δείγματα μεταβυζαντινής μοναστηριακής αρχιτεκτονικής ...".³⁶

Και αν δεν υπήρχε κάποια φωνή από την τοπική κοινωνία για την Ι. Μνή Μυροφύλλου, φωνή που δυσaráεσπσε ³⁷, τα πράγματα θα δυσκόλευαν, όπως πιστοποιείται από τα υπόλοιπα μνημεία, για τα οποία δεν γίνεται κανένας λόγος. Οι φυσικοί υπερασπιστές του δικαιώματος της ζωής τους τα εγκατέλειψαν³⁸, πλέον όχι πια στο έλεος της φθοράς του χρόνου -εκεί έτσι κι αλλιώς ήταν-, αλλά περισσότερο στις προθέσεις των νεράν του Αχελώου, κάτι που πιστεύουμε θα μπορούσε να αποφευχθεί. Και θα είχε αποφευχθεί, αν οι φυσικοί φύλακες-προστάτες δεν πρότειναν την κατάκλυσή τους, αλλά ανιθέτως, την αναστήλωση, συντήρηση και αξιοποίησή τους. Τελικά έχει τη δυνατότητα να γίνει η ίδια η Μονή Μουσείο και να φιλοξενήσει όλα τα ευρήματα του Άνω Αχελώου, αφού άρχισε ήδη κιάλα να αναστηλώνεται με το Κοινοτικό πρόγραμμα LEADER.

Βρισκόμαστε, λοιπόν, μπροστά σε μια αδράνεια και προχειρότητα. Μια επανατοποθέτηση στο ζήτημα των πολιτιστικών μνημείων θα ωφελούσε το έθνος, πολλαπλώς περισσότερο ίσως από τα εκατ. κυβικά νερού που θα εκτραπούν και μια ενδελεχέστερη εξέταση της ιστορικής Ι. Μ. Αγ. Γεωργίου και της πρότασης διάσωσης της στο μέρος που βρίσκεται είναι η συνετότερη απόφαση για τους ειδικούς και μη, αρμόδιους και συναρμόδιους. Και αν το ΥΠΠΟ δεν έκανε αυτή την πρόταση στο ΥΠΕΧΩΔΕ, την επαναλαμβάνουμε εδώ, γιατί την απαιτεί η ιστορία του Έθνους μας.

30 Ο συγγραφέας είναι Πρόεδρος του συλλόγου "Οι φίλοι της Ιεράς Μονής Αγίου Γεωργίου Μυροφύλλου Τρικάλων".

31 Βλ. απάντηση 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, εφημερίδα "ΕΡΕΥΝΑ" Τρικάλων, 10-10-1995.

32 Βλ. κοινή απόφαση Υπουργών ΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΠΟ, ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΒΕΤ για την έγκριση περιβαλλοντικών όρων ΑΠ 23271/15-2-1995.

33 Ο περιορισμένος χώρος δεν επιτρέπει να αναφερθούν περισσότερα στοιχεία για το καθένα. Περιορίζομαι, λοιπόν, στην απλή αναφορά.

34 Βλ. Δημ. Ελ. Ράιπη, Αφύλακτοι θησαυροί, εκδ. ΓΛΑΡΟΣ, Αθήνα 1985.

35 Βλ. Εισηγήσεις 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων αρ. Πρ. 2818/14-1-1986, 463/9-3-1995, 756/12-4-1995.

36 Βλ. Εισήγηση 7ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων αρ. Πρ. 1198/10-12-1984 και ΦΕΚ 425/10-7-1985.

37 Βλ. εφημερίδα "ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ" Τρικάλων, 17-12-1995.

38 Βλ. απόφαση Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (Κ.Α.Σ.) 179-5-1995.

Η απουσία της χωροταξικής διάστασης

Θύμιος Παπαγιάννης⁴⁰

Μεγάλα έργα και χωροταξία

Φαίνεται ότι στην Ελλάδα, τουλάχιστον στο επίπεδο των δημοσίων αρχών, δεν έχει γίνει κατανοητό ότι τα μεγάλα έργα τεχνικής υποδομής έχουν όχι μόνο περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις, αλλά και μίαν έντονη χωροταξική διάσταση. Γι' αυτό και πολύ σπάνια οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων παίρνουν υπ' όψη αυτή τη διάσταση, αφού άλλωστε δεν ζητείται από τις αντίστοιχες προδιαγραφές. Μια άλλη εξήγηση θα ήταν ότι η παράλειψη της χωροταξικής προσέγγισης είναι ηθελημένη, σε μια προσπάθεια να αποφευχθούν περαιτέρω σκόπελοι στην "ομαλή" πορεία των έργων.

Εδώ, όμως, είναι σωστό να τονισθεί η δυσκολία αποτίμησης των χωροταξικών επιπτώσεων ενός έργου. Γιατί οι επιπτώσεις αυτές θα έπρεπε να παραβληθούν με το υφιστάμενο χωροταξικό πλαίσιο, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ώστε να εκτιμηθεί εάν το συγκεκριμένο έργο ενισχύει ή ανιψάσκει με τους στόχους και τις ρυθμίσεις του πλαισίου αυτού. Όμως, χωροταξικό πλαίσιο στην Ελλάδα δεν υπάρχει.

Στην κλίμακα του εθνικού και περιφερειακού χώρου κατά την τελευταία 20ετία, οι θεσμικές ρυθμίσεις και οι διοικητικές διαδικασίες εντάσσουν τη χωροταξία και τη χωροταξική πολιτική στο πλαίσιο του οικονομικού σχεδιασμού και των αναπτυξιακών προγραμμάτων. Σ' αυτό συνηγορούσε και ο Ν. 360/1976 "περί χωροταξίας και περιβάλλοντος"⁴¹. Το σύνολο όμως του εθνικού και των περιφερειακών σχεδίων⁴² δεν ολοκληρώθηκε ποτέ.

Καταρτίσθηκαν, ωστόσο, σχετικά νομοθετήματα με αρχές χωροταξικού σχεδιασμού (που κυρώθηκαν τα περισσότερα

με αποφάσεις του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος). Οι ρυθμίσεις αυτές αφορούσαν στα κέντρα ανάπτυξης δραστηριοτήτων (περιφερειακά, αστικά και αγροτικά⁴³), με στόχο το χωροταξικό σχεδιασμό τους, το σχέδιο-πλαίσιο ρυθμίσεων της ευρύτερης περιοχής πρωτεύουσας κ.ά. Στη συνέχεια συντάχθηκε το ρυθμιστικό σχέδιο της Αθήνας, μελετήθηκαν περίπου πέντε "κέντρα περιφερειακής εντατικής ανάπτυξης", ενώ εκδόθηκε ένας σημαντικός αριθμός γενικών χωροταξικών κατευθύνσεων. Παρά το θετικό ξεκίνημά του, όμως, και την έγκαιρη χρονική στιγμή που ξεκίνησε, το πρόγραμμα αυτό έμεινε ημιτελές.

Κατά τη δεκαετία του 1980, ο χωροταξικός σχεδιασμός αποσπάται από τον αναπτυξιακό-οικονομικό προγραμματισμό και μεταφέρεται στο νεοιδρυθέν Υπουργείο Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΥΧΟΠ). Παραμένει βέβαια θεωρητικά η συναρμοδιότητα με το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Ο χωροταξικός σχεδιασμός εντάσσεται πλέον στο συνολικό φυσικό σχεδιασμό (ρυθμιστικά σχέδια, γενικά πολεοδομικά σχέδια) και στα προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος (Ν. 1650/86).

Έκτοτε, και παρά τις επιταγές του Συντάγματος του 1975, με το εν ισχύ, αλλά μη επίκαιρο πλέον, θεσμικό πλαίσιο χωροταξίας, δεν υποχρεώνεται⁴⁴ πλέον το ΥΧΟΠ σε μια εσωτερική ιεράρχηση των επιπέδων σχεδιασμού. Ούτε γίνεται δυνατή η ένταξη των ενεργειών άλλων φορέων και οργανισμών στο σχεδιασμό του ΥΧΟΠ, παρά τις σχετικές οδηγίες και προδιαγραφές που επέβαλαν τη συνεργασία. Σε πολλές μάλιστα περιπτώσεις οι δράσεις και οι ενέργειες των παραγωγικών φορέων και οργανισμών ήταν αντίθετες προς τις δεσμεύσεις του φυσικού σχεδιασμού, και στόχευαν αποκλειστικά στη διευκόλυνση του ανταγωνισμού, στην ευελιξία των μηχανισμών της αγοράς και στην προώθηση ενεργειών και προτεραιοτήτων που έθετε η ιδιωτική πρωτοβουλία⁴⁵. Ημιτελής έμεινε και η κατάρτιση χωροταξικών σχεδίων για τους νομούς της χώρας, που είχε ξεκινήσει επί Αντώνη Τρίτση το 1984, ενώ θα μπορούσε να καταστεί πολύτιμο εργαλείο για τον έλεγχο του χώρου.

Αυτές οι δυσλειτουργίες οδήγησαν στην αδρανοποίηση του Ν. 360/76, με αποτέλεσμα την καθιέρωση στην πράξη μιας αποσπασματικής χωροταξικής διαδικασίας, που κορυφώνεται μετά το 1990 με τις σημειακές χωροθετήσεις έργων και λειτουργιών, χωρίς να εντάσσονται σε γενικότερο σχεδιασμό. Στο μεταξύ, με τα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης που χρηματοδοτήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση (όπως τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα και τα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης),

εκτελέστηκαν σημαντικά έργα και έγιναν αμφισβητήσιμες χωρικές παρεμβάσεις, χωρίς κανείς ν' ανησυχεί για την έλλειψη του χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και τις αρνητικές της επιπτώσεις.

Η χωρική διάσταση της εκτροπής

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του μεγάλου σχεδίου εκτροπής ενός τμήματος (απροσδιόριστου⁴⁶) της ροής του Αχελώου ποταμού προς τη Θεσσαλία. Παρ' όλο που το σύνθετο αυτό έργο συζητείται και μελετείται περί τα 25 έτη, ουδέποτε εξετάστηκαν οι επιπτώσεις του στο χώρο, πρωτογενείς και δευτερογενείς. Ούτε έγινε προσπάθεια από το ΥΠΕΧΩΔΕ⁴⁷ και τους περιφερειακούς φορείς για την κατάσταση ενός, έστω και αδρομερούς, πλαισίου χωροταξικών κατευθύνσεων για τη Δυτική Ελλάδα και τη Θεσσαλία, ώστε να καταστεί δυνατή πρώτα η αποτίμηση των έργων της εκτροπής και μετά η χωροταξική τους ένταξη.

Αντ' αυτού, το ΥΠΕΧΩΔΕ⁴⁸, σε μια προσπάθεια να παρακάμψει τη σχετική εντολή του Συμβουλίου της Επικρατείας, εκπόνησε μέσα σε τρεις μήνες(!) συνολική μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, με δική του ευθύνη και με τη συνεργασία τεσσάρων γραφείων συμβούλων και τη συμβολή 60 επιστημόνων.

Η ογκώδης αυτή μελέτη, πολλών εκατοντάδων σελίδων, σε ελάχιστα σημεία αναφέρεται σε εκτιμήσεις που μπορεί να θεωρηθεί ότι άπτονται της χωροταξικής διάστασης. Για παράδειγμα, στο τμήμα της μελέτης το οποίο αναφέρεται στα γεωργοτεχνικά και γεωργοοικονομικά θέματα, υπάρχει μόνο μία (1) σελίδα για την αναπτυξιακή και μία (1) για την περιφερειακή διάσταση⁴⁹, που περιλαμβάνουν μόνο κάποιες γενικόλογες εκτιμήσεις. Στο τμήμα πάλι που αναφέρεται στον εντοπισμό-αξιολόγηση των συνολικών επιπτώσεων στο φυσικό περιβάλλον, σημειώνεται η συμμετοχή στην ομάδα μελέτης τριών επιστημόνων με χωροταξική παιδεία. Ο ένας μάλιστα από αυτούς αναγράφεται ως υπεύθυνος για την "εκτίμηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων στις χρήσεις γης". Στο κείμενο όμως της μελέτης αναφορά στις χρήσεις γης γίνεται μόνο σε σχέση με τις πηγές ρύπανσης⁵⁰. Άλλη μνεία χωροταξικών επιπτώσεων ή παραμέτρων δεν φαίνεται να υπάρχει.

Ίσως η ευθύνη να μην ανήκει πλήρως στους μελετητές. Γιατί είναι σαφές ότι τους τέθηκαν από τον εργοδότη⁵¹ (δηλαδή το ΥΠΕΧΩΔΕ) αυστηρότατοι περιορισμοί - και όχι μόνον χρονικοί. Αποκλείστηκε κυρίως οποιαδήποτε μελέτη των οικονομικών δεδομένων του έργου της εκτροπής, ή η

εκτίμηση κόστους-ωφελιών, ή η ευρύτερη αναπτυξιακή διάσταση. Δεν αποκλείεται επομένως να θεωρήθηκε (εσφαλμένα) και η χωροταξική προσέγγιση ως τμήμα αυτού του ευρύτερου πλαισίου ένταξης του έργου και επομένως εκτός του αντικειμένου της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Μετά από όλα αυτά, διερωτάται κανείς με ποια επιστημονικά δεδομένα και κριτήρια εξέδωσε η αρμόδια Διεύθυνση Χωροταξίας του ΥΠΕΧΩΔΕ την άδεια χωροθέτησης των έργων εκτροπής. Επικράτησαν για άλλη μια φορά οι πολιτικές σκοπιμότητες;

Αναπάντητα ερωτήματα

Έμειναν έτσι αναπάντητα καίρια ερωτήματα, που θα έπρεπε να είναι καθοριστικά για την απόφαση προώθησης ή εγκατάλειψης της εκτροπής του Αχελώου. Τα κυριότερα είναι τα ακόλουθα:

Ποιο είναι το πρότυπο περιφερειακής ανάπτυξης (οικονομικής και χωρικής) των μεγάλων διαμερισμάτων Δυτικής Ελλάδας και Θεσσαλίας και πώς προβλέπεται να διαμορφωθεί στο μέλλον, με βάση τις προβλεπόμενες εξελίξεις και το χωρικό σχεδιασμό σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵²;

Τα προτεινόμενα έργα εκτροπής του Αχελώου ενισχύουν ή υπονομεύουν το πρότυπο αυτό;

Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις των έργων εκτροπής στις χρήσεις γης στη Δυτική Ελλάδα και στη Θεσσαλία, άμεσες και έμμεσες; Είναι οι επιπτώσεις αυτές επιθυμητές ή αρνητικές;

Ποιες χωροταξικές επιπτώσεις θα έχει η μεταφορά ενός πολύτιμου φυσικού πόρου (του νερού) από ένα διαμέρισμα της χώρας σε ένα άλλο στη διάρθρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, στο πλέγμα των οικισμών, στα δίκτυα υποδομής, στις μετακινήσεις, στην ποιότητα ζωής των κατοίκων;

Τί είδους χωροταξικές μεταβολές θα προκληθούν από τη μετατροπή μεγάλων τμημάτων του φυσικού ελληνικού χώρου σε ανθρωπογενή, λόγω της κατασκευής των μεγάλων έργων εκτροπής και των βοηθητικών τους υποδομών (π.χ. οδικά έργα προσπελάσης);

Για αυτά και άλλα πολλά ερωτήματα απαντήσεις δεν

υπάρχουν, ενώ το έργο εκτροπής προχωρεί. Είμαι βέβαιος ότι -τώρα ή αργότερα- οι απαντήσεις θα αναζητηθούν από τους ίδιους τους κατοίκους των θιγόμενων ή εξαπατούμενων περιοχών και ότι οι ευθύνες θα καταλογιστούν σε όλους όσοι προωθούν αυτό το άχρηστο και επιζήμιο σχέδιο.

40 Πρόεδρος του Συλλόγου Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών (ΣΕΠΟΧ).

41 Αναφέρει ότι "με το χωροταξικό σχέδιο νοούμε το σύνολο των κειμένων και σχεδίων, με τα οποία εκφράζονται οι γενικές αρχές και κατευθύνσεις της ακολουθητέας χωροταξικής πολιτικής στο πλαίσιο των προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης".

42 Γ. Γιαννακούρου, Κ. Γκάρτζος, Φ. Μπαζού, Η. Μπεριάτος, 1993, "Μελέτη συγκέντρωσης, αξιολόγησης και σχεδιασμού του θεσμικού πλαισίου", ΤΕΕ.

43 Τα γνωστά με τα αρχικά ΚΕΠΑ, ΑΣΟΚ, ΑΓΡΟΚ.

44 Δ. Χριστοφίλοπουλος, 1989, "Σχεδιασμός - προγραμματισμός και διαδικασία παραγωγής σχεδίων", Αθήνα.

45 Γ. Γιαννακούρου, 1991, "Νέο πλαίσιο χωροταξικής πολιτικής", Αθήνα, ΤΟΠΟΣ Νο 8/91.

46 Είναι βεβαίως απροσδιόριστο και ύποπτο, μια και οι κυβερνητικές εξαγγελίες και οι αντίστοιχες μελέτες επιπτώσεων μιλούν για εκτροπή "ήπια" και περιορισμένη (600.000 μ³ ανά έτος), ενώ η σύραγγα προς τη Θεσσαλία παραμένει με τα ίδια χαρακτηριστικά, επιτρέποντας υπερδιπλάσια ποσότητα (1.500.000 μ³ ανά έτος).

47 Που αντικατέστησε το ΥΧΟΠ.

48 Και ειδικότερα η Γενική Γραμματεία Δημοσίων Έργων, Ε.Υ.Δ.Ε. Αχελώου.

49 Τμήματα 4.1.4 και 4.1.5, σελ. 41 και 42 του σχεδίου τελικής έκθεσης.

50 Κεφάλαιο 8. Κατάσταση ρύπανσης, σελ.8.1-8.3.

51 Είναι ποτέ δυνατό να υπάρξουν αντικειμενικές μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων όταν εκπονούνται με ευθύνη και χρηματοδότηση ακριβώς εκείνων των φορέων που προωθούν τα συγκεκριμένα έργα;

52 Θα πρέπει να συνεξεταστούν οι προτάσεις της ενιαίας Κοινοτικής μελέτης για τη Δυτική Ελλάδα και Νότια Ιταλία και οι προτάσεις του σχεδίου "Ευρώπη 2000+".

Οι δικαστικές μάχες για τον Αχελώο

Βασίλης Δωροβίνης⁵³

Μία πυκνή με αποφασιστικό χαρακτήρα για την όλη υπόθεση της εκτροπής του Αχελώου είναι αυτή που σχηματίστηκε μετά την απόφαση της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ, της ΕΟΕ και του WWF Ελλάς να προσφύγουν στα ελληνικά δικαστήρια για τη σωρεία παρανομιών και αντικανονικών ενεργειών, οι οποίες συνδέονται με το όλο έργο.

Από το τέλος του 1992, όταν άρχισε να τίθεται θέμα δικαστικών ενεργειών, με κατάληξη να δοθεί η σχετική εντολή σε τέσσερις δικηγόρους^{54α}, φάνηκε ότι είχαν ωριμάσει κάποιες συνθήκες, που θα οδηγούσαν τις περιβαλλοντικές οργανώσεις σε μια συνεχή, συντονισμένη και ευτυχή, όπως αποδείχθηκε, συνεργασία, για τέσσερα ολόκληρα χρόνια και με μακρόχρονη προοπτική. Η υπόθεση των δικαστικών προσφυγών έδρασε ως καταλύτης στο θέμα αυτό και ενίσχυσε τις προοπτικές για συνεργασία τους και σε άλλα θέματα.

Μετά την οριστική απόφαση για άνοιγμα δικαστικής μάχης μεθοδεύθηκε σειρά συνεχών συναντήσεων μεταξύ εκπροσώπων των οργανώσεων και των δικηγόρων, με στόχους την αλληλοενημέρωση, την ανταλλαγή απόψεων και τη χάραξη στρατηγικής. Στη συνέχεια, η ανάγκη για άμεσο και αποτελεσματικό συντονισμό οδήγησε στον καθορισμό τεχνικού συντονιστή της όλης εκστρατείας^{54β} και αντίστοιχου συντονιστή σε κάθε οργάνωση. Δημιουργήθηκε, έτσι, ένα σχήμα, χαρακτηριστικό του οποίου ήταν, όπως αποδείχτηκε, η αποτελεσματικότητα.

Μέσα στο 1992 ξεκίνησε μια επίπονη προσπάθεια επισημάνσης και συλλογής στοιχείων. Οι δικηγόροι απευθύνθηκαν με το γνωστό νόμιμο τρόπο στις αρμόδιες υπηρεσίες. Γρήγορα φάνηκε ότι οι υπηρεσίες αυτές ούτε καλά οργανωμένες ήταν, αλλ' ούτε και είχαν την απαιτούμενη διαθεσιμότητα και προθυμία για παροχή στοιχείων.

Μετά από εργασία μηνών, και αφού είχε αρχίσει να κινητοποιείται προς αυτή την κατεύθυνση και ο νομός Αιτωλοακαρνανίας, κατατέθηκε στις 21-7-93 μια πρώτη σειρά αιτήσεων ακυρώσεως στο ΣτΕ, με αιτούντες την ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, την ΕΟΕ, το WWF Ελλάς, τους Δήμους Αγρινίου, Μεσολογγίου και την Αιτωλική Εταιρία, με αντικείμενο την ακύρωση της έγκρισης των αποσπασματικών περιβαλλοντικών όρων για τα φράγματα Πύλης-Μουζακίου και Μεσοχωράς-Συκιάς και κάθε άλλου, συναφούς με την εκτροπή, έργου. Η εργασία των νομικών συμβούλων στηρίχθηκε σε λεπτομερή κριτική και αντίκρουση των ΜΠΕ, για τα έργα αυτά, η οποία έγινε από τους εμπειρογνώμονες του WWF Ελλάς, και με άριστη φωτογραφική τεκμηρίωση.

Η προοπτική κατάκλυσης μνημείων, όπως του μοναστηρίου του Αγ. Γεωργίου Μυροφύλλου, οδήγησε σε αποστολή αυτοδυτών στο φράγμα Κρεμαστών, για φωτογράφιση της κατακλυσμένης και κατεστραμμένης, εκεί, εκκλησίας της Επισκοπής. Παράλληλα κατατέθηκαν στο ΣτΕ σημαντικές μελέτες επιστημόνων, με επιστημόνους και αναλύσεις για τις αρνητικές επιπτώσεις του έργου, έτσι ώστε το δικαστήριο να μπει στα "βαθιά νερά" και να εξετάσει όλες τις πλευρές της υπόθεσης.

Οι αντίδικοί μας άρχισαν αγώνα δρόμου για παρέλκυση του θέματος, επιδιώκοντας συνεχείς αναβολές της συζήτησης των αιτήσεων ακυρώσεως. Τελικά, στις 11-5-94, δηλαδή μετά δέκα μήνες από την κατάθεση των αιτήσεων, έγινε εκδίκασή τους, μετά διαδικασία διάρκειας τρεισήμισι ωρών και με αντιπάλους έντεκα δικηγόρους υπουργείων και θεσσαλικών οργανώσεων. Επειδή διαπιστώσαμε επιτάχυνση των έργων μετά τη δίκη, καταθέσαμε αίτηση αναστολής στις 8-7-94. Στις 23-9-94 έγινε η δημοσίευση των αποφάσεων του ΣτΕ, που ήταν όλες ακυρωτικές (2759,60,61/1994).

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι με τις αποφάσεις αυτές δόθηκε μεγάλη ώθηση στην ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος (Οδηγία 85/337/ΕΟΚ κ.λπ.) και, ασφαλώς, αποτελούν σημαντική τομή στη μέχρι σήμερα σχετική νομολογία του ΣτΕ⁵⁵. Ήδη, όμως, από την 26-5-93 είχε κατατεθεί, στο όνομα των τριών οργανώσεων, άλλη αίτηση ακυρώσεως κατά του ΥΒΕΤ, καθ' ύλην αρμοδίου, ζητώντας να ακυρωθεί η άρνησή του για παροχή στοιχείων ως προς τη ροή των υδάτων του Αχελώου και άλλων ποταμών, ένα από τα κρίσιμότερα θέματα του έργου της εκτροπής. Μέχρι σήμερα, το ΥΒΕΤ δεν μας έχει παράσχει τα στοιχεία αυτά.

Οι ακυρωτικές αποφάσεις κοινοποιήθηκαν, όχι μόνο σε

υπουργεία και στη ΔΕΗ, αλλά και στις κατασκευαστικές εταιρείες του έργου. Παρά τις κοινοποιήσεις αυτές, τα έργα συνεχίσθηκαν, οπότε παρουσιάζεται το φαινόμενο κράτος και κατασκευαστικές εταιρείες να παρανομούν κατάφωρα, παραβιάζοντας όχι μόνο το άρθρο 95 του Συντάγματος, που επιβάλλει σεβασμό των ακυρωτικών αποφάσεων του ΣτΕ, αλλά και σειρά νόμων, όπως εκείνους για την προστασία δασικών εκτάσεων. Έτσι, ακολούθησαν δύο νέες νομικές ενέργειες, δηλαδή η κατάθεση μηνύσεων (6-3-95) κατά των αμέσως υπευθύνων για τη συνέχιση των έργων, και η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων στο Πρωτοδικείο Τρικάλων (18-5-95), για την άμεση διακοπή των έργων. Στην πρώτη ενέργεια έλαβαν μέρος και η ΕΕΠΦ και η Ν.ΟΙΚ., οργανώσεις που συμμετέχουν στο μέτωπο εναντίον της εκτροπής. Στη δεύτερη, εκτός των οργανώσεων, συμμετείχαν και οι κοινότητες Μεσοχώρας και Αρματολικού Τρικάλων, καθώς και ο Σύλλογος Κατακλυζομένων Μεσοχώρας.

Η μήνυση κατέληξε σε άσκηση ποινικής δίωξης κατά των κατηγορουμένων. Η αίτηση ασφαλιστικών μέτρων δικάσθηκε στις 7-6-95, στο Μονομελές Πρωτοδικείο Τρικάλων, και απορρίφθηκε. Το δικαστήριο στηρίχθηκε στο κατάφωρα αντισυνταγματικό άρθρο 37 του Βασιλικού Διατάγματος της 28/1/1951 για την οργάνωση της ΔΕΗ, σύμφωνα με το οποίο δεν επιτρέπονται ασφαλιστικά μέτρα κατ' αυτής. Το δικαστήριο οχυρώθηκε πίσω από ένα αμφιβολήν ισχύος τυπικό λόγο και απέφυγε, έτσι, να δικάσει κατ' ουσία την αίτησή μας (η απόφαση εκδόθηκε στις 5-7-1995)⁵⁶.

Η αίτηση ακυρώσεως κατά του ΥΒΕΤ εκδικάσθηκε την 7-12-94 και η σχετική απόφαση δημοσιεύθηκε την 10-7-95. Έχει, ήδη, τονιστεί η σημασία αυτής της απόφασης⁵⁷, που εκδόθηκε, μάλιστα, σε μια εποχή όπου η χώρα μας συνέχιζε να παρανομεί έναντι της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να αποφεύγει την κύρωση της Οδηγίας 90/313/ΕΟΚ σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφόρηση. Πρόκειται για την πρώτη απόφαση, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου, για το θέμα αυτό, γεγονός που, μετά τη μετάφραση της απόφασης στην αγγλική γλώσσα, προκάλεσε το έντονο ενδιαφέρον ευρωπαϊκών κύκλων⁵⁸. Η απόφαση αυτή υπήρξε θετική και σε ένα άλλο επίπεδο: αποτέλεσε ένα πρόσθετο αποφασιστικό παράγοντα για την εισαγωγή της Οδηγίας στο ελληνικό δίκαιο, με κοινή υπουργική απόφαση, το Σεπτέμβριο του 1995⁵⁹.

Οι αποφάσεις του ΣτΕ αναγνωρίζεται, πια, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη, ότι με την κατάλληλη ενημέρωση συνέβαλαν αποφασιστικά στη ματαίωση

χρηματοδότησης του καταστροφικού έργου της εκτροπής του Αχελώου, από το Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.

Αντί η Διοίκηση να σκεφτεί ώριμα, συνεχίζει τη φυγή προς τα εμπρός και, με προφανείς πιέσεις εκ μέρους των κατασκευαστικών και τοπικιστικών συμφερόντων, ανέθεσε νέα ΜΠΕ, των ίδιων όμως επιστημονικών "προδιαγραφών". Η μελέτη αυτή συντάχθηκε στο χρόνο-ρεκόρ των τριών μηνών, άξιο να καταχωρηθεί στο βιβλίο Γκίνες.

Στα μέσα του 1995 έγινε η προέγκριση χωροθέτησης του "νέου" έργου και στις 15-12-95 εκδόθηκε Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) για την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων. Αυτή τη φορά δημιουργήθηκε, πλέον, ένα ακόμα ευρύτερο μέτωπο, ανεξάρτητο από ιδιαίτερες κομματικές τοποθετήσεις, και νέες αιτήσεις ακυρώσεως κατατέθηκαν στο ΣτΕ. Στις 12-10-95 κατατέθηκε αίτηση ακυρώσεως των πέντε συνεργαζόμενων περιβαλλοντικών οργανώσεων, κατά του Υπουργού Πολιτισμού και της έγκρισης, από αυτόν, της κατάκλυσης σημαντικότητας των μνημείων της Νότιας Πίνδου από τα έργα της εκτροπής. Πρόκειται, στην κυριολεξία, για την έγκριση εξαφάνισης της ιστορικής μνήμης από ένα διαμέρισμα της χώρας μας.

Την 15-2-1996 κατατέθηκαν άλλες τρεις αιτήσεις ακυρώσεως κατά της ΚΥΑ έγκρισης των νέων περιβαλλοντικών όρων, των πέντε περιβαλλοντικών οργανώσεων, η μία, της κοινότητας Μεσοχώρας, η δεύτερη, και της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αιτωλοακαρνανίας, των Δήμων Μεσολογγίου και Αγρινίου, της ΤΕΔΚ Αιπ/νίας και της Αιτωλικής Εταιρίας, η τρίτη. Ενώ όλες οι προηγούμενες αιτήσεις ακυρώσεως είχαν δικαστεί από το καθ' ύλην αρμόδιο Ε' Τμήμα του ΣτΕ, που νομολόγησε σχετικά, τόσο η αίτηση κατά του Υπουργού Πολιτισμού, όσο και οι τρεις επόμενες κρατήθηκαν για εκδίκαση στην Ολομέλεια του δικαστηρίου. Μέχρι τα τέλη Αυγούστου 1996, ούτε για την πρώτη ούτε για τις άλλες τρεις είχε προσδιοριστεί δικάσιμος και οριστεί εισηγητής δικαστής.

Μέχρι σήμερα, η σε εξέλιξη δικαστική μάχη είναι προφανές ότι βοήθησε και συνετέλεσε δραστικά στην επιτυχία της εκστρατείας κατά της εκτροπής. Το έργο που απομένει να γίνει είναι και κοπιώδες και σημαντικό.

53 Ο συγγραφέας είναι νομικός σύμβουλος της εκστρατείας εναντίον της εκτροπής του Αχελώου.

54a Ματίνα Ασμηκοπούλου, Βασιλή Δωροβίτη, καθ. Γεώργιο Παπαδημητρίου και Μάριο Χαϊνταρή.

54b Το συντονισμό ανέλαβε το WWF Ελλάς.

55 Για τα μέχρι τη δίκη και με ουσιαστικά στοιχεία της δικαστικής στήριξης της

υπόθεσης, βλ. το άρθρο του γράφοντος στην "Ελευθεροτυπία" την 24-5-94, σελ.47 -"Η άγνωστη δίκη του Αχελώου...". Για τις αποφάσεις του ΣτΕ, όπως ανωτέρω την 3-11-94, με τίτλο "Αχελώος: γιατί το ΣτΕ είπε "όχι" στην εκτροπή", Ανάλυσή τους, επίσης, από τον Β. Ράπη δημοσιεύθηκε στο "Νόμος και Φύση", τχ. 1/1995 και από τη Ματ. Ασημακοπούλου στην ιταλική "Rivista Giuridica dell' Ambiente", τχ. 2/1995, σελ.273-283. Η απόφαση 2759/94 μεταφράστηκε στην Αγγλική και στάλθηκε σε όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως και σε περιβαλλοντικές οργανώσεις και επιστημονικούς φορείς σε Ευρώπη και Αμερική.

56 Το κύριο τμήμα της απόφασης και σχολιασμός της από τον καθηγητή Χ. Χρυσανθάκη δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό "Δίκη" τχ. Απρ. 1996, σελ 386-389.

57 Β. Δωροβίνης, "Το δικαίωμα στην πληροφορόρηση για θέματα περιβάλλοντος" στην "Ελευθεροτυπία", 3-1-96, σελ.47.

58 Το Δεκέμβριο του 1995, στη Μαδρίτη, σε συνάντηση των εθνικών αντιπροσώπων του Ευρωπαϊκού Γραφείου Περιβάλλοντος για το θέμα της εφαρμογής και της τροποποίησης της Οδηγίας 90/313/ΕΟΚ, ο γράφων ανέλυσε την απόφαση, η μετάφραση της οποίας στην Αγγλική αρχίζει να προωθείται στους ίδιους φορείς.

59 Την στιγμή που γράφτηκε το παρόν άρθρο κυκλοφόρησε ο "Οδηγός πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφορία" - η Οδηγία 90/313/ΕΟΚ και η ελληνική νομοθεσία", όπου ο γράφων αναλύει τα σχετικά θέματα, με έμφραση στην άποψη του ΣτΕ..

Το χρονικό της δράσης των περιβαλλοντικών οργανώσεων

Μιχάλης Σκούλλος⁶⁰

Η εκστρατεία των περιβαλλοντικών οργανώσεων κατά του έργου της εκτροπής του Αχελώου δεν αποτελεί την πρώτη ούτε τη σκληρότερη αντιπαράθεση του ελληνικού περιβαλλοντικού χώρου με ένα μεγάλο ή παράλογο έργο "σκληρής υποδομής", με καταστρεπτικές συνέπειες για το περιβάλλον. Είναι όμως, χωρίς αντίρρηση, η αντιπαράθεση που χρονικά διαρκεί περισσότερο από κάθε άλλη, διακρίνεται από αμφірροπη εξέλιξη και εμμονή και από τις δύο πλευρές⁶¹, δεδομένου ότι τα έργα του Αχελώου αποτελούν το μέχρι σήμερα μεγαλύτερο και πλέον δαπανηρό έργο υποδομής που σχεδίασε ποτέ το ελληνικό κράτος. Ο εκ προοιμίου άνισος αυτός αγώνας έχει αναγκάσει τις οργανώσεις σε ασκήσεις συντονισμού, στρατηγικής και συνδυασμένης δράσης σε πολλά επίπεδα. Το γεγονός ότι οι οργανώσεις και τα άτομα που αντέδρασαν στην εκτροπή έχουν στο ενεργητικό τους μια άσφρη από κάθε πλευρά ιστορία, βοήθησε στην οργάνωση μιας εκστρατείας υψηλού επιπέδου. Η άλλη πλευρά κινείται, γενικά, μεταξύ συστηματικής περιφρόνησης και περιστασιακής λασπολογίας.

Η αντίδραση των οργανώσεων άρχισε σχεδόν αμέσως μετά την εξαγγελία του έργου, το 1984. Το Δεκέμβριο του 1985, μετά την ανακοίνωση εκπόνησης μελετών και δημοπράτησης των έργων, εκδίδεται, με πρόταση της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ προς τη Γενική Συνέλευση του ΕΕΒ, ψήφισμα των μελών του που καλεί την ελληνική κυβέρνηση να προβεί σε σοβαρή περιβαλλοντική μελέτη πριν προχωρήσει σε οποιαδήποτε ανάθεση.

Από τους επτά όμιλους που εκδηλώνουν ενδιαφέρον στο διεθνή διαγωνισμό (1986-1989), προεπιλέγονται έξι. Οι πέντε δεν υποβάλλουν τελικά προσφορά, διαμνύνοντας ότι

η έλλειψη σοβαρών προμελετών δεν τους επιτρέπει να συντάξουν αξιόπιστη και αμοιβαία επωφελή προσφορά. Παραμένει η βρετανικών συμφερόντων κοινοπραξία ΤΑΥΕΥΡΟ. Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις παρακολουθούν το θέμα και δηλώνουν τις επιφυλάξεις τους, αλλά αποφεύγουν να αναμικθούν, επιθυμώντας να τονίσουν την απόστασή τους από οποιαδήποτε οικονομικά συμφέροντα. Διαμνύνουν όμως στην Ελλάδα και Μ. Βρετανία την απόφασή τους να αγωνιστούν για την αποτροπή του έργου.

Το 1989 παραδίδεται από διυπουργική ομάδα η ΜΠΕ για το Δέλτα του Αχελώου. Παρά το γεγονός ότι δημοσιοποιείται με προθεσμίες και όρους εξαιρετικά δυσμενείς, η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ υποβάλλει λεπτομερή έντονη κριτική, τεκμηριωμένη σε επιστημονικά δεδομένα και έρευνες πολλών ετών του Τμήματος Χημείας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η κριτική αυτή υπήρξε, τη στιγμή εκείνη, η μοναδική επιστημονικά τεκμηριωμένη αμφισβήτηση που υποβλήθηκε από οποιονδήποτε εθνικό ή τοπικό φορέα.

Το Μάρτιο του 1990 αποφασίζεται η ένταξη του συστήματος φράγμα Συκιές-Σήραγγα εκτροπής-ΥΗΣ Πευκόφυτου στο ΣΠΑ και ΚΠΣ με προϋπολογισμό 60 δισ. και επικορήνηση από την ΕΟΚ 15 δισ. δρχ. Αυτό εισήγαγε τις οργανώσεις σε μια νέα παράμετρο της υπόθεσης: τις προϋποθέσεις Κοινοτικής χρηματοδότησης.

Τον Οκτώβριο του 1991 εκδίδεται έγκριση των περιβαλλοντικών όρων για τα φράγματα, τους ταμιευτήρες και τους ΥΗΣ Συκιές και Μεσοχώρας. Το Νοέμβριο το ΥΠΕΘΟ αναλαμβάνει τη σύνταξη της σύμβασης για ανάθεση των έργων ΣΠΑ. Οι οργανώσεις συνειδητοποιούν ότι πρέπει να δράσουν περισσότερο συντονισμένα. Η ΕΟΕ οργανώνει στις 11 και 12 Ιανουαρίου 1992 Δημερίδα με θέμα "Εκτροπή του Αχελώου - Περιβαλλοντικές, Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις", όπου εκπρόσωποι οργανώσεων, πανεπιστημίων και φορέων εκφράζουν τις απόψεις τους και καταλήγουν στην υιοθέτηση ψηφίσματος στο οποίο περιλαμβάνονται σχεδόν όλες οι θέσεις που θα αποτελέσουν εφεξής τη βάση του κοινού αγώνα των οργανώσεων. Με βάση τα στοιχεία της Δημερίδας, η RSPB με έγγραφό της προς το Ελεγκτικό Δικαστήριο της ΕΟΚ⁶² ζητάει στις 6 Φεβρουαρίου 1992 τον έλεγχο της τήρησης των άρθρων 130c και 130r της Συνθήκης της Ρώμης.

Στις 10 Φεβρουάριο 1992 σε ημερίδα της Κίνησης Πολιτών ο κ. Βακάκης, μελετητής-σύμβουλος του ΥΠΕΘΟ στον

τομέα της αγροτικής ανάπτυξης της Θεσσαλίας, επιβεβαιώνει έμμεσα τις θέσεις των οργανώσεων, δηλώνοντας ότι το έργο παρουσιάζει συνολικά μικρό βαθμό μελετητικής ωριμότητας, που δεν επιτρέπει την αξιόπιστη τεκμηρίωση της σκοπιμότητας του έργου από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη. Την ίδια ημέρα, στις πρωτεύουσες των 12 κρατών-μελών της ΕΟΚ παρουσιάζονται οι προτάσεις 66 ευρωπαϊκών περιβαλλοντικών οργανώσεων και του ΕΕΒ για την αναμόρφωση των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας. Η εκτροπή του Αχελώου αναφέρεται ως το κύριο παράδειγμα της κακής χρήσης των ταμείων αυτών. Την επόμενη, η Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρώπης εκφράζει γραπτός προς τη Δ/ση XI της Κοινότητας την ανησυχία της για τις σχεδιαζόμενες εκτροπές των ποταμών Αχελώου και Εύηνου και τις επιπτώσεις τους στους υδροτόπους του Μεσολογίου.

Στους μήνες που ακολουθούν σωρεία επερωτήσεων κατατίθενται στο Ελληνικό και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ενώ οι οργανώσεις κινούνται προς κάθε κατεύθυνση. Οι ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, ΕΟΕ, WWF Ελλάς και ΕΕΠΦ αρχίζουν τακτικές συνεδριάσεις και επαφές μεταξύ τους καθώς και με άλλους τοπικούς και εθνικούς φορείς. Το WWF Ελλάς αναλαμβάνει την οικονομική στήριξη και το συντονισμό της προσπάθειας.

Τον Απρίλιο του 1992 εκδίδεται ΥΑ έγκρισης περιβαλλοντικών όρων της σπράγγας εκτροπής Αχελώου-Θεσσαλίας και των ΥΗΣ Πύλης και Μουζακίου. Το ΕΚΒΥ συντάσσεται με τις θέσεις των οργανώσεων και εισηγείται επισήμως την αναστολή των έργων, το Μάιο του 1992.

Τον Ιούνιο 1992 οι τέσσερις οργανώσεις υποβάλλουν καταγγελία στην Επιτροπή της ΕΟΚ για παράβαση της Κοινοτικής και εθνικής νομοθεσίας εκ μέρους της ελληνικής κυβέρνησης και κοινοποιούν τις απόψεις τους στον Τύπο. Πολλοί φορείς στην Ελλάδα και το εξωτερικό αντιδρούν επίσης τους επόμενους μήνες. Ο Σύλλογος Μηχανικών της ΔΕΗ καλεί την κυβέρνηση να επανεξετάσει το έργο και τη διαδικασία ανάθεσης, ενώ Μόνιμη Επιτροπή της Συνθήκης της Βέρνης εκδίδει Σύσταση (No38) με την οποία καλεί την ελληνική κυβέρνηση να υποβάλει νέα ΜΠΕ για το Δέλτα του Αχελώου. Οι τέσσερις οργανώσεις απευθύνουν έκκληση προς τον Πρόεδρ της Κυβέρνησης να επανεξετάσει το έργο και να μην προχωρήσει σε μονογραφία της συμφωνίας ανάθεσης νυ.

Το Μάρτιο 1993 η κυβέρνηση μονογραφεί προσύμφωνο με την ΤΑΥΕΥΡΟ για τα έργα του ΣΠΑ. Οι τέσσερις

οργανώσεις κινητοποιούνται και πάλι σε όλα τα επίπεδα. Πραγματοποιούν στις 22.4.1993 μεγάλη συνέντευξη Τύπου και παράλληλα στέλνουν προς όλα τα ΜΜΕ στην Ελλάδα και το εξωτερικό δελτία Τύπου. Ταυτόχρονα ενημερώνουν τους διεθνείς οργανισμούς για την προστασία του περιβάλλοντος.

Στις 6 Απριλίου 1993 η Γραμματεία της Συνθήκης της Βέρνης διαμαρτύρεται με επιστολή της προς τη ΓΔ XI της ΕΟΚ για τη μη συμμόρφωση της ελληνικής Κυβέρνησης με τις υποδείξεις της και ζητεί το "άνοιγμα φακέλου" για την Ελλάδα και την ΕΟΚ λόγω του σχεδίου εκτροπής του Αχελώου. Η Γεν. Δ/ση (της ΕΟΚ) της Εσωτερικής Αγοράς ζητεί από την ελλ. κυβέρνηση αφενός απαντήσεις σε κατάλογο ερωτημάτων και αφετέρου να μην προβεί σε επικύρωση της σύμβασης με την κοινοπραξία ΤΑΥΕΥΡΟ. Η παρέμβαση αυτή ήταν αποτέλεσμα της καταγγελίας έξι τεχνικών εταιριών σχετικά με νομικά ελαττώματα που παρουσίαζε η ανάθεση. Οι οργανώσεις αποφασίζουν συστηματικό νομικό αγώνα⁶³.

Την άνοιξη του 1993 οι οργανώσεις ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, WWF Ελλάς και ΕΟΕ καταθέτουν στο ΣτΕ αιτήσεις ακυρώσεως⁶⁴.

Τον Ιούνιο του 1993 η 5η Διάσκεψη της Διεθνούς Συνθήκης για τους Υδροτόπους (Ραμσάρ, 1971) με την υπόδειξη 5.1.1. ζητεί από την ελληνική κυβέρνηση να εξετάσει κάθε δυνατό μέσο για την αποτροπή των αρνητικών επιπτώσεων στις λιμνοθάλασσες Μεσολογίου εξαιτίας της σχεδιαζόμενης εκτροπής των ποταμών Αχελώου και Εύηνου. Ταυτόχρονα η Κοινότητα αποφασίζει να προβεί σε επιτόπια εξέταση της κατάστασης στο Δέλτα με συμμετοχή σε επίπεδο Διευθυντών των ΓΔ XI και XVI, υπηρεσιακών παραγόντων από το ΥΠΕΧΩΔΕ, το ΥΠΕΘΟ και τη ΔΕΗ, και Έλληνες και ξένους ειδικούς. Μεταξύ των τεχνικών συμβούλων της ΕΟΚ περιλαμβάνονται οι Καθηγητές Μ. Σκούλλος και Ε. Hollis καθώς και ο εκπρόσωπος της Συνθήκης Ραμσάρ, Μ. Smart.

Το πόρισμα της επιτροπής οδηγεί στην ανάγκη περαιτέρω ερευνών και ανάθεσης στους καθ. Γ. Σουλίου και Ρ. Heurteaux του έργου της αξιολόγησης όλων των υφιστάμενων στοιχείων. Η νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δηλώνει ότι η σύμβαση με την κοινοπραξία ΤΑΥΕΥΡΟ θα ακυρωθεί, αλλά το έργο θα προχωρήσει.

Το Δεκέμβριο 1993 σε επιστολή τους προς την κυβέρνηση οι επικεφαλής των 4 οργανώσεων εκθέτουν τα επιχειρήματα τους εναντίον της εκτροπής και την καλούν, για μία ακόμη φορά, σε καλόπιστο και τεκμηριωμένο διάλογο. Και αυτή η

πρωτοβουλία παραμένει αναπάντητη. Η έκθεση Heurteaux - Σουλίου παρουσιάζει εσωτερικές διαφωνίες, και διαρρέει στον Τύπο. Πολλά από τα επιχειρήματα των οργανώσεων επαναβεβαιώνονται και μέσω των θέσεων του καθ. Heurteaux, με τις οποίες και ο Καθ. Σουλίου διευκρινίζει ότι συμφωνεί.

Στις 28 Φεβρουαρίου 1994, σε συνέντευξη Τύπου, οι οργανώσεις παρουσιάζουν τα νομικά επιχειρήματά τους και τις 240.000 υπογραφές που έχουν συγκεντρώσει μέχρι εκείνη τη στιγμή εναντίον του έργου. Η κυβέρνηση, μετά από ειδική συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου, δηλώνει ότι η εκτροπή του Αχελώου θα προχωρήσει, το έργο θα ξανασχεδιασθεί και θα κοπεί σε επιμέρους τμήματα, τα οποία θα εκτελεστούν το ένα ανεξάρτητα από το άλλο.

Στις 19 Μαρτίου 1994, οι εκπρόσωποι των οργανώσεων και της τοπικής αυτοδιοίκησης της Απώλοακαρνανίας συναντούν τον Επίτροπο Μίλλαν (ΓΔ XVI) στη Ναύπακτο, παρά τις προσπάθειες της Κυβέρνησης να κρατήσει την επίσκεψη μυστική. Ο Επίτροπος δηλώνει ότι καμία απόφαση σχετικά με τη χρηματοδότηση του έργου δεν έχει ληφθεί ακόμη. Λίγες μέρες αργότερα 21 κοινοπραξίες εκδηλώνουν ενδιαφέρον για την κατασκευή της σήραγγας εκτροπής Αχελώου-Θεσσαλίας. Το Μάιο το ΣτΕ συζητεί την υπόθεσή⁶⁵.

Η διαδικασία δημοπράτησης του φράγματος Συκιάς και της σήραγγας εκτροπής προχωρεί. Στις 6 Ιουνίου 1994 οργανώνεται συνάντηση στην Αθήνα μεταξύ των εκπροσώπων των περιβαλλοντικών οργανώσεων, των θιγόμενων περιοχών, των ΥΠΕΘΟ και ΥΠΕΧΩΔΕ και των Επιτρόπων Μίλλαν (ΓΔ XVI) και Παλαιοκρασσά (ΓΔ XI).

Στην Κέρκυρα κατά τη Συνάντηση Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 25 Ιουνίου, την καταληκτική της Ελληνικής Προεδρίας, οι οργανώσεις καταθέτουν 320.000 υπογραφές εναντίον της εκτροπής και υπόμνημα σχετικό με τη χρήση των Διαρθρωτικών Ταμείων της Ένωσης. Το υπόμνημα φέρει υπογραφές 200 και πλέον περιβαλλοντικών οργανώσεων της Ευρώπης και έχει ως κεντρικό παράδειγμα την περίπτωση του Αχελώου. Η κυβερνητική απάθεια συνεχίζεται.

Στα μέσα Ιουλίου υπογράφεται στην Αθήνα η συμφωνία χρηματοδότησης για την Ελλάδα από την ΕΕ των έργων του Πακέτου Ντελνόρ II από το οποίο δεν χρηματοδοτείται, τελικά, η εκτροπή του Αχελώου. Πρόκειται για μεγάλη νίκη των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Σε επίπεδο ηθικής

υποστήριξης, σε επιστολή του προς τις οργανώσεις, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος δηλώνει την αντίθεσή του στην πραγματοποίηση του έργου της εκτροπής.

Το Σεπτέμβριο του 1994 έρχεται μια ακόμη μεγάλη νίκη των περιβαλλοντικών οργανώσεων, καθώς οι απίσεις ακυρώσεως που είχαν υποβάλει, γίνονται δεκτές από το ΣτΕ⁶⁶.

Οι Υπουργοί ΠΕΧΩΔΕ και Γεωργίας δηλώνουν ότι η απόφαση του ΣτΕ δεν θα επηρεάσει το σχεδιασμό του έργου που ακολουθεί η κυβέρνηση και ότι τα έργα θα συνεχιστούν. Σε συνέντευξη Τύπου, οι περιβαλλοντικές οργανώσεις και οι νομικοί τους σύμβουλοι χαρακτηρίζουν τις δηλώσεις αυτές ως "προπέτασμα καπνού" και "αντίδραση πανικού" και καλούν την Κυβέρνηση να μην παρανομήσει και να συμμορφωθεί με την απόφαση του ΣτΕ σταματώντας την εκτέλεση των έργων. Αντ' αυτού, το ΥΠΕΧΩΔΕ επιταχύνει τους ρυθμούς εκτέλεσης των έργων και ξεκινά, το Δεκέμβριο του 1994, την εκπόνηση "συνολικής ΜΠΕ" με συμμετοχή 4 μελετητικών γραφείων και ομάδας γνωστών υποστηρικτών του έργου της εκτροπής. Το μέγαπο των οργανώσεων απαντά με εκστρατεία ενημέρωσης του πολιτικού κόσμου της χώρας, σχετικά με την παραβίαση των αποφάσεων του ΣτΕ από την ίδια την κυβέρνηση. Επιστολές στέλνονται σε όλους τους βουλευτές, ενώ ζητείται συνάντηση με τους αρχηγούς των κομμάτων και τον Υπουργό Δικαιοσύνης. Η ανταπόκριση είναι περιορισμένη. Το περιοδικό ΝΕΑ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ γίνεται δεκτό ως πέμπτος εταίρος της εκστρατείας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δηλώνει εγγράφως στις οργανώσεις, τον Ιανουάριο του 1995, ότι καμία απόφαση περί χρηματοδότησης της εκτροπής του Αχελώου δεν θα ληφθεί, πριν η ελληνική κυβέρνηση συμμορφωθεί πλήρως με τις αποφάσεις του ΣτΕ, ενώ απαραίτητη κρίνει και την επανεξέταση της οικονομικής σκοπιμότητας και βιωσιμότητας του έργου. Η συνολική ΜΠΕ ετοιμάζεται στο χρόνο-ρεκόρ των 3 μηνών. Σύμφωνα με αυτήν, η εκτροπή περιορίζεται σε 600 εκατ. μ³ / έτος, ενώ φαίνεται να εγκαταλείπονται και τμήματα του έργου. Η κατάφωρη περιφρόνηση του Νόμου από την ίδια την Πολιτεία συνεχίζεται.

Τον Απρίλιο του 1995 οι οργανώσεις υποβάλλουν επίσημη καταγγελία εναντίον της ελληνικής κυβέρνησης για παράβαση του Κοινοτικού δικαίου λόγω της παράνομης συνέχισης των εργασιών στον Άνω Αχελώο (φράγμα Μεσοχωράς).

Τρεις σημαντικές περιβαλλοντικές οργανώσεις από άλλες χώρες, οι δανικές Danmarks Naturfredningsforening (DNF) και Dansk Ornitologisk Forening (DOF) και η βρετανική RSPB, ενισχύουν μερικώς το δύσκολο αγώνα των ελληνικών οργανώσεων.

Το καλοκαίρι του 1995, μέσα στην περίοδο των διακοπών, δημοσιοποιείται η ΜΠΕ. Οι οργανώσεις καταθέτουν εμπειρισταωμένη κριτική, στην οποία αμφισβητείται η ακρίβεια, η αμεροληψία, η ορθότητα και η πληρότητα της νέας μελέτης. Εκπρόσωποί τους παρευρίσκονται στη συζήτηση που πραγματοποιείται στη Νομαρχία Αιτωλ/νίας όπου καταδεικνύουν καθαρά την ανεπάρκειά της. Τοπικές οργανώσεις και φορείς καταφέρονται επίσης κατά της μελέτης. Το νομαρχιακό συμβούλιο Αιτωλ/νίας απορρίπτει τη μελέτη, την οποία όμως αποδέχονται τα ν.σ. των υπολοίπων νομών (Καρδίτσας, Τρικάλων, Λάρισας, Μαγνησίας, Φθιώτιδας, Ευρυτανίας, Άρτας), όπου οι περιβαλλοντικές οργανώσεις δεν παρευρίσκονται για να μη δημιουργήσουν παραπέρα ένταση, μετά από απειλές και συκοφαντία από μερίδα του τοπικού Τύπου και τοπικών φορέων, που παρακινούνται από ισχυρά συμφέροντα, άγνοια ή παραπληροφόρηση.

Ένα αντισυνταγματικό Βασιλικό Διάταγμα του 1951 διευκολύνει τη συνέχιση της κυβερνητικής παρανομίας⁶⁷. Το Φεβρουάριο του 1996 οι οργανώσεις προσβάλλουν τη ΜΠΕ στο ΣτΕ, ενώ αποφασίζουν να ενημερώσουν και πάλι το ευρύ κοινό στην Αιτ/νία με μόνιμο συνεργάτη στην περιοχή, καθώς και τους ίδιους τους υποστηρικτές του έργου στη Θεσσαλία, δεδομένου ότι είναι βέβαιο πως οι τελευταίοι παραπληροφορούνται συστηματικά από παράγοντες που εξυπηρετούν μεγάλα εργολαβικά συμφέροντα.

Την άνοιξη του 1996 οι οργανώσεις μετά από σειρά στοιχείων που περιέχονται σε γνώση τους, από τα οποία προκύπτει ότι πολλές παράμετροι της ανάθεσης των έργων είναι διαβλητές, ζητούν να ενημερώσουν τους αρμόδιους υπουργούς. Δεν αξιόνονται απάντησης, αλλά αναγγέλλεται η παρουσίαση των συμβάσεων στη Βουλή. Οι οργανώσεις τον Ιούνιο 1996 εκδίδουν επικριτικά δελτία τύπου στην Αθήνα και στις Βρυξέλλες.

Η υπόθεση του Αχελώου είναι πλέον διεθνώς γνωστή. Αρκετές προσκλήσεις από ακαδημαϊκούς, περιβαλλοντικούς αλλά και τεχνικούς και οικονομικούς κύκλους απευθύνονται προς τις οργανώσεις για την παρουσίαση του θέματος σε διεθνή συνέδρια και επιστημονικά περιοδικά. Η εκτροπή του Αχελώου περιλαμβάνεται και στο πρόγραμμα του διεθνούς

συνεδρίου για τις επιπτώσεις των μεγάλων έργων, που οργανώνει η Διεθνής Ένωση Μηχανικών Γεφυρών και Δομικών Έργων (Κοπεγχάγη, Ιούνιος 1996).

Ο αγώνας συνεχίζεται !

60 Ο συγγραφέας είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Χημείας Περιβάλλοντος και Χημικής Ωκεανογραφίας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Πρόεδρος του ΜΙΟ/ΕCSDΕ.

61 Των οργανώσεων και κατοίκων-φορέων από τη μία, και της ελληνικής κυβέρνησης μαζί με ενορχηστρωμένα συμφέροντα κατασκευαστών, εργολάβων και μελετητών -Ελλήνων και ξένων- από την άλλη.

62 Cour des Comptes.

63-67 Βλ. σκετ. άρθρο.

Φυσικοί πόροι και ανάπτυξη στην Ελλάδα

Σπύρος Κουβέλης⁶⁸

Κοιτώντας κανείς τη σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας, παρατηρεί ότι από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, η χώρα καταβάλλει μια συνεχή προσπάθεια για ανάπτυξη. Από το σχέδιο Μάρσαλ μέχρι το δεύτερο πακέτο Ντελόρ, οι κυβερνήσεις που έρχονται και παρέρχονται, μιλούν για αναπτυξιακά σχέδια πριν από τις εκλογές, προσπαθούν να συγκρατήσουν οικονομικούς δείκτες σε ικανοποιητικά επίπεδα και, γενικότερα, ελπίζουν να εξασφαλίσουν διαρκώς μια σχετικά καλή θέση για την Ελλάδα μέσα σε μια διεθνοποιημένη οικονομία.

Τί είναι αυτή η πολυπόθητη ανάπτυξη, όμως; Πώς έργα όπως η εκτροπή του Αχελώου αναμένεται να φέρουν την ανάπτυξη στην Ελλάδα; Πώς θα μετρήσουμε τα αποτελέσματα τέτοιων έργων;

Στη διεθνή οικονομική πρακτική η ανάπτυξη μετρείται με κάποιους δείκτες που δείχνουν την οικονομική μεγέθυνση, όπως η αύξηση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) και το κατά κεφαλήν εισόδημα. Πολύ σπάνια κοπιάζει αυτή η αποτίμηση της αναπτυξιακής διαδικασίας τί έχει συμβεί με τις παραμέτρους που τελικά θέτουν τα όρια για την ανάπτυξη μιας χώρας. Οι παράμετροι αυτές, σε μια απλουστευμένη εικόνα, δεν είναι άλλες από το εργατικό δυναμικό και το επίπεδο της εκπαίδευσής του, την οικονομική δυνατότητα που έχει η χώρα για παραγωγικές επενδύσεις, και βέβαια τη διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων.

Τα τελευταία πενήντα περίπου χρόνια, στην Ελλάδα δίνεται ένας αγώνας για να διατηρηθεί η οικονομία της χώρας σε κάποιο ανταγωνιστικό επίπεδο μέσα στο διεθνή στίβο. Σ' αυτή την κατεύθυνση, η οικονομική ενίσχυση από την ΕΕ υπήρξε καθοριστική. Οι πόροι, που ήταν αναγκαίοι για την πραγματοποίηση των παραγωγικών επενδύσεων, έγιναν διαθέσιμοι στην Ελλάδα και μάλιστα με τους καλύτερους

όρους που θα μπορούσε μια χώρα να ελπίζει. Το μόνο που η Ελλάδα είχε να κάνει ήταν να ενεργοποιήσει το εργατικό της δυναμικό και να χρησιμοποιήσει τους φυσικούς της πόρους, ώστε η ελληνική οικονομία να εναρμονιστεί με τους στόχους που έθεσε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, και βέβαια να πετύχει μια ανάπτυξη που μακροχρόνια θα συνεχίσει να έχει πολλαπλασιαστικά οφέλη.

Αυτό ελεγε η θεωρία. Η πράξη, όμως, με αιχμή του δόρατος τη σχεδιαζόμενη εκτροπή του Αχελώου, άλλα δείχνει. Όπως διαπιστώθηκε από την εμπειρία του πρώτου Πακέτου Ντελόρ, και από τη μέχρι σήμερα εκμετάλλευση του Δεύτερου, οι εκάστοτε κυβερνήσεις διέθεσαν τα κονδύλια αυτά με γνώμονα την άμεση οικονομική μεγέθυνση, και πολύ συχνά δείχνοντας αδύναμες να αντισταθούν στον πειρασμό να χρησιμοποιήσουν τα κονδύλια για επενδύσεις με μεγάλη δημόσια προβολή και την ανάλογη εξαργύρωση σε πελατειακά και ψηφοθηρικά συμφέροντα, ακόμα κι αν η συμβολή τους στην ανάπτυξη ήταν μηδαμινή.

Η διαδικασία αυτή άφησε απ' έξω δύο σημαντικές παραμέτρους:

Πρώτον, δεν εξασφάλισε τη μακροχρόνια εκπαίδευση του ελληνικού εργατικού δυναμικού σε τομείς όπου η χώρα είχε συγκριτικά πλεονεκτήματα (είναι αμφίβολο αν οι τεράστιες επενδύσεις που έγιναν στον κατασκευαστικό τομέα ήταν η καλύτερη επιλογή για την Ελλάδα).

Η δεύτερη παράλειψη αφορά τις επιλογές που έγιναν για τη χρήση των φυσικών πόρων. Η αναπτυξιακή διαδικασία που επιλέχθηκε, κάθε άλλο παρά φρόντισε να χρησιμοποιήσει χωρίς να εξαντλήσει -και άρα να διασφαλίσει το μακροχρόνιο πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα- τους φυσικούς πόρους. Μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή διαδικασία θα έπρεπε να εξετάσει προσεκτικά τις επιδράσεις κάθε επένδυσης στο σύνολο των φυσικών πόρων που αυτή αγγίζει. Τα νερά, το έδαφος, η ενέργεια, αλλά και η φυσική ομορφιά του τοπίου, η βιολογική ποικιλότητα και ο πολιτιστικός πλούτος είναι όλοι πόροι που μπορούν και πρέπει να χρησιμοποιούνται στο διηνεκές από την αναπτυξιακή διαδικασία. Όπως γράφει ο Μ. Μοδινός⁶⁹ "Η λογική της αξιοποίησης ενός εύφορου κάμπου με νερό που "πάει χαμένο", αναμφίβολα δεν μπορεί να παραμεριστεί εύκολα. Πρόκειται, όμως, για μια ιδέα, που αγνοεί τη δραματική αναγκαιότητα μεταφοράς πόρων προς τις προβληματικές περιοχές και περιφέρειες, εκεί ακριβώς όπου η πληθυσμιακή εκροή απολήγει σε παραγωγική και οικολογική κατάρρευση και μάλιστα πόρων επενδυμένων σε

καίριους τομείς. Από την άλλη μεριά, η ίδια λογική εγκαθιδρύει μια αφαιρετική, γεωμετρική άποψη του κόσμου, ενός κόσμου που κυριαρχείται από την ευθεία γραμμή ή τον οικονομικό ρασιοναλισμό. Γιατί ωθούμενη στα άκρα της, η άποψη περί "ανορθολογισμού της φύσης" (όπου έχω γάργαρα νερά, δεν έχω αναγκαστικά και πεδινές εκτάσεις, όπου έχω ψάρια μπορεί τα νερά να είναι βαθιά και πάει λέγοντας), οδηγεί στην αναγκαιότητα του να φέρουμε τους πάγους της Ανταρκτικής στη λείψυδρη Σαχάρα, να μπαζώσουμε τις εκβολές των ποταμών, να ισοπεδώσουμε τον Όλυμπο και τον Κίτσαβο προκειμένου να επεκτείνουμε προς Βορράν και Ανατολώς την πεδιάδα. Ένα βουνό προβάλλει έτσι σαν ατυχία, σαν εμπόδιο, φυσική ανορθοδοξία που δεν θα όφειλε να υπάρχει, σε αναντιστοιχία με εκείνο που θα έπρεπε να βρίσκεται στη θέση του, το επίπεδο, το ορθογώνιο, το ελεγχίμο. Έτσι ακριβώς αγνοούνται οι ιδιαίτερες ποιότητες της φύσης, όχι αναγκαστικά νοούμενης ως απαρχής των πάντων, αλλά ως έχουσας μια ειδική ιστορική σχέση με την κοινωνία, όπως αυτή διαμορφώθηκε διά μέσου των αιώνων, ατυχώς όμως όχι εις τους αιώνες των αιώνων".

Δυστυχώς, οι ατυχείς επιλογές αναπτυξιακών στόχων και διαδικασιών δεν σημαίνουν μόνο μειωμένο ή μηδενικό αποτέλεσμα στην οικονομική μεγέθυνση. Σημαίνουν πολύ περισσότερο ότι η διαδικασία αυτή κατατρώγει και σπαταλά τους φυσικούς πόρους της χώρας, οι οποίοι πολύ συχνά δεν ανανεώνονται, ή η ζημιά που γίνεται στο φυσικό τους κύκλο χρειάζεται πολλά χρόνια για να αποκατασταθεί.

Αν κοιτάξει κανείς σαν παράδειγμα την υδροδότηση της Αθήνας, πρόβλημα που αποτελεί αποτέλεσμα της λανθασμένης ανάπτυξης μιας χώρας που επέλεξε να συγκεντρώσει την παραγωγή και τη λήψη αποφάσεων στην πρωτεύουσα, βλέπει ένα παθολογικό κύκλο που όλο και μεγαλώνει, μεταφέροντας το πρόβλημα πιο μακριά. Σήμερα πλέον, μετά το Μαραθώνα, την Υλίκη και το Μόρνο, η Αθήνα υδρεύεται από το νερό του Εύηνου, περισσότερο από 250 χιλιόμετρα μακριά. Το ΥΠΕΧΩΔΕ ανακοινώνει, διαφημίζοντας εντατικά το έργο⁷⁰, ότι μ' αυτό θα εξασφαλιστεί η υδροδότηση της Αθήνας μέχρι το 2030. Θα ήταν απλοϊκό να υποτεθεί ότι μετά από αυτή την ημερομηνία η ζήτηση της Αθήνας για νερό θα αρχίσει να μειώνεται. Αναρωπάται λοιπόν κανείς πού θα σταματήσει η απομύζηση φυσικών φυσικών πόρων για την εξυπηρέτηση μιας αναπτυξιακής πολιτικής που χωρίς κανένα ορατό όφελος στον ορίζοντα απλώς διαιωνίζει τα προβλήματα, υποκύπτοντας στην απειλή του πολιτικού κόστους.

Έτσι και με το Αχελώο. Ένα έργο που καμιά μελέτη μέχρι σήμερα δεν έχει αποδείξει ως επωφελές για την οικονομία, το ενεργειακό ισοζύγιο, την απασχόληση, ή το περιβάλλον, που δεσμεύει χωρίς αντίκρισμα ένα πολύτιμο φυσικό πόρο και παράλληλα καταστρέφει τοπία, βιοτόπους και πολιτισμικά μνημεία, προωθείται εντατικά από την εκάστοτε κυβέρνηση, ενώ παράλληλα επιχειρείται με διαρκή τεχνάσματα να καμφθούν οι επιφυλάξεις της ΕΕ και να επιτευχθεί η χρηματοδότησή του.

Η εκτροπή του Αχελώου υπαγορεύεται από το άμεσο συμφέρον που η έλευση του νερού συνεπάγεται για τις μεγάλες αρδευόμενες εκτάσεις της Θεσσαλίας, αλλά ακόμα περισσότερο από τα τεράστια κέρδη που υπόσχεται στις εταιρείες που θα αναλάβουν την κατασκευή της. Όμως, οι δύο αυτές παράμετροι δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να αντισταθμίσουν το αρνητικό αποτέλεσμα στην ανάπτυξη της χώρας. Ας μην ξεχνάμε ότι για μια ακόμη φορά επιλέγεται η μεταφορά πόρων και πλούτου από τις φτωχότερες και λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες σε μια πλούσια, πληθυσμιακά αναπτυσσόμενη και γεωργικά κορεσμένη περιφέρεια, η οποία γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους έχει μεγάλη πολιτική δύναμη διαπραγματεύσεων.

68 Ο συγγραφέας είναι Οικονομολόγος με ειδίκευση στην Αγροτική Οικονομία και Διαχείριση των Φυσικών Πόρων, και Διευθυντής Περιβαλλοντικών Προγραμμάτων στο WWF Ελλάς.

69 Μοδινός Μ., 1990. "Εκτρέποντας τον Αχελώο", άρθρο στο βιβλίο του ίδιου "Τοπογραφίες, Οικολογική Θεώρηση του ελληνικού περιφερειακού χώρου", εκδ. Στοχαστής, Αθήνα.

70 ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΥΔΑΠ, 1996, "Σπράγγα και Φράγμα Εύηνου", Ενημερωτικό φυλλάδιο, Αθήνα.

Αντιπροτάσεις-Εναλλακτικές λύσεις

Γιώργος Πολίτης⁷¹

Ολοκληρώνουμε την περιήγηση στην ιστορία και τις διαφορές πλευρές της εκτροπής του Αχελώου με τη διατύπωση αντιπροτάσεων και εναλλακτικών λύσεων. Αυτή, άλλωστε, δεν μπορεί παρά να είναι η λογική κατάληξη του παρόντος ενημερωτικού εντύπου, από τη στιγμή που έχει καταδειχθεί το αδιέξοδο και παράλογο του μεγάλου αυτού κατασκευαστικού σχεδίου.

Μέχρι σήμερα δεν υπήρξε σοβαρή ενασχόληση όσων ενδιαφέρονται για την προώθηση της εκτροπής του Αχελώου, με τη διερεύνηση και εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων για την ικανοποίηση των υδατικών αναγκών της Θεσσαλικής πεδιάδας. Ίσως επειδή στόχος τους είναι η κατασκευή του έργου. Η ανάγκη, όμως, για σώφρονα χρήση των φυσικών πόρων καθιστά απολύτως αναγκαία την προσεκτική διερεύνηση και εξέταση εναλλακτικών λύσεων.

Οι συνεργαζόμενες περιβαλλοντικές οργανώσεις, στο πλαίσιο της εκστρατείας εναντίον της εκτροπής του Αχελώου, συναισθανόμενες αφενός το βάρος της ευθύνης τους και αφετέρου την αυτονόητη ανάγκη για αμφισβήτηση με αντιπροτάσεις και όχι στείρα κριτική, έχουν επεξεργασθεί ολοκληρωμένη πρόταση για την εκπόνηση Μελέτης της Υδρολογίας και της Διαχείρισης των Υδατικών Πόρων της Θεσσαλικής Πεδιάδας και της Αιωλινίας⁷². Η εκπόνηση της μελέτης αυτής⁷³ θα οδηγήσει στη διατύπωση σειράς εναλλακτικών προτάσεων που θα προσφέρουν τις αναγκαίες στα δύο διαμερίσματα της χώρας λύσεις. Η προτεινόμενη μελέτη στοχεύει αφενός στην αποκατάσταση και διατήρηση του υδατικού ισοζυγίου της Θεσσαλίας, και την αειφορική χρήση των πόρων της, και αφετέρου στην προστασία του υδατικού ισοζυγίου μεγάλου τμήματος της Δυτικής Ελλάδας.

Αφού, λοιπόν, συμπληρωθεί η ελλιπής υπάρχουσα γνώση γύρω από :

- τους ισχύοντες φυτικούς συντελεστές⁷⁴ και τις δυνατότητες αναπροσαρμογής τους,
- τις σημερινές και μελλοντικές ποσοτικές και ποιοτικές ανάγκες σε πόσιμο νερό,
- την τροφοδοσία, το δυναμικό και την κατάσταση των υπόγειων υδροφόρων οριζώντων,
- τους κλιματικούς παράγοντες των δύο περιοχών,
- το υδρογραφικό δίκτυο του Πηνειού και τη λειτουργία του,
- το ρόλο του Αχελώου και του ήδη εκτραπέυτος Εύηνου στο υδρολογικό σύστημα της Αιωλινίας,
- τη σημασία των δύο αυτών ποταμών για την οικονομία της περιοχής,
- τις προοπτικές για ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ανάπτυξης της περιοχής των εκβολών του Αχελώου και των λιμνοθαλασσών Μεσολογίου,
- τις αναπτυξιακές δυνατότητες και τις δυνατότητες διαφόρων παραγωγικών εγκαταστάσεων στις περιοχές των υγροτόπων Αχελώου (π.χ. ΙΧΘΥΚΑ⁷⁵) και Πηνειού,

θα διατυπωθούν προτάσεις για :

- την εφαρμογή και παρακολούθηση νέων, βελτιωμένων φυτικών συντελεστών,
- την εφαρμογή μεθόδων άρδευσης με τις οποίες επιτυγχάνεται εξοικονόμηση νερού,
- τη βελτίωση των προβληματικών αρδευτικών και υδρευτικών δικτύων,
- τον προσανατολισμό προς λιγότερο υδροβόρες καλλιέργειες λαμβάνοντας υπ' όψη και τις κατευθύνσεις της αναθεωρημένης ΚΑΠ,
- την αποφασιστική στροφή προς την κατεύθυνση της έμφασης στην ποιότητα και όχι την ποσότητα της γεωργικής παραγωγής,
- την κατασκευή μικρών έργων αξιοποίησης των τοπικών υδάτων στη Θεσσαλία (μικρά φράγματα και αναχώματα), αφού είναι γνωστό ότι διάφορα τοπικά έργα όπως τα φράγματα Παλαιοδερλίου είναι δυνατό να κατασκευασθούν σύντομα και με πολύ μικρότερο κόστος από την εκτροπή του Αχελώου⁷⁶,
- την κατασκευή μικρών εγγειοβελτιωτικών έργων που είναι σε θέση να αξιοποιήσουν με πολύ καλύτερο τρόπο τις ιδιομορφίες του ελληνικού εδάφους,
- τον εξορθολογισμό της χρήσης των επιφανειακών υδάτων,
- την πρόληψη της αστικής, αγροτικής, και βιομηχανικής ρύπανσης,
- τον καθαρισμό των χρησιμοποιούμενων υδάτων και την επαναχρησιμοποίησή τους,
- την ενίσχυση του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα του Θεσσαλικού κάμπου με τις χειμερινές απορροές του

Πηνειού (τεχνητός εμπλουτισμός),

- την προστασία των υδροτόπων στα δέλτα του Πηνειού και του Αχελώου, και των λιμνοθαλασσών του Μεσολογίου,
- την αποκατάσταση και προστασία των ορεινών λεκανών (αναδασώσεις κ.λπ.), την ενίσχυση των προβληματικών περιοχών και την αναβίωση της ορεινής οικονομίας, την ενίσχυση της αυτονομίας και αυτάρκειας των κοινοτήτων.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η νέα ΜΠΕ αναγνωρίζει τη σημασία πολλών από τις ανωτέρω αναφερόμενες προτάσεις, τις οποίες και υιοθετεί ως συνέπειες, όμως, της πραγματοποίησης της εκτροπής του Αχελώου! Απλά, λοιπόν, η πραγματοποίηση της εκτροπής αποφασίζεται πριν από την εξέταση των εναλλακτικών λύσεων που θα την καθιστούσαν άχρηστη.

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση αυτή, αρκεί να αναλογισθούμε πόσες επενδύσεις περιβαλλοντικού, κοινωνικού και πολιτισμικού χαρακτήρα θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν μέσω της εξοικονόμησης των πόρων που σχεδιάζεται να κατασπαταληθούν για την κατασκευή παράλογων, μεγαλοϊδεατικών έργων, όπως η εκτροπή του Αχελώου.

71 Ο συγγραφέας είναι υπεύθυνος του WWF-Ελλάς για την εκστρατεία εναντίον της εκτροπής του Αχελώου.

72 Η πρόταση κατατέθηκε επισήμως τον Ιούνιο του 1995 στην ελληνική κυβέρνηση και στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και μέχρι την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές (Άνοιξη 1996), δεν έχει τύχει -δυστυχώς- καμίας απάντησης.

73 Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις επιθυμούν την εκπόνηση μίας απολύτως αντικειμενικής και ανεπηρέαστης από κάθε εξωτερική επιρροή μελέτης. Για το λόγο αυτό η πρότασή τους προβλέπει α) τη διαχείριση και επιβλέψη του προγράμματος από τριμελή συντονιστική επιτροπή, τα μέλη της οποίας εκπροσωπούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την ελληνική κυβέρνηση και τις περιβαλλοντικές οργανώσεις, β) τη σύσταση ανεξάρτητης επιστημονικής επιτροπής με τη συναίνεση και των τριών εταίρων, και γ) τη δυνατότητα συμμετοχής διεθνών οργανισμών όπως η Συνθήκη Ραμόν, η International Union for the Conservation of Nature and the Natural Resources, η Wetlands International κ.λπ.

74 Οι συντελεστές αυτοί καθορίζουν τις ανάγκες κάθε είδους καλλιέργειας σε νερό και είναι ιδιαίτερα καθοριστικοί στο σχεδιασμό και τη διαχείριση των υδατικών πόρων. Είδη όπως το βαμβάκι, η μηδική κ.ά. που παρουσιάζουν αυξημένες ανάγκες σε νερό, έχουν και τους υψηλότερους φυτικούς συντελεστές - μέχρι σήμερα σταθερούς ανά είδος καλλιέργειας. Τα φαινόμενα ελλείψης νερού, που σημειώνονται, ολοένα πιο συχνά, τα τελευταία χρόνια, έχουν κάνει επιτακτική την ορθολογική διαχείριση του νερού. Προς την κατεύθυνση αυτή κινείται και η έρευνα των συντελεστών αυτών, στην οποία έχουν συμπεριληφθεί και τα στάδια ανάπτυξης των φυτών, ως καθοριστικοί παράγοντες για τον καθορισμό των αναγκών των φυτών σε νερό. Ωστόσο, είναι απαραίτητη η ένταση της έρευνας, τόσο προς την κατεύθυνση αυτή, όσο και σε ό,τι αφορά την προσαρμογή των φυτικών συντελεστών στα ελληνικά δεδομένα.

75 Ιχθυοκαλλιέργητικό Κέντρο Αχελώου Α.Ε.

76 Αξίζει να σημειωθεί εδώ για άλλη μία φορά ότι η κατασκευή του φράγματος Σμοκόδου, στην περιοχή της Καρδίτσας, έχει ξεκινήσει από το 1982-83 και δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί, ενώ θα μπορούσε να είναι έτοιμο μέσα σε 4-5 χρόνια.

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία

α. Ελληνική

- Αντωνόπουλος Δ., "Βιωσιμότητα έργου Εκτροπής Αχελώου - Άρδευση Θεσσαλικού κάμπου", Αθήνα 1992.
- Βακάκης Φ., Εισήγηση στην Ημερίδα της Κίνησης Πολιτών για την εκτροπή του Αχελώου, Αθήνα 1992.
- Βασιλάκης Κ., 1992. "Εκτίμηση των περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων", Περιοδικό Οικοτοπία.
- Βασιλάκης, Κ. και Μπούσμπουρας, Δ. 1991, Οκτ. "Εκτροπή του Αχελώου: εκτίμηση των περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων", Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Αθήνα.
- Βασιλάκης, Κ. και Μπούσμπουρας, Δ. 1992. "Εκτροπή του Ευήνου ποταμού για την υδροδότηση του Λεκανοπεδίου Αττικής - Επιπτώσεις - Εναλλακτικές λύσεις", Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Αθήνα, σελ.19.
- ΓΕΩΤΕΕ, 1989. "Εκτροπή του Αχελώου ποταμού και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στην Αιτωλοακαρνανία", εισήγηση στο συνέδριο Εκτροπή του Αχελώου και Αγροτική Ανάπτυξη της Θεσσαλίας, Καρδίτσα 29-30 Νοέμβρη - 1 Δεκέμβρη 1989.
- Γκαίτλιχ Μ., 1989. "Οικολογικές επιπτώσεις της εκτροπής", Νέα Οικολογία, τ.57-58, Ιούλιος - Αύγουστος.
- Γκόλντσμαϊθ Ε. & Χίλγερντ Ν., 1989. "Ο μύθος του καλού υπερ-φράγματος". Νέα Οικολογία, τ.57-58, Ιούλιος - Αύγουστος, σελ.50-51.
- Διάφοροι συγγραφείς, Το Κόκκινο βιβλίο των Απειλούμενων Σπονδυλοζώων της Ελλάδας, Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, 1992, Αθήνα.
- Δωροβίνης Β., 1994. "Αχελώος: Γιατί το ΣτΕ είπε "όχι" στην εκτροπή", Εφημ. Ελευθεροτυπία, 3/11/1994, Αθήνα.
- Δωροβίνης Β., 1994. "Η άγνωστη δίκη του Αχελώου ...", Εφημ. Ελευθεροτυπία, 24/5/1994, Αθήνα.
- Δωροβίνης Β., 1994. "Το θέμα της εκτροπής του Αχελώου στο ΣτΕ", Εφημ. Κυριακάτικη Αυγή, 24/4/1994, Αθήνα.
- ΕΜΠ, 1995 Απρ. "Έκθεση για τη συνολική αξιολόγηση του σχεδίου εκτροπής του Αχελώου", Συντονιστής επιστημονικής επιτροπής ΕΜΠ καθ. Γ. Τσακίρης, Αθήνα.
- ΕΝVECO Α.Ε., Βαβίζος Γ.-Ζαννάκη Κ.-Ζαφειρόπουλος Δ. και Σία Α.Ε., Βακάκης και Συνεργάτες Ε.Π.Ε., Υδροεργιαντική-Λ.Σ.Λαζαρίδης Ε.Ε., 1995. "Εκτροπή

Αχελώου. Συνολική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων", ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΥΔΕ Αχελώου, Αθήνα.

- ΕΟΕ, ΕΕ, WWF Ελλάς, ΕΕΠΦ, 1993 Απρ. "Εκτροπή του Αχελώου. Στοιχεία αντικειμενικής εκτίμησης", Αθήνα.
- Hollis G.E., 1992. "Η εκτροπή του Αχελώου: Υδρολογική θεώρηση", University College, London, στο ΕΟΕ, ΕΕ, WWF Ελλάς, ΕΕΠΦ, 1993 Απρ. "Εκτροπή του Αχελώου. Στοιχεία αντικειμενικής εκτίμησης", Αθήνα.
- Κατσούπας Β., 1992. "Πόσο νερό χρειάζεται πράγματι η Θεσσαλία;", Οικον. Ταχυδρόμος, 17/12/91. φ.51(2015), σελ.76., Αθήνα.
- Κοτσαμπόπουλος Α., Νικολαΐδης, Ε., Σταθάκης Γ., 1993. "Τα οικονομικά της εκτροπής του Αχελώου, Πολιτικές επιλογές και μακροπρόθεσμο κόστος" (Η αξιολόγηση της οικονομοτεχνικής μελέτης Morgan Grenfell & Co Limited), Αθήνα, στο ΕΟΕ, ΕΕ, WWF Ελλάς, ΕΕΠΦ, οπ. ανωτ.
- Λουλούδης Λ., 1991. "Μακρόπνοες εκτροπές και πρόωρες παρεκτροπές. Υπάρχει σκάνδαλο;", Περιοδικό ANTI, 1/11/1991, Αθήνα, σελ.38-39.
- Λουλούδης Λ., "Ο αναχρονισμός μιας εκτροπής", Περιοδικό Η Νέα Οικολογία, τ.86, 1992.
- Λουλούδης Λ., 1993. "Ο Αχελώος στην κοίτη του "Μακεδονικού". Περιοδικό ANTI, Τεύχ. 518, 2/4/1993, Αθήνα, σελ.9.
- Λυμپουρίδης Δ., "Γιατί να γίνει το έργο του Αχελώου αφού μόνο δεινά επιφυλάσσει;" Οικονομικός Ταχυδρόμος, 20/2/1992.
- Μαντάς Σπ. "Τα ηπειρώτικα γεφύρια. Για να καλύψουν μια ανάγκη προέκτειναν τη φύση ...", Τεχνικές εκδόσεις Α.Ε.
- Millan M., 1992. Απάντηση εξ ονόματος της Επιτροπής στη γραπτή ερώτηση 1943/92.
- Μοδινός Μ., 1990. "Εκτρέποντας τον Αχελώο", άρθρο στο βιβλίο του ίδιου Τοπογραφίες, Οικολογική θεώρηση του ελληνικού περιφερειακού χώρου, εκδ. Στοχαστής, Αθήνα.
- Μπούσμπουρας Δ., "Κι όμως η εκτροπή του Αχελώου προχωρεί", Νέα Οικολογία, τ.86, 1992.
- Νέα Οικολογία, Ειδικού συνεργάτη Δ-Τ: "Αχελώος: Μια τρύπα στο νερό", Μάιος 1992, σελ. 22-23.
- Οικονομίδης Π., 1991. Κατάλογος των ψαριών του γλυκού νερού της Ελλάδας, ΕΕΠΦ.
- Οικονομίδου Ε. & Βασιλάκης Κ., 1993. "Ορνιθολογική σημασία της περιοχής εκβολών Αχελώου - Επιπτώσεις της εκτροπής στα οικοσυστήματα και στην ορνιθοπανίδα", Αθήνα, στο ΕΟΕ, ΕΕ, WWF Ελλάς, ΕΕΠΦ, 1993 Απρ. "Εκτροπή του Αχελώου. Στοιχεία αντικειμενικής εκτίμησης", Αθήνα.
- Παπαγεωργίου Ο., Εισήγηση σε Διημερίδα του ΤΕΕ, "Εκτροπή του Αχελώου", 1988.
- Παπαγιαννάκης Μ., "Τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα", Νέα

Οικολογία τ. 86, 1992, σελ.20.

- Παπαγιάννης Θ., 1992. "Η εκτροπή του Αχελώου".

Οικονομικός Ταχυδρόμος, 31/12/1992, σελ.55-57, Αθήνα.

- Πελέκης Δ., 1990. "Η εκτροπή των υδάτων του Αχελώου προς τη Θεσσαλία", Αργίνιο.

- Πελέκης Δ., 1992. "Γιατί είναι έγκλημα η εκτροπή του Αχελώου", Οικονομικός Ταχυδρόμος, 6 Φεβρ, Αθήνα.

- Peterson, Mountfort, Hollom, 1981. "Τα πουλιά της Ελλάδας και της Ευρώπης", εκδ. Χρυσός Τύπος, Αθήνα.

- Πολίτης Γ., 1989. "Οι τελευταίες ώρες ενός γίγαντα", Νέα Οικολογία τ. 57-58, Ιούλιος - Αύγουστος 1989, σελ.56-59.

- Πολίτης Γ., 1994. "Εθνική σκοπιμότητα να μην προχωρήσει η εκτροπή του Αχελώου", Εφημ. ΜΑΧΗΤΗΣ 22/6/1994, σελ.75-76, Αργίνιο, .

- Πολίτης Γ., 1994. "Η εκτροπή του Αχελώου στη Θεσσαλία ή αλλιώς: η ελληνική ευρω-τρέλα", Εφημ. ΕΞΠΡΕΣ, 9/7/1994, Αθήνα.

- Πολίτης Γ., 1994. "Εθνικά επιζήμια η εκτροπή του Αχελώου", Οικονομικός Ταχυδρόμος, 27/10/1994, σελ.75-76, Αθήνα.

- Πολίτης Γ., 1995. "Ιστορικές αποφάσεις και πολιτικές αγκυλώσεις", Νέα Οικολογία, Ιαν. 1995, Αθήνα.

- Πολίτης Γ., 1995. "Αχελώος: Ανεπαρκής μελέτη επιπτώσεων", Νέα Οικολογία, Σεπ. 1995, σελ.16, Αθήνα.

- Πολίτης Γ., 1995. "Αχελώος: Γιατί δεν πρέπει να γίνει η εκτροπή", Οικονομικός Ταχυδρόμος, 21/12/1995, σελ.173, Αθήνα.

- Πολίτης Γ., 1996. "Εκτρέποντας τους θεσμούς", Νέα Οικολογία, Απρ. 1996, Αθήνα.

- Πρακτικά Ημερίδας "Εκτροπή του Αχελώου - Φράγμα Ευήνου: Περιβαλλοντικές - οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις", Μεσολόγγι 2/2/1992.

- Πρακτικά Συνάντησης Εργασίας, "Προστασία και Διαχείριση των Ελληνικών Υγροτόπων", 17-21 Απρ. 1989, Θεσσαλονίκη 1990.

- Ράπτη Δ., 1985. "Αφύλακτοι Θησαυροί, το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Μυροφύλλου Τρικάλων", Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα.

- Σκούλλος Μ., 1993. "Βιογεωχημικοί παράμετροι και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο Δέλτα του Αχελώου", Αθήνα στο ΕΟΕ, ΕΕ, WWF Ελλάς, ΕΕΠΦ, 1993 Απρ. "Εκτροπή του Αχελώου. Στοιχεία αντικειμενικής εκτίμησης", Αθήνα.

- Σταθάκης Γ., 1992. Εισήγηση στην Ημερίδα της Κίνησης Πολιτών για την εκτροπή του Αχελώου.

- ΥΠΕΘΟ, ΥΠΓΕ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΒΕΤ, 1989. Μελέτη των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων στο Δέλτα του Αχελώου από την Εκτροπή του στη Θεσσαλία, Αθήνα.

- ΥΠΕΘΟ, ΥΠΕΧΩΔΕ, 1994 Απρ. "Επιχειρησιακό

Πρόγραμμα (ΕΠ) "Αχελώος" του ΚΓΣ 1994-1999", Αθήνα.

- ΥΠΕΧΩΔΕ, 1986. Πρόγραμμα οριοθέτησης υγροβιότοπων σύμβασης RAMSAR: Λιμνοθάλασσα Μεσολογίου, Αθήνα.

6. Ξενόγλωσση

- Communication from the delegation of the Hellenic Democracy: The Acheloos river diversion, Ramsar Convention 6th CoP, Brisbane, Australia, 19-27 March 1996.

- Coopers & Lybrand, Oct. 1993 "Review of Acheloos diversion project appraisal", Draft final report, Commission of the European Communities.

- Foster-Turley Pat et al., 1990. "Otters: An Action Plan for their Conservation", IUCN et al.

- Grenfell M. & Co Ltd, May 1988, "Feasibility study for the Acheloos River Diversion and Development of the Thessaly Plain", Investment Bank S.A.

- Heurteaux P. & Soulios G., Sep. 1993 "Environmental Problems induced by the diversion of the flow of the rivers Acheloos and Evinos (Greece)", Commission of the European Communities DG XI, Brussels.

- "Important Bird Areas in Europe", ICBP, IWRB, RSPB, 1990.

- Recommendations No 6.17.1 and 5.1.1, 5th and 6th Conferences of the Parties, Ramsar Convention, Brisbane (1996) and Kushiro (1993).

- Recommendation No 38, Standing Committee of the Bern Convention, 1992.

- Serevin I., Γεωργιάδης Θ. and Χριστοδουλάκης Δ., 1989. "Etude et evaluation des ecosystemes du delta de l' Acheloos", Bios, Thessaloniki.

- Sziij J., 1983. "Ökologische Wetranalyse des Acheloos Deltas (Westgriechenland)", Essen.

Χρήσιμες Διευθύνσεις

Ελληνικές Οργανώσεις

Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση - WWF Ελλάς
Φιλελλήνων 26, 105 58 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. : 3314 893, Φαξ : 3247578

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (ΕΟΕ)
Εμμ. Μπενάκη 53, 106 81 ΑΘΗΝΑ
Τηλ./Φαξ : 3811 271

Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος
και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΕΕ)
Τριπόδων 28, 105 58 Αθήνα
Τηλ. : 3225 245, 3226 693, Φαξ : 3225 240

Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ)
Νίκης 24, 105 57 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. : 3224 944, Φαξ : 3225 285

Νέα Οικολογία
Μαυρομικάλη 39, 106 80 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. : 3624 323, Τηλ./Φαξ : 3619 837

Διεθνείς Οργανώσεις

WWF International
(Attn.: Dr. Magnus Sylven)
Avenue du Mont-Blanc, 1196 Gland, SWITZERLAND

WWF UK
Panda House, Weyside Park, Catteshall Lane, Godalming,
Surrey GU7 1 XR
Tel. : 01483 426444, Fax : 01483 426409

WWF GERMANY
Hedderichstr. 110, PO Box 60596, 60591 Frankfurt a/M
Tel. : +4969 6050030, Fax : +4969 617221

Birdlife International
(κα Νέλλη Παλαιολόγου)
European Community Office
22 rue de Toulouse, B - 1040 Brussels, Belgium
Tel : +32 2 280 0830, Fax : +32 2 230 3802

Royal Society for the Protection of Birds (RSPB)
The Lodge Sandy Bedfordshire, SG19 2DL
Tel. : +44 453 890333, Fax : +44 767 692365

European Environmental Bureau (EEB)
26 rue de la Victoire, B-1060 Brussels, Belgium
Tel. : +32 2 5390037, Fax : +32 2 5390921

European Natural Heritage Fund - EURONATUR
19 Guttinger str., 78315 Radolfzell, Germany
Tel. : +49 7 7322516, Fax : +49 7 7323316

Danmarks Naturfredningsforening
Norregade 2, DK-1165 Copenhagen, Denmark
Tel. : +45 3 3322021, Fax : +45 3 332202

Dansk Ornitologisk Forening
Vesterbrogade 140, 1620 Copenhagen, Denmark
Tel. : +45 3 1314403, Fax : +45 3 1312435

Αιτωλοακαρνανία

Αιτωλική Εταιρεία Προστασίας Τοπίου & Περιβάλλοντος
Ι. Σταίκου 21, 301 00 Αγρίνιο
Τηλ. : 0641 - 24755, Φαξ : 0641 - 57830

Νομάρχης Αιτωλοακαρνανίας
Κύπρου και Λεβίδου, 302 00 Μεσολόγγι
Τηλ. : 0631-28214, 25626, 25157, Φαξ : 0631 - 25614

Δήμαρχος Αγρινίου
301 00 Αγρίνιο
Τηλ. : 0641-24495, 22013, Φαξ : 0641 - 48498

Δήμαρχος Ιεράς Πόλεως Μεσολογγίου
302 00 Μεσολόγγι
Τηλ. : 0631 - 22400, Φαξ : 0631 - 28669

Δημόσιες Υπηρεσίες

ΥΒΕΤ (Υπουργείο Ανάπτυξης)
Μικαλακοπούλου 80, 101 92 Αθήνα
Τηλ. : 7708615-19, 7705111-14, Φαξ : 7788279

ΥΠΕΘΟ
Νίκης 5-7, 100 21 Αθήνα
Τηλ.: 3332000, Φαξ : 3230801

ΥΠΕΧΩΔΕ
ΕΥΔΕ Ακελώου
Παράσκου 98-100, 2ος όροφος, 114 75 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. : 6442034, 6445347, Φαξ : 6457569

ΥΠΠΟ
Αριστείδου 14, 101 86 Αθήνα
Τηλ. : 3234110, Φαξ : 3239777

ΚΟΥΠΟΝΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

Στήριξε και εσύ την εκστρατεία εναντίον της εκτροπής του Αχελώου.

Γίνε συνétairos στην προστασία του περιβάλλοντος.

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕ ΤΟ ΕΝΤΥΠΟ ΑΥΤΟ ΜΕ ΚΑΘΑΡΑ, ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΕΙΛΕ ΤΟ ΣΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΜΑΣ ΣΤΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Παγκόσμιο Ταμείο Για τη Φύση - WWF Ελλάς ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΑΧΕΛΩΟΥ
Φιλελλίνων 26, 105 58 ΑΘΗΝΑ

Επώνυμο:..... Όνομα:.....
Οδός:..... Αριθμός:..... Τ.Κ.:.....
Πόλη:..... Τηλ.:.....
Ηλικία:..... Επάγγελμα:.....

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΣΗΜΕΙΩΣΕ ΜΕ Χ ΜΙΑ ή ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ:

Επιθυμώ να προσφέρω στην εκστρατεία εναντίον της εκτροπής του Αχελώου:

- **Εθελοντική εργασία**, καθώς είμαι άνω των 16 ετών:

Διαθέσιμος χρόνος την εβδομάδα :

Είδος Απασχόλησης: Εργασίες Γραφείου: Γραφομηχανή ☐ Υπολογιστής ☐ Σχέδιο ☐ Φωτογραφία ☐ Αρχαιοθήκη ☐
Διόρθωση κειμένων ☐

Εξωτερικές εργασίες: Διανομή Αλληλογραφίας ☐ Εγγραφή υποστηρικτών ☐

Εργασίες στο σπίτι: Μεταφράσεις: Αγγλικά ☐ Γερμανικά ☐ Ιταλικά ☐ Γαλλικά ☐ Ολλανδικά ☐
Υπολογιστής ☐ Διόρθωση κειμένων ☐

- Προβολή της εκστρατείας στο ευρύ κοινό μέσα από εκδηλώσεις (κατόπιν ενημερωτικών σεμιναρίων): ☐

- Χρηματική ενίσχυση, προσφέροντας το ποσό των.....ΔΡΧ

Τρόπος πληρωμής: Ταχυδρομική επιταγή ☐

Πιστωτικές κάρτες: Diners ☐ Visa ☐ American Express ☐

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ:..... ΥΠΟΓΡΑΦΗ:.....

Προβλεπόμενα της Κομισιόν α τον Αχελώο

Δεν επηρεάζεται η κατασκευή των έργων εκτροπής του Αχελώου από την απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας που εκρίνε αντιπαρα-
με την υπουργική απόφαση του 1992 με την οποία εγκρίνει
όροι, διαβεβαίωσε σήμερα ο υπουργός ΠΕΧΩΔΕ Κώστας

Environmentalists on collision course with government over Acheloos

Περιβαλλοντική μελέτη σε

Ομόφωνα εγκρίθηκε χθες από το νομαρχιακό
συμβούλιο Καρδίτσας η Μελέτη Περιβαλλοντι-
κών Επιπτώσεων του έργου εκτροπής του Αχε-
λωου. Ο εισηγητής της, πρόεδρος της Νομαρ-
χιακής Επιτροπής Εργων κ. Β. Νίκου υποστήρι-

...είναι χαρακτή-
...κατά την
...παρατηρή-
...αποφασισ-
...αποφασισ-
...αποφασισ-

ACHELOOS: THE RIVER GOD THREATENED

Years of unsustainable management of water and soil re-
subsidies have led to the Acheloos river being sever-
brought water shortages to the Thessaly Plain. Thymio P.

Δυσπιστεί η για τον Αχελώο

Ζητεί αναθεώρησή του

Ein Fluß und sein Delta

umgeteilt werden / Fragwürdiger Nutzen und schwerwiegende Folgen

...ein Fluß im We-
...sein Delta eines
...im Mittelmeer
...Mesolongi am Io-
...Fluß seit Jahrtau-
...Geschichte abläßt
...Fläche ein einzig-
...Lebküsten wech-
...angeboten, Gü-
...Wasserläufe, Auf-

...gen. In den siebziger Jahren wurde der
...umstrittene Gedanke dann wieder aufge-
...griffen und 1983 vom damaligen Minister-
...präsidenten Papandreu als Plan verkün-
...det: Jahrzehnte haben Wissenschaftler,
...Umweltschützer und Bürgerinitiativen da-
...gegen gekämpft. Die griechische Regie-
...rung hat jedoch kürzlich beschlossen, das
...Projekt trotzdem zu verwirklichen. Wenn
...es mehr Wasser gäbe, könnte die intensive

...werden, dürfte dies nicht ohne grav.
...Folgen für das Wassermanagement im
...Griechenlands bleiben.
...Nicht nur die Wassermenge des
...Flusses selbst hat sich seit den ersten
...geändert, sondern auch die Kost
...Projektes. Rund fünfzehn Mil-
...Mark werden derzeit dafür angeset.
...Sammte, die Griechenland allein kau-
...bringen kann. Zur weiteren Steigert

Flood fears Acheloos dam

τη χρηματοδότηση της του Αχελώου

...α είναι οι επιπτώσεις στο περιβάλλον
...Κίνδυνοι κοινωνικών εντάσεων

Νέο «μπλόκο» της ΕΟΚ στον Αχελώο

Να σταματήσουν τα έργα Μεσοχώρας
...από το Συμβούλιο Επικρατείας του Ε.Ε.

Environmental showdown diversion of river

Εκ νέου εξέταση της εκτροπής του Αχελώου

Η Κομισιόν ζητεί από την κυβέρνηση διευκρινίσεις για τις περιβαλλοντικές

...Αναμένεται η νέα την εξέταση του ε.ο. ...από την κυβέρνηση ...περιβαλλοντικές όροι για ...καταγγελίες των οικολογικών

7
SEPTEMBER 1994

ΘΕΜΑΤΑ

WWF HELLAS

ELLINIKI ETAIRIA

HELLENIC SOCIETY
FOR THE PROTECTION
OF NATURE

HELLENIC
ORNITHOLOGICAL
SOCIETY

Νέα Οικολογία

NEA ECOLOGIA

ΤΑΙ Ο
ΑΠΟΤΡΑ
ΕΓΚΛΗΜ

...νομο

...ακτική

...πρόν για

...Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

...Η πρόταση του περιβάλλοντος είναι θέμα υψίστης προτεραιότητας για την Ευρωπαϊκή Ένωση

...και διακί-
...να αντιπαθ-
...ση του παρά-
...πλου ε